

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS
TREBALLS DE L'OFICINA D'ONOMÀSTICA, VII

MIQUEL S. JASSANS

ONOMÀSTICA
DE COLLDEJOU

BARCELONA
2003

ONOMÀSTICA
DE COLLDEJOU

This One

TWLG-DSP-ZBOK

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS
TREBALLS DE L'OFICINA D'ONOMÀSTICA, VII

MIQUEL S. JASSANS

ONOMÀSTICA
DE COLLDEJOU

BARCELONA
2003

Biblioteca de Catalunya. Dades CIP

Jassans, Miquel S.

Onomàstica de Colldejou. — (Treballs de l'Oficina d'Onomàstica ; 7)

Bibliografia

ISBN 84-7283-708-4

I. Amigó i Anglès, Ramon, ed. II. Institut d'Estudis Catalans

III. Títol IV. Col·lecció: Treballs de l'Oficina d'Onomàstica ; 7

1. Topònims — Colldejou 2. Noms de persona catalans — Colldejou
804.99-311(467.1 CaB Colldejou)

L'edició d'aquesta obra
ha estat a cura de Ramon Amigó i Anglès,
membre de l'Institut d'Estudis Catalans

Amb la col·laboració de Joan Llorens

© Miquel S. Jassans

© 2003, Institut d'Estudis Catalans, per a aquesta edició

Carrer del Carme, 47. 08001 Barcelona

Primera edició: desembre de 2003

Tiratge: 550 exemplars

Text revisat lingüísticament per l'Oficina de Correcció i Assessorament Lingüístics de l'IEC

Compost per Víctor Igual, SL

Carrer de Còrsega, 237, baixos. 08036 Barcelona

Imprès a Limpergraf, SL

Polígon industrial Can Salvatella. Carrer de Mogoda, 29-31. 08210 Barberà del Vallès

ISBN: 84-7283-708-4

Dipòsit Legal: B. 50356-2003

Són rigorosament prohibides, sense l'autorització escrita dels titulars del copyright, la reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment i suport, incloent-hi la reprografia i el tractament informàtic, la distribució d'exemplars mitjançant lloguer o préstec comercial, la inclusió total o parcial en bases de dades i la consulta a través de xarxa telemàtica o d'Internet. Les infraccions d'aquests drets estan sotmeses a les sancions establertes per les lleis.

TAULA

INTRODUCCIÓ	
Nota preliminar	7
Colldejou	10
Els homes	11
L'economia	16
L'entorn (flora i fauna)	18
Metodologia emprada en l'ordenació del recull	19
FONTS D'INFORMACIÓ	
Fonts orals	21
Fonts documentals	22
Arxius	22
Manuscrits	22
Manuals notariais	23
Bibliografia impresa	26
LLISTA DE NOMS	31
APÈNDIXS	
I. Cognoms	155
II. Noms de casa	155
III. Partides de terra	156
IV. Pobles	156
V. Renoms	156
VI. Noms anotats al mapa de Colldejou	157

INTRODUCCIÓ

NOTA PRELIMINAR

La configuració orogràfica que envolta Colldejou (els penyals *el Cavall Bernat, els Freres, el Gegant* i les cingleres *la Mola, mola d'Avall, roca Mitjana, roca Llarga, Buidegasses*), com també la disposició hidrogràfica que s'origina en aquestes muntanyes (*barranc de la Font del Noguer, barranc de les Aurenelles, barranc de Rifà*), havien de cridar per força l'atenció de l'home ja en l'antiguitat.

La proximitat de la serra de Llaberia-Tivissa amb testimonis de diferents cultures que hi van romandre com a mínim des del Neolític fins a l'època romana, havien d'incidir en el seu entorn més pròxim com és la vallada de Colldejou.

Abrics i balmes com la del Ramat o Font Viella al terme de Tivissa són testimoni de l'art de gent antiga. Gent dedicada a la caça, a la recollida de fruits silvestres, a la talla de pedrenyera i a adobar pells. El coll de les Pedres Fogueres podia ser un indret on abastar de matèria primera aquells homes del Neolític que trescaven per aquestes muntanyes.

Per la part del terme de Llaberia, a les coves del Janet i d'en Marco, grups vinguts d'Europa central, hi desenvolupen la seva vida. Mostres de l'artesanía que els era pròpia, amb belles ceràmiques d'estil hallstàtic ornamentades d'acanalats i de cordons, testimonien la seva estada en aquests indrets que són ben prop de la nostra vila.

Més endavant els ibers es fortifiquen dalt el castellet de Banyoles, al veí terme de Tivissa, i el nucli esdevindrà una ciutat rica i puixant, on l'or i la plata eren presents, amb un prestigi que es va estendre per les comarques dels entorns. Pensem que els metalls de l'Argentera ja eren coneguts per aquests homes protohistòrics, que segurament devien moure's pel nostre terme a la recerca de metalls que podien utilitzar.

Els romans colonitzaran totes les nostres terres i a Tivissa s'encunyarà moneda com també esdevindrà una important factoria productora de ceràmica, que farà que el seu nom sobrepassi els àmbits comarcals i sigui coneguda arreu de la Tarraconense. Aquests romans seran qui explotaran de manera sistemàtica el plom i l'argent que aflorava per les vessants paleozoiques de les nostres serres.

A Colldejou, de presències humanes tan allunyades dels nostres dies en el temps, només tenim el testimoni del topònim, encara viu, que indica que hi va haver una població remota; és el *coll de la Vila Vella*, ratificat en documents del 1309, on s'anomena un «torrente de Villa Veteri», que sembla que podria tractar-se de l'actual barranc de la Rovina.

Segurament que ben prop d'on avui s'aixeca Colldejou, en època romana ja hi devia haver una explotació agrària on s'aprofitaven les aigües de l'actual font del Noguer i de l'Aubelló. Romans i visigots serien reemplaçats pels avantpassats musulmans, que deixaran en l'onomàstica de termes veïns rastres de la seva parla i cultura, per la qual cosa trobem noms com *Algar*, *Alfofara*, *Algarriols*, *Aufinac*, *Bajolí*, *Dòvia*, *Llaberia* o *Rifa* i també alguns mosarabismes, com *montxó* o *Teixeta*, que ens parlen d'aquella època.

Aquests noms insinuen com era la vida d'aquella gent que va trepitjar les actuals serres i barrancades, i *Algar* i *Algarriol* ens indiquen que les balmes o coves ja devien ser aprofitades com a corrals per al bestiar. *Alfofara*, que les argiles roges que afloren pel terme eren utilitzades per a fer toves, càntirs, geres i olles. *Aufinac* i *Llaberia*, que s'utilitzaven torrents i camins per a enllaçar viles i alqueries. *Rifa* ens parla de molins per a moldre el blat i cereals, fruit de les terres fèrtils de la contrada, utilitzant l'aigua que davallava del terme de Colldejou.

Poques coses més podem saber del desenvolupament humà, social i econòmic de *Colldejou*, en les etapes anteriors a la restauració cristiana, amb els materials i documents de què disposem i ben poc podríem dir dels primers segles de restauració si no fos per la documentació estudiada a l'Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona.

En el moment de començar aquest treball desconeixíem que els manuals notariais on hi ha anotat que pertanyen a la parròquia de Riudecanyes, en realitat són els manuals notariais de tots els pobles que conformaven la baronia d'Escornalbou. El treball d'escorcollar-los i rescatar els noms i topònims entre tanta diversitat ha estat laboriós i entretingut, ja que Colldejou no era precisament la vila amb més habitants, ni amb més activitat de compravendes, i els noms estan perduts entre milers de folis que parlen d'altres indrets, d'altres viles.

Ara, mitjançant aquesta documentació que comença en una època tan allunyada com el 1271, podem donar testimoni de qui van ser els que dugu-

ren a terme el repoblament humà de la nostra vila en aquells primers segles de restauració, un contingent humà que va donar nom als llocs i racons del terme, alguns dels quals han perdurat fins els nostres dies.

El fet d'haver hagut de remenar tota la documentació de la baronia ha estat profitós, ens ha donat una visió de conjunt de com s'anomenaven aquells primers repobladors establerts a l'entorn del castell d'Escornalbou, d'on venien i què eren.

Tot el conjunt de termes i viles que trobem al voltant d'Escornalbou formaven part, junt amb el Priorat, les muntanyes de Prades i el Montsant, de l'antic domini valí àrab de Siurana, que va ser el darrer bastió del món musulmà al Principat de Catalunya.

Un grup de cavallers sota les ordres de Ramon Berenguer IV, l'any 1153, assaltà Siurana. El valí i els seus no pogueren resistir la pressió de les hosts cristianes i hagueren d'abandonar el territori o fugir per les muntanyes. Segons Eduard Toda, un escamot es va fer fort al castell d'Escornalbou, on encara restaren fins al 8 de setembre de 1162, data en què van ser foragitats i derrotats per Alfons I d'Aragó.

El rei Alfons va fer donació de les terres de l'entorn d'aquest castell a Joan de Sant Boi perquè hi edificués una església en honor a sant Miquel, la fortificués i repoblés els llocs de la rodalia, tasca que va dur a terme junt amb un grup de canonges provinents de la seu de Tarragona.

La tasca va ser dura, perquè per les muntanyes encara quedaven petits grups de gent emboscada que sortien a robar i algarejar per la comarca. El primer objectiu va ser, doncs, fortificar la muntanya d'Escornalbou per a protegir els nous repobladors. Això va durar anys perquè els documents diuen que l'església va ser acabada l'any 1240 i fins aleshores no creiem que la gent s'aventurés a venir-hi a viure sense tenir un lloc segur per a refugiar-se. La repoblació per aquestes contrades va ser, doncs, tardana. Tant és així que l'any 1178 Joan de Sant Boi fa donació del lloc de Segura a vint persones encapçalades per Joan Guillem de Malagranada i noranta anys més tard aquest repoblament encara no s'havia fet. El 1195 es dona la Trilla a Ramon Juyol i per aquestes mateixes dates Joan de Sant Boi fa donació del lloc de Pradell a Joan de Déu, i aquí sí que reeixí la colonització. El 1197 Albert de Castellvell i Arnau de Fenollar fan donació als canonges d'Escornalbou del terme de Colldejou, que sembla que retenien de manera illegal, i d'aquesta manera la vila passarà a formar part del que serà la baronia d'Escornalbou.

Com podem veure, el repoblament no es va fer fins uns cinquanta anys més tard de la data de la seva reconquesta. Serà en aquell començament de segle XIII que Colldejou entrarà a la història, i aquesta història la bastirà la gent d'altres comarques que es desplaçà a les nostres terres i ens portà els seus costums, la seva llengua i els seus noms.

La major part del contingent humà que va venir a repoblar la baronia procedia de l'Alt Anoia, dels entorns de Jorba, on trobem les viletes de Clariana, Goda, Hortonedà, Sant Genís, etc.; un altre grup es desplaçà de terres pirinenques, de poblets com Abella de la Conca, Oliana, Obac, i un tercer bloc, de llocs dispersos de Girona, Rosselló i Occitània.

COLLDEJOU

Parlar de *Colldejou* és parlar de *la Mola*. Vila i muntanya estan units amb una simbiosi inseparable. La Mola donà nom al poble i aquest resta ajaçat als seus peus, aferrat als seus contraforts donant testimoni de permanència a la terra.

Ja hem dit que aquella antiga Vila Vella no devia ser gaire lluny del poble actual i fins i tot podria ser que ocupés part del mateix espai de l'actual Colldejou, que trobem situat a 431 metres d'altitud a l'extrem més occidental de la comarca del Baix Camp.

Segurament que l'estructura del poble de Colldejou a l'època medieval diferiria una mica de com la coneixem avui dia. Sabem que el carrer de l'Obac ja existia el 1316, també en aquesta data hi havia el castell, ja que en tenim constància per la presència del castlà l'any 1316, com també l'església amb el cementiri Vell, els dos situats on ara és l'abadia, per tant, una mica separats del nucli principal. El *carrer de les Masies* ens indica que segurament l'espai d'aquests carrers era ocupat per unes poques cases aïllades amb els seus corrals. També hi devia haver unes quantes cases al carrer del Sol, que es contraposa al carrer Obac. Completaria l'estampa un camí que portaria a l'aigua, això és, a la Font, i també al Sitjar, amb quatre corrals dissimulant la història antiga del nom. Tota la resta, amb l'evolució i el pas dels segles, ha anat creixent a l'entorn d'aquest nucli inicial i ha donat lloc al Colldejou actual.

El terme de Colldejou penetra com una falca per la part de la vall de Maçanes a la comarca del Priorat i arriba ben prop de la vila de Marçà. Una part de terme abocada al Camp i l'altra abocada al Priorat i a les Terres de l'Ebre. Tant és així, que la seva església sempre ha depès del bisbat de Tortosa. Aquesta dependència ve donada per les antigues divisions episcopals d'època tardoromana, que després aprofitaren els àrabs per als seus valinats i que més tard, reconquerides les terres, serviren de nou per a delimitar els bisbats. El 1178 Alfons el Cast confirma les delimitacions de l'antiga seu de Tortosa i entre els pobles que anomena perifèrics hi ha Tivissa, Pratedip i Marçà. No cita Colldejou, però pel motiu de la intrusió d'aquest bocí de terme a les terres riberenques també devia pertànyer al perímetre d'aquesta antiga partió episcopal.

Aquest fet creiem que a vegades devia causar algun problema de vassallatge, perquè Colldejou pertanyia a la senyoria d'Escornalbou, governada per una canònica agustiniana depenent del bisbat de Tarragona. Un fet curiós que podria tenir relació amb aquesta incompatibilitat és que a partir del segle XVI Colldejou és l'únic poble que desapareix dels manuals notariais de la baronia d'Escornalbou.

La seva situació allunyada del cenobi ha fet que la gent de Colldejou visqués sempre una mica d'esquena al monestir. No tenim prou documentació que doni fe d'aquesta problemàtica que hem detectat encara avui, però no dubtem que les dissidències devien existir des d'antic.

Hem dit que parlar de *Colldejou* és parlar de *la Mola*, i és així. La vila viu al recer d'aquesta massa pètria i n'aprofita les aigües que regalimen les seves vessants i els herbassars tant de dalt l'altiplà de la collada, com dels seus contraforts embosquinats.

El 1281 ja es parla del *barranc de l'Horta*. Per tant, aquesta partida de terra ja era vital per a la gent de Colldejou. Totes les fonts i fontetes, *font Freda*, *del Perenyinós*, *les fonts Seques*, *la font del Noguer* i els tolls i aigüamolls han afavorit la vida als entorns de la Mola.

El terme de Colldejou té una mica més de 14 km² de terreny muntanyós. Les parts de les vallades Maçanes i Colldejou són sedimentacions del Keuper, compostes bàsicament d'argiles, margues i guixos; en canvi, les zones de les Moles estan formades per calcàries i dolomies juràsiques que conformen els seus perfils encinglerats ben singulars. Aquesta configuració ve donada per l'encavalcament de les plaques o làmines liàsiques per sobre els materials triàsics de la unitat Prades-Priorat, i han fet que es produeixi la separació del bloc de la Mola dels penyals de Llaberia, mitjançant els barrancs de Maçanes, el de la Font del Noguer i el de Buidegasses, principals eixos hidrològics del terme; tots els altres barrancs i barranquets en són subsidiaris. Aquesta configuració geològica ha condicionat al llarg dels segles la vida del nostre poble. En temps d'Al-Andalus ja se n'aprofitaven les argiles i en etapes més properes, els guixos i també les argiles per a la construcció. Les vessants muntanyoses del terme sempre han afavorit les pastures i les tales d'alzines per a produir carbó.

ELS HOMES

Els dos primers noms vinculats a Colldejou són Albert de Castellvell i Arnau de Fenollar, que, com hem dit abans, van haver de cedir les seves terres als canonges d'Escornalbou perquè sembla que les tenien il·legalment. El més probable és que aquests dos personatges mai habitaren a Colldejou i no-

més tinguessin les terres per a aconseguir unes possibles rendes. Segurament, quan en feren la donació, l'any 1197, la vila començaria a estar habitada i seria a partir d'aleshores que els canonges d'Escornalbou en reactivarien el repoblament.

Colldejou comença amb força, si ens atenim als documents estudiats. Fent un recull de cognoms, que va des de l'any 1271 fins a l'any 1380, per tant, cent nou anys dels inicis de la vila, trobem a Colldejou quaranta-un cognoms diferents sense comptar que molts es repeteixen en pares, fills i germans. Una població prou densa si ens atenim a les poques condicions de què disposaven en aquelles dates. Hem fet una llista d'aquests cognoms anotant la primera i la darrera vegada que els trobem documentats. Si només l'hem trobat una vegada, tan sols hi ha una data.

1	Abella	1283	
2	Alaix	1300	1384
3	Amposta	1316	1351
4	Anguera	1297	1338
5	Besora	1283	
6	Blanc	1300	
7	Bondia	1308	1370
8	Boquera	1316	1326
9	Camunyes	1316	
10	Cavaller	1351	
11	Cortiella	1351	1370
12	Costanç	1316	1351
13	Estadella	1300	1512
14	Falguera	1297	
15	Ferrer	1380	2000
16	Francesc	1351	
17	Gavaldà	1316	1351
18	Girona	1300	1389
19	Gros	1306	1351
20	Guerau	1351	
21	Juyol	1300	
22	Llaberia	1297	2000
23	Marçà	1297	
24	Mestre	1316	2000
25	Morató	1271	1351
26	Muntaner	1361	1873
27	Narbonès	1271	1300
28	Nicolau	1271	

29	Nolla	1297	1661
30	Oliana	1306	1327
31	Oliva	1316	
32	Peguerol	1297	1351
33	Pellissa	1337	1351
34	Prenafeta	1316	1351
35	Pujades	1300	1414
36	Roig	1300	1351
37	Sanou	1326	1351
38	Tamarit	1316	1414
39	Teixidor	1300	1389
40	Urgellès	1320	1326
41	Ventellí	1351	

Aquests homes són els qui bastiren, estructuraren i donaren noms a la vila i terme de Colldejou i avui encara es parla de la *Coma de l'Alaix*, la *Fontdinguera* o *Font d'Anguera*, la *canaleta del Bondia*, el *Costanç*, la *font d'en Mestre*, el *coll d'en Gros*, el *bosc d'en Marçà*, la *Plana d'en Roig* o el *collet d'en Sannou* i d'altres que s'han perdut en el temps com la *coma d'en Blanc* o el *mas de Gavaldà*.

En aquest primer segle hi ha una gran mobilitat de famílies entre els pobles de la baronia, i molts d'aquest cognoms els trobem documentats el 1271 en unes altres viles de la rodalia. Això ens indica que segurament van venir a Colldejou d'aquestes viles veïnes, però abans havien vingut de terres llunyanes amb la il·lusió d'una terra nova amb possibilitats de prosperar i posar arrels. Noms de Colldejou també els trobem més tard per la baronia, on van persistir. A Riudecanyes trobem *Anguera*, *Boquera*, *Muntaner*, *Nicolau* o *Tamarit*; a Duesaigües apareixen els *Besora*, *Cavaller*, *Girona* o *Nolla*; a Vilanova, els *Bondia* i els *Gavaldà*; a l'Argentera, *Morató* i *Narbonès*, mentre que *Francesc* el trobem a Riudecanyes i Montbrió.

D'aquest conjunt de cognoms, *Santgenís*, *Robert*, *Caçador* i *Pellisser* també són anotats en altres viles de la baronia el 1271-1273.

Alguns d'aquests cognoms són noms de les viles de procedència i les primeres vegades que els trobem documentats van precedits de la preposició *de*, que indica que venien d'aquell indret, i els anomenaven pel seu nom seguit pel de la vila on havien viscut; així tenim *d'Abella*, *d'Amposta*, *d'Anguera*, *de Besora*, *de Marçà*, *d'Oliana* o *de Prenafeta*, i també sense preposició però que també indiquen la vila, ciutat o comarca d'on havien vingut, com *Tamarit*, *Cortiella*, *Girona*, *Perpinyà*, *Narbonès* o *Urgellès*. Després, aquesta denominació passarà als fills i esdevindrà el cognom familiar.

D'altres cognoms procedeixen de les tasques o activitats que exercien,

que en general trobem en totes les viles, ja que l'activitat era necessària per al desenvolupament d'una comunitat. Trobem com a principals exponents els *Ferrer* i els *Fuster*, d'altres serien *Boquer* i *Boquera*, *Caçador*, *Oller*, etc.

D'aquella gent tres llinatges han perdurat fins els nostres dies: els *Ferrer*, *Llaberia* i *Mestre*. Els altres desapareixen de la nostra història entre l'any 1351 i el 1414. Alguns potser marxaren, però la majoria pensem que devien ser víctimes de la pesta negra. A Catalunya l'esclat ferotge de l'epidèmia es donava l'any 1348 i periòdicament atacà la població fins al començament del segle xv. En el nostre cas, a Colldejou, el desastre també es devia produir de manera periòdica perquè el 1351 encara trobem un bon nombre de noms als documents estudiats, però la desfeta devia ser terrible no solament a Colldejou sinó també a tota la baronia. A la nostra vila, si ens atenem a les xifres que trobem a *El fogatjament del 1414 als pobles de la comuna del Camp de Tarragona*, el descens demogràfic és esfereïdor. Dels quaranta focs aproximats que deduïm que hi havia a la vila per allà el 1340, davallem a cinc focs el 1414. Possiblement que el fogatge no sigui del tot fiable perquè *Mestre* i *Ferrer*, com hem dit, sembla que perduraren. Repassant tots els documents, només trobem com a dates tardanes properes al 1414, els *Alaix*, que encara hi eren el 1384; *Bondia* i *Cortiella* el 1370, i *Girona* i *Teixidor* el 1389.

Aquests percentatges de mortaldat són dels més alts, comparables als que es donen per la veïna França. Però, com hem dit, tota la baronia va patir el flagell de la pesta i trobem, seguint aquest fogatge de 1414, que a l'Arboç també només restaren cinc focs; a Vilanova, quinze; entre l'Argentera i Duesaigües, disset, i a Riudecanyes, dotze. Aquestes xifres, comparades amb els noms que apareixen en el manual notarial de Riudecanyes de 1271-1273, on segurament no consten de manera exhaustiva tots els que hi vivien (en tota la baronia uns dos-cents set focs), demostren que la desfeta va ser total.

De les cinc famílies que trobem en el fogatge de 1414, tres eren cognoms ja presents a Colldejou (*Llaberia*, *Pujades* i *Tamarit*), però els altres dos (*Bargalló* i *Voltes*) són nouvinguts.

Aquesta dada podria haver fet renéixer l'esperança d'un ràpid redreçament, però no va ser així. De gent nova, de sang nova, en tot el segle xv, no en detectem a la nostra vila; s'haurà d'esperar el segle següent per a què la vida de Colldejou es torni a reemprendre amb força.

Al segle xvi s'esdevé com un segon repoblament de Colldejou i entre el 1465 i el 1600 a la vila trobem aquestes noves famílies.

1	Antò	1524	1540
2	Arquer	1584	1598
3	Barceló	1584	1598

4	Bes	1584	
5	Bonamic	1524	1557
6	Cabrer	1584	
7	Espelta	1465	1557
8	Estadella	1506	
9	Llorens	1524	2000
10	Munter	1499	1506
11	Obrer	1524	1570
12	Oller	1446	1467
13	Pellejà	1465	1530
14	Rocamora	1584	
15	Rofes	1540	2000
16	Sans	1446	1661
17	Santgenís	1540	1662

D'aquestes disset famílies algunes vindran de la mateixa baronia o almenys les trobem en el manual de 1271-1273, com *Arquer*, *Cabrer*, *Sans* o *Estadella*, i algunes, de viles més distants. En tenim dues, els *Llorens* i els *Rofes*, que perduraran fins avui dia i precisament esdevindran els llinatges més prolífics de Colldejou i per aquest motiu, avui, cognoms característics de la vila.

A partir del 1600 ens falta documentació per a determinar com va ser el creixement d'aquests tres segles fins a l'eufòria del segle XIX, però de manera orientativa veiem com en els segles XVII i XVIII la demografia es manté amb un lleuger increment de sis llinatges.

1	Capafonts	1761	1897
2	Castellnou	1761	1855
3	Escoda	1661	2000
4	Jordi	1658	1762
5	Pedrer	1732	
6	Robert	1761	2000

El cens de Floridablanca del 1787 anota per a Colldejou dos-cents cinquanta-quatre habitants. La crisi ja s'havia superat. Han calgut més de tres segles per a tornar a sobrepassar els dos-cents habitants.

El segle XIX tornarà a ser una època brillant per a la vila gràcies a un creixement general de les comarques vitícoles, que es veurà estroncat a la darrera de segle per la plaga de la fil·loxera. Els noms documentats que s'incrementen en aquests segles són:

1	Benavent	1811	
2	Boquer-a	1811	1945
3	Caçador	1873	2000
4	Gibert	1825	2000
5	Guinjoan	1858	
6	Pellisser	1822	
7	Pasqual	1811	
8	Salsench	1888	2000
9	Vallès	1835	1945
10	Vaquer	1873	1945

En la llista de 1935, entre tres-cents seixanta habitants trobem cent disset amb el primer cognom *Rofes*, trenta-dos amb *Mestre*, trenta-un amb *Llorens*, vint-i-vuit amb *Salsench* i vint-i-set amb *Escoda*.

El cens que hem consultat per a les dates actuals és de 1998 i anota cent set homes i noranta dones (un total de cent noranta-set persones censades) i continua essent el cognom *Rofes* el més nombrós, amb quaranta-dues persones que el porten.

Aquestes cent noranta-set persones no vivien de manera permanent a la vila, ja que una bona part només hi passava els caps de setmana. Aquest no és un problema de Colldejou sinó que es fa extensiu a la major part de pobles amb pocs habitants i principalment d'una economia agrícola.

El món actual sembla que té reservat el destí d'aquests pobles a zones de turisme i de segona residència. Colldejou, com hem pogut veure, ha passat per moments molt més difícils i estem convençuts que sabrà tirar endavant dins aquest món tan complex i deshumanitzat.

L'ECONOMIA

D'esquitllentes hem parlat una mica de l'economia de la vila, és a dir, del sistema per a sobreviure i tirar endavant el poble.

Colldejou ha estat un poble eminentment agrícola i ramader. Si ressegüim els noms més antics, ens dibuixen una mica com devien viure en temps passats.

Hortes i *hortals* són els trossos de terra que més vegades trobem en els primers segles de la vila. Poder disposar d'una bona horta amb aigua per a regar solucionava molts problemes de gana en aquelles etapes llunyanes. El 1333 va ser un any de fam per tot Catalunya; un poble amb una bona horta no ho tenia tan mal parat. Una altra activitat agrícola important a la vila va ser la verema, com ho palesen els noms la *vinya d'en Perpinyà*, anotada el 1351; el

barranc de les Vinyes, el *pla de les Granatxes*, la *Vinya del Davant* o bé les *Vinyasses* o el *camí de Vinaters*. Abans d'aquest segle, el conreu d'avellaners era limitat, la vinya ho envaïa tot. Ha estat en el segle xx la proliferació progressiva de l'avellaner, que avui ha esdevingut desastrosa a causa de la crisi del mercat de l'avellana.

El terme, de 14,20 km², només té una quarta part dels seus terrenys conreables i d'aquesta quarta part una cinquena és regadiu la major part del qual correspon a la partida de les Hortes. Des de la crisi de l'avellana, aquesta quarta part de terra conreada ha disminuït considerablement i el bosc dia a dia va guanyant terreny.

Els corrals ens parlen d'una activitat ramadera. Tenim el *corral d'Anton Llorens*, dels *Bous*, del *Sabato*, del *Toni*, del *Moixó*, del *Batista* i alguns que es trobaven escampats pel terme, sense comptar les coves o balms on també es tancava bestiar: *cova Llarga*, *cova Llonga*, dels *Freres*, de *Santgenís*. També els indrets dels *Freginals* i *Freginalets* ens invoquen la producció de farratge per a les bèsties. La pastura i els ramats era, doncs, una altra manera de guanyar-se la vida, que ha perdurat fins avui.

En la segona etapa de creixement a Colldejou també trobem, a través dels noms, certes activitats industrials que en alguns moments devien ser l'animació de la vila. El topònim *bosc de la Nevera*, el trobem, perdut, en la memòria de la gent gran de Colldejou. En els segles xvii i xviii, l'activitat d'arreglar neu o gel per a fer refrescos i per a finalitats terapèutiques era vigent. No en tenim documentació, però *la nevera de Colldejou* segur que per aquestes dates devia funcionar.

Una altra activitat de tipus industrial era la fabricació de carbó, però amb les noves tecnologies de combustió i calefacció que a partir del començament de segle xx s'han implantat, aquest tipus d'economia va anar perdent pes fins a desaparèixer a la meitat del segle.

La fabricació de guix va ser una altra font d'ingressos per a la vila. No tenim cap document que ens orienti sobre el temps que durà aquesta explotació ni la importància que arribà a tenir per als de Colldejou, però tenim els topònims de la *Guixera*, el *coll del Guix* i els forns del *Crusat* i del *Sampra* com a testimonis d'aquesta activitat que es faria extensiva a una sèrie de forns i fornets sense identitat per diferents indrets del terme. Suposem que aquesta indústria va ser més activa durant el segle xix, coincidint amb el creixement demogràfic el 1860, any en què la vila va arribar a tenir quatre-cents vint-i-tres habitants.

Una altra indústria dels forns va ser la de fer teules, rajoles i toves, i tenim el *barranc del Forn Teuler*, que dona fe d'aquesta activitat industrial a la vila.

L'ENTORN (FLORA I FAUNA)

Si fem un repàs al recull onomàstic, ens introduïm al món que ha envoltat els homes i la vila durant segles, que és un món que cal preservar perquè dona identitat a la terra. Alguns d'aquests noms, malauradament, ja només són història, però els que resten els hem de respectar.

Troblem la *font del Racó del Saüc* (un arbre cada vegada més escàs a les nostres terres), una partida anomenada *els Perellons* (avui molta gent ni sap quin fruit fa el perelloner), el *barranc del Grèvol* i la *font del Teix*, dos arbres protegits perquè també són escassos, i segueixen un conjunt de noms que il·lustren la riquesa botànica del nostre terme, on trobem les fonts *de l'Om*, *del Noguer*, *del Gatell* o *de l'Aladern*, arbres que indiquen el murmurejar d'aigua i llocs d'obac.

Si ens endinsem per la bosquina, trobem noms com la *font del Perenyinós*, i partides com les *Burgueres*, indret de brucs; també el *Roldorar*, arbust emprat en blanqueria, és a dir, per a adobar pells. És un nom curiós, fent referència a un caducifoli de la família dels acers, el *sester de l'Auró*, a les vesants prioratines de la Mola. La *cova de l'Heura*, a l'obac de les cingleres, o la *serra dels Coscolls* no deixen dubte que ens trobem en un ambient mediterrani. Si sortim del ple boscatge i voregem arbredes i pedregals, els noms reflecteixen la presència humana i tenim el *clot del Cirer*, el *racó del Safraner*, el *pla de les Garnatxes*, la *canal dels Clavellers* o el *Clot de la Sàlvia*.

De l'entorn vegetal passem a fer un repàs a l'entorn faunístic, la riquesa i varietat del qual són importants, principalment pel que fa a l'ornitologia. Algunes de les aus que donaren nom a indrets del nostre terme avui són tan escasses i estranyes de veure que difícilment podrien donar cap nom a cap indret.

La *canal del Corb* o el *barranc de la Grallera* porten el nom de dues espècies ben rares d'observar, com també ho deuen ser les que donaren nom al *collet de la Xuta* o al *niu de la Miloca*, i no cal dir la *font de l'Àguila*.

Buidegasses, antigament dit *Puig de Garses*, potser il·lustraria el canvi de nom produït per l'escassetat o desaparició temporal d'aquest còrvid, que actualment està en expansió.

La partida de *Perdigotes* porta el nom d'una gallinàcia difícil de caçar també per la seva escassetat pels nostres termes i que no ha desaparegut gràcies a les repoblacions que es van fent periòdicament. *El Bec de la Gallina Cega* sembla un nom modern, possiblement generat pels excursionistes i que vol substituir *Buidegasses*, que ha quedat relegat al fons del barranc.

El *barranc de les Aurenelles*, el *Clot dels Gatxos* i la *roca dels Coloms* completarien aquesta onomàstica dels ocells. Fins i tot podríem incloure-hi el renom que dona lloc al topònim la *caseta del Moixó*.

Altres noms de la fauna en l'onomàstica de Colldejou es refereixen a gasteròpodes (el *racó dels Caragols*) o a batracis (la *bassa del Galàpet*) o a rèptils

(el *toll de la Tortuga*), i als mamífers, entre els quals trobem un *salt del Llop*, un *clot de la Rabosa* i també un *racó del Lleó*. En aquesta fauna afegirem algun animal domèstic: tenim l'*Ull de Bou*, el *Salt de Cavall*, i un de domèstic impertinent, recollit a la *font de la Mosca*.

La *font de la Petxina* és una incògnita; potser fa referència a una espècie fòssil.

METODOLOGIA EMPRADA EN L'ORDENACIÓ DEL RECALL

L'ordenació alfabètica l'hem feta començant pel substantiu seguit d'una coma i l'article: *Bullidor, el*. Si el nom és format per més d'una paraula l'alfabetització s'inicia pel nom específic: *Noguer, la font del*; i si l'específic consta d'un grup de paraules ordenem pel primer mot del conjunt: *Font del Noguer, el barranc de la*.

S'ha fet una entrada de genèrics com *bassot*, que ens introdueix als específics: *V. Racó*.

Els cognoms, noms de casa, partides de terra, pobles i renoms estan recollits en un índex al final de la llista alfabètica.

Quan el nom encara és viu a la vila i n'hem trobat documentació que el ratifiqui, aquesta segueix l'explicació del nom; si el nom ha caigut en desús, la documentació precedeix l'explicació, en cas que en tingui.

Si un nom ha sofert una modificació que no correspon al llenguatge normatiu o a la documentació antiga, el nom normatiu ens remet a l'entrada que correspon a la manera com el diuen a Colldejou i on se'n fa la descripció, com *Puig de Garses V. Buidegasses*, o *Pradellà V. Padrellà*. Aquesta norma no l'hem emprat amb els cognoms que han sofert modificacions en la grafia degudes a pressions lingüístiques forasteres dutes a terme per funcionaris desconexors de la llengua, com *Caçador-Cassadó, Ferrer-Ferré*.

Algunes vegades trobem noms que a la vila sempre els han dit en castellà per les pressions abans esmentades; aquests casos són recollits en castellà entre cometes, per exemple, «*Victorino*», *cal*.

En el recull no fem la transcripció fonètica però en alguns casos anotem la manera de dir algun terme o fem notar la particularitat d'un mot o del nom.

Malgrat que a Colldejou, com a tota l'àrea del català occidental, la utilització de l'article definit masculí sigui sempre *lo* i *los*, hem utilitzat els normatius *el* i *els*.

Hem detectat una propensió bastant generalitzada a eliminar la preposició a l'hora de la formació dels noms (*pla les Granatxes*) i sovint elisió (*rasal Pep*). En els casos en què ho hem notat de manera més determinada ho fem constar.

FONTS D'INFORMACIÓ

FONTS ORALS

A l'hora de fer el recull onomàstic de Colldejou vam recórrer a uns quants vilatans perquè ens informessin de la memòria col·lectiva del poble; sense la seva col·laboració la tasca hauria estat molt més dura i en molts casos estèril. Ens cal fer arribar a tots ells el nostre agraïment.

Hem parlat amb Josep Rofes Rofes dit *Cantó*, de vuitanta-un anys, pagès i bon coneixedor del terme, com també amb la seva esposa, Teresa Salsench Rofes; els dos ens han acollit a casa seva i ens han informat de diversos sectors del terme.

Joan Mestre Rofes anomenat *Joan Racó*, de setanta anys, pagès de professió, amb una memòria extraordinària, ens ha donat àmplia informació del terme en general.

També hem rebut informació de la part meridional del terme d'Enric Rofes Pena, de setanta anys, conegut per *Enric Casat*.

De la part muntanyosa de les cingles ens han donat noms i anomenat indrets Marcel Salsench Rofes, de seixanta-sis anys, pastor de professió com també el seu fill Marcel Salsench Escoda, coneixedors de camins i paratges.

Anton Rofes Mestres, de cinquanta-tres anys, ens donà informació i per ell hem tingut ocasió de conèixer el sector del Sitjar.

De manera especial hem de donar les gràcies a Josep Veciana Agudé, que va fer possible que consultéssim el buidat que va fer del conjunt de documents de Colldejou, recollits pel nostre col·laborador Joan Llorens Rofes i que han estat una gran ajuda.

Cal recordar que el recull s'ha dut a terme gràcies a l'entusiasme del bon amic Albert Manent, que ens ha empès a realitzar la tasca d'aquest estudi per tal de veure completat l'antic projecte que havien iniciat junt amb Ramon Amigó de fer la recollida onomàstica de tots els termes i vil·les del Baix Camp.

A Ramon Amigó li hem d'agrair d'haver-nos fet de manera desinteressada les pertinents i acurades correccions al recull i els seus consells imprescindibles.

FONTS DOCUMENTALS

ARXIU

ACE	Arxiu del Castell d'Escornalbou
AHT	Arxiu Històric de Tarragona
AHAT	Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona
AMC	Arxiu Municipal de Coldejou

MANUSCRITS

<i>Amill. 1945</i>	<i>Amillaramiento de 1945 de Colldejou</i> . Mecanografiat. Fons d'Hisenda (llibres), núm. 624. AHT.
CBE 1761-1762	Capbreu de la baronia d'Escornalbou dels anys 1761-1762. Notari: Ramon Fàbregas. Hi ha capbrevats els pobles de la baronia i una petita part que pertany al terme de Mont-roig. Armari de la mitra. AHAT.
CM 1610-1629	Capítols matrimonials dels anys 1610-1629, caixa 10, núm. 71. AHAT.
Doc. Batista	Documents pairals cedits per la família Batista pertanyents als segles XVIII, XIX i XX.
Doc. Cantó	Documents pairals cedits per la família Cantó que pertanyen al segle XIX.
Doc. Casalta	Documents pairals cedits per la família Casalta pertanyents als segles XVIII i XIX.
Doc. Filomena	Documents pairals cedits per la família Filomena que pertanyen als segles XIX i XX.
Doc. Joglar	Documents pairals cedits per la família Joglar que pertanyen als segles XVIII i XIX.
Doc. Mateu	Documents pairals cedits per la família Mateu que pertanyen als segles XVIII i XIX.
Doc. Monjo	Documents pairals cedits per la família Monjo que pertanyen als segles XVIII, XIX i XX.
Doc. Racó	Documents pairals cedits per la família Racó que pertanyen als segles XVII, XVIII i XIX.
Doc. Tomàs	Documents pairals cedits per la família Tomàs pertanyents al segle XIX.

- LL 1438 Llibreta de l'any 1438 amb anotacions de totes les viles de la baronia d'Escornalbou, caixa 28, núm. 185. AHAT.
- Llevador XVIII Llevador dels censos de Riudecanyes i la baronia d'Escornalbou. En la coberta es troba una nota on hi ha la data de 1746, segurament el redactat és anterior a aquesta data. ACE.

MANUALS NOTARIALS

Tots els manuals notarials presentats, que van de l'any 1271 a l'any 1598, pertanyen a la parròquia de Riudecanyes i aporten anotacions de tots els pobles que pertanyien a la baronia d'Escornalbou.

- MN 1271-1272 *Manual notarial dels anys 1271-1272*. Notari: Ferran Soler, per Berenguer de Benages, sagristà d'Escornalbou. Caixa 1, núm. 1. AHAT.
- MN 1283-1287 *Manual notarial dels anys 1283-1287*. Notari: Arnald Morató, per Berenguer de Benages. Caixa 1, núm. 3. AHAT.
- MN 1297-1298 *Manual notarial dels anys 1297-1298*. Notari: Arnald de Salalet, sagristà d'Escornalbou. Caixa 1, núm. 6. AHAT.
- MN 1300 *Manual notarial de l'any 1300*. Bernat Montpeó, sagristà. Caixa 1, núm. 7. AHAT.
- MN 1300-1302 *Manual notarial dels anys 1300-1302*. Notari: Pere Font. Caixa 1, núm. 8. AHAT.
- MN 1304-1305 *Manual notarial dels anys 1304-1305*. Volum en quart sense paginar. Notari: Bernat Escuter. Caixa 1, núm. 10. AHAT.
- MN 1305-1306 *Manual notarial dels anys 1305-1306*. Volum en quart sense paginar. Notari i sagristà: Bernat de Montpeó. Caixa 1, núm. 11. AHAT.
- MN 1308-1309 *Manual notarial dels anys 1308-1309*. Volum en quart sense paginar. Notari: Pere Rabaça. Caixa 1, núm. 13. AHAT.
- MN 1316-1317 *Manual notarial dels anys 1316-1317*. Volum en quart sense paginar. Notari: Pere Rabaça. Caixa 1, núm. 15. AHAT.
- MN 1316-1318 *Manual notarial dels anys 1316-1318*. Volum en quart sense paginar. Bernat de Montpeó, sagristà. Caixa 2, núm. 15 bis. AHAT.

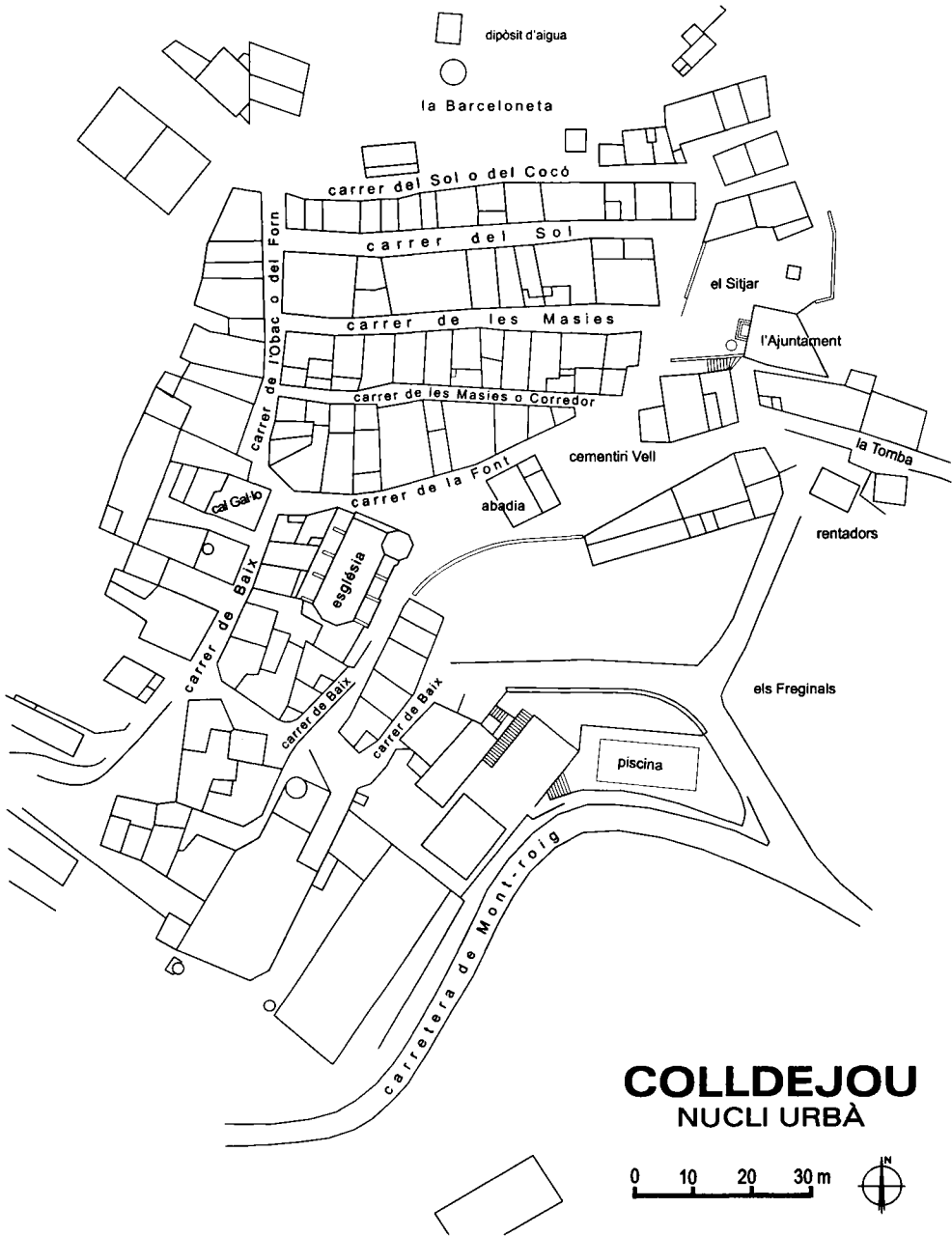
- MN 1319-1320 *Manual notarial dels anys 1319-1320*. Notari: Berenguer Rabaça. Caixa 2, núm. 15 tercer. AHAT.
- MN 1320 *Manual notarial de l'any 1320*. Volum amb recull d'actes disperses. Caixa 2, núm. 16 tercer. AHAT.
- MN 1322-1323 *Manual notarial dels anys 1322-1323*. Volum en quart paginat. Notari: Berenguer de Pons. Bernat de Montpeó, sagristà i batlle d'Escornalbou. Caixa 2, núm. 16. AHAT.
- MN 1325 *Manual notarial de l'any 1325*. Volum en quart paginat. Notari: Pere Rabaça, per Bernat de Montpeó. Caixa 2, núm. 18. AHAT.
- MN 1326 *Manual notarial de l'any 1326*. Volum en quart paginat. Notari: Pere Rabaça. Bernat de Montpeó, sagristà. Caixa 3, núm. 19.1. AHAT.
- MN 1337-1338 *Manual notarial dels anys 1337-1338*. Volum en quart paginat. Notari: Berenguer Rabaça. Pere de Font, sagristà. Caixa 2, núm. 20. AHAT.
- MN 1351-1352 *Manual notarial dels anys 1351-1352*. Notari: Berenguer Font. Caixa 21, núm. 121. AHAT.
- MN 1358-1359 *Manual notarial dels anys 1358-1359*. Llibret en quart sense paginar. Notari: Berenguer Font. Caixa 3, núm. 21. AHAT.
- MN frg. 1351 Fragments de manuals notarials de la darrera meitat de segle XIV i pocs de finals del segle XIII. Dates que hi apareixen: 1348, 1351, 1361 i 1370. Molts documents d'aquesta carpeta són difícils de datar. Hem posat la data de 1351, perquè és la que apareix més clarament i d'on hem tret més notes. Caixa 29, núm. 188. AHAT.
- MN 1370 *Manual notarial de l'any 1370*. Llibret sense paginar. Notari: Berenguer Font. Caixa 3, núm. 22. AHAT.
- MN 1380 *Manual notarial de l'any 1380*. Notari: Berenguer Font. Caixa 22, núm. 136. AHAT.
- MN 1384-1385 *Manual notarial de la baronia d'Escornalbou*. Fragments de finals de segle XIV. Caixa 3, núm. 27 bis. AHAT.
- MN 1388-1389 *Manual notarial dels anys 1388-1389*. Caixa 3, núm. 25. AHAT.
- MN 1446-1463 *Manual notarial dels anys 1446-1463*. Caixa 3, núm. 31. AHAT.

- MN 1465-1467 *Manual notarial dels anys 1465-1467.* Caixa 3, núm. 33. AHAT.
- MN 1494-1497 *Manual notarial dels anys 1494-1497.* Caixa 3, núm. 36. AHAT.
- MN 1499-1504 *Manual notarial dels anys 1499-1504.* Caixa 3, núm. 37. AHAT.
- MN 1506-1512 *Manual notarial dels anys 1506-1512.* Caixa 4, núm. 40. AHAT.
- MN 1524-1530 *Manual notarial dels anys 1524-1530.* Caixa 4, núm. 43. AHAT.
- MN 1540-1557 *Manual notarial dels anys 1540-1557.* Caixa 4, núm. 46. AHAT.
- MN 1557-1564 *Manual notarial dels anys 1557-1564.* Caixa 5, núm. 47. AHAT.
- MN 1584-1589 *Manual notarial dels anys 1584-1589.* Caixa 5, núm. 51. AHAT.
- MN 1592-1594 *Manual notarial dels anys 1592-1594.* Caixa 5, núm. 50. AHAT.
- MN 1589 *Manual notarial de l'any 1589.* Caixa 5, núm. 50. AHAT.
- MN 1598-1603 *Manual notarial dels anys 1598-1603.* Caixa 6, núm. 56. AHAT.
- MN Botarell *Manual notarial de Botarell de l'any 1583.* Caixa 1, núm. 4. AHAT.
- RF 1920 *Registro fiscal de todos los edificios y solares que radican en este término.* Colldejou 1920 (fons fiscal), núm. 214. AHT.
- RH 1781 *Hipotecas, 1781.* Lib. 1º y 2º. Foliat (Registre d'hipoteques). Volum 26. AHT.
- VPC *Votacion para concejales, 1873. Lista por orden alfabético y numérico de los electores de este colegio y sección, formada a los efectos que prescribe el art. 52 de la ley de 20 de agosto de 1870.* AMC.

BIBLIOGRAFIA IMPRESA

- AM *Atlas muntanyenc, serralades de la costa catalana*, núm. 12, per Antoni BESCÓS. Escala 1:25.000. Editorial Montblanc.
- CCF *El cens del comte de Floridablanca*, per Josep IGLÉSIES. Barcelona: Fundació Salvador Vives Casajuana, 1970.
- CDM 1948 *Les ciutats del mon*, per Josep IGLÉSIES. Barcelona: Editorial Arca, 1948.
- Coll. *Lo Collet*. Revista del Centre Cultural de Colldejou. Any 1, núm. 0, abril 1999; núm. 1, juliol 1999.
- CPFC *Cartas de població i franquicia de Cataluña*, per Josep M. FONT I RIUS. Madrid; Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas. Instituto Jerónimo Zurita. Escuela de Estudios Medievales, 1969.
- DCTE *Del Camp de Tarragona a l'Ebre*, guia itinerària precedida d'un esbós monogràfic, per Josep IGLÉSIES i Joaquim SANTASUSAGNA. Reus: Centre de Lectura i Imp. M. Roca, 1931.
- DCVB *Diccionari català-valencià-balear*, per Antoni M. ALCOVER i Francesc de B. MOLL. Palma de Mallorca, 1969.
- ENLLC *Els noms de lloc de Catalunya*, per Pere BALANYÀ i ABADIA. Aproximació al coneixement geograhicohistòric dels municipis i comarques del Principat. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1990.
- EOM *Estudi onomàstic de la vila i el terme de Mont-roig del Camp*, per Ferran JOVÉ i HORTONEDA. Ajuntament de Mont-roig del Camp, 1999.
- FCCT 1414 *El fogatjament del 1414 als pobles de la comuna del Camp de Tarragona*, per Jordi MORELLÓ i BAGET. Barcelona: CSIC, 1994. (Miscel·lània de Textos Medievals; 7)
- Fog. 1497 *El fogatge de 1497. Estudi i transcripció*, per Josep IGLÉSIES. Barcelona: Fundació Salvador Vives i Casajuana, 1991.
- Fog. 1553 *El fogatge de 1553. Estudi i transcripció*, per Josep IGLÉSIES. Barcelona: Fundació Salvador Vives i Casajuana, 1981.
- GCT *La gestació de les costums de Tortosa*, per Jesús MASSIP. Tortosa: Consell Intercomarcal de les Terres de l'Ebre, 1983.
- H. d'E. Toda *Història d'Escornalbou*, per Eduard TODA i GÜELL. Tarragona: Reial Societat Arqueològica, 1926.

- MGET *Mapa geológico de España, Tarragona*. E. 1:200.000. Madrid: Instituto Geológico y Minero de España, 1972.
- MT *Mapa topográfico nacional de España, Falset*. 472-I, escala 1:25.000 IGN. Edició de 1985.
- NPCT *Neveres pre-industrials (pous de neu) al Camp de Tarragona*, per Ramon AMIGÓ I ANGLÈS. Reus: Edicions del Centre de Lectura, 1987.
- NPR *Els noms de lloc i de persona de Riudecanyes*, per Dolors ROIGÉ FIGUERES. Centre d'Estudis de la Comarca de Reus, 1989.
- OC *Onomasticon Cataloniae, els noms de lloc i noms de persona de totes les terres de llengua catalana*, per Joan COROMINES. Barcelona: Curial Edicions Catalanes: Caixa d'Estalvis i Pensions de Barcelona, 1994.
- SP *Siurana de Prades, la terra i la gent*, per Ramon AMIGÓ I ANGLÈS. Barcelona: Rafael Dalmau, editor, 1998. (Camí Ral; 12)
- TVDE *Toponímia de Vilanova d'Escornalbou i el seu terme municipal*, per Carles MARISTANY. Institut d'Estudis Tarraconenses Ramon Berenguer IV. Excma. Diputació Provincial de Tarragona, 1982. (Treballs de la Secció de Filologia i Història Literària; III)

LLISTA DE NOMS

abadia, l'

A la plaça o esplanada de davant l'església; per darrere dóna al cementiri Vell. És un edifici ruïnós al qual hi ha adossades tres casetes; el conjunt forma un illot. Aquest espai havia estat ocupat per la primitiva església, i a les parets observem carreus ben treballats de gres roig i uns altres de calcària, segurament procedents de l'enderroc. Un d'aquests carreus de calcària, a la part del cementiri Vell, presenta unes incisions la forma de les quals recorda la representació d'un arbre.

V. t. **Darrere l'A.*

Abadia, els marges de l'

Davall de l'abadia, als Freginals, dos o tres bancals amargenats on anava a jugar la canalla.

Abadia, el tros de l'

Podria tractar-se del bocinet anomenat *els marges de l'Abadia*, que se subhastà després de la desamortització.

«se sacan a pública subasta en arriendo las fincas nombradas Tros de la Badia» (Doc. Racó, anunci, 1861).

Abella

«vendo v[o]b[is] P abela-p[e]tia t[er]re q[ue] hab[e]o in t[er]mi[n]o d[e] collojuy» i «vendo v[o]b[is] P[etrus] bela» (MN 1283-1287).

El fet que només trobem una vegada aquest cognom com a comprador d'una peça de terra, ens fa pensar que no arribés mai a ser un llinatge establert a Collejou i només és tractés d'un terratinent de l'Argentera, perquè allí trobem documentats, ja el 1271, un Pere, un Arnau i un Mateu d'Abella.

Abelló

«Joan Llorens Abelló, fill de» (Doc. Joglar, 1820).

El 1936 hi havia quatre persones amb aquest cognom.

Agna Maria, ca l'

V. «*Claudio*», *cal.*

Àguila, la font de l'

Damunt de les Burgueres, al peu de la muntanya Blanca, un rajolinet d'aigua al terme de Vilanova.

Agustí, ca l'

«Joan Rofes, d'Agustí» (Doc. Batista, 1856).

Avui desapareguda, només resta en la memòria popular.

aigua, el dipòsit de l'

Per a abastar d'aigua la vila. A un nivell més elevat per la part de la Barceloneta.

Aixartigada, l'

Uns bancalets perduts a la partida de Fontdinguera.

«Sortigada Norde termino de Villanueva» (*Amill. 1945*).

Ajuntament, l'

Al Sitjar. Es va construir després de la restauració democràtica i s'habilità el vell per a equipaments culturals.

Ajuntament Vell, l'

És on conflueixen el carrer del Forn, el de la Font i el carrer de Baix. Actualment és utilitzat com a local de serveis culturals.

Aladern, la font de l'

Pujant pel camí de les Estallades via el coll d'en Gros, una mica més amunt que la font d'en Cescà.

Alaix

«B. alax» (MN 1300-1302); «et cu[m] B. alayx» (MN 1308-1309); «loco collo jouis affro[nta] cu[m] P. Alax» (MN 1316-1318); «Ego maria ux[or] bnd. alax loci d[e] coldejou» (MN 1384-1385).

Un dels llinatges que repoblaren Colldejou. Després de l'anotació de final del segle XIV no el tornem a trobar a la nostra vila però sí en altres indrets de la baronia. El cognom ha generat un topònim que ha perdurat, malgrat que fa tants anys que el nom desaparegué de Colldejou.

V. t. *Coma de l'A*.

Alapet, ca l'

Era al carrer del Sol, número 15, entre cal Llorenç Quico i el corral del Valent. El nom s'ha perdut.

Alfofara

«petia t[er]re q[ue] hab[e]o i[n] t[er]mi[n]o d[e] collo jugy i[n] loco q[ue] vocat[ur] alfofara-affro[n]tat-et cu[m] t[er]mi[n]o d[e]l prat» (MN 1283-1287).

Aquest nom només l'hem trobat documentat una vegada i no sabem si en vam fer una bona lectura. Podria ser *Alfafara*. Prop de Bocairent hi ha un poble que anomenen d'aquesta manera, *Alfafara*. Coromines diu que es tracta d'un nom d'etimologia àrab, *al-fahhâr*, 'l'olleria' o 'la cantareria' (*alfareria* en castellà), lloc on es treballa la terrissa. L'indret era prop del terme del Prat. Les terres d'aquells verals són argiloses, aptes per a una factoria terrissaire. No hem pogut situar on es trobava exactament aquesta cantareria.

Algar, el barranc de l'

Davalla del montxó de Portpallers i transcorre per la vessant oriental del Bec de la Gallina Cega, entremig de forts espadats, per després aiguabarregar-se amb el barranc de Rifà. Neix a l'Argentera i drena el terme de Vilanova d'Escornalbou vorejant les terres de Colldejou. L'*Onomasticon Cataloniae* explica que la denominació prové de l'àrab *al-gâr*, 'la cova' i, posteriorment, també aplicat a 'barranc angost, encafurnat'. L'indret respon a aquestes característiques, tant per l'arrel de cova (V. *Algar, la cova de l'*) com perquè és un lloc acongotat. Els informadors pronuncien *barranc de l'Agà* i *cova de l'Agà*.

«La barrancada dels Algars amb els espadats que la rodegen» (DCTE, 144).

Algar, el coll de l'

Un pas i turonet al costat del coll de la Foradada per on passa l'antic camí de Colldejou a l'Argentera i Escornalbou, ben prop d'on conflueixen els termes de Vilanova d'Escornalbou, l'Argentera i Colldejou. Maristany, en el seu recull TVDE, l'entra amb el núm. 007.5.

V. t. *Coll de l'A*.

«y de Norde con el Coll de Alga o Camino de Falset» (Doc. Cantó, escriptura, 1853); «Collet de l'Algar (490 m) mitjançant el qual s'entra al barranc del coll de l'Algar» (DCTE, 144).

Algar, la cova de l'

«sita in loco vocato la cova d[e]l algar afro[nta] cu[m] t[er]mi[n]o colli juy» (MN frg. 1351).

Podria tractar-se de l'actual *cova dels Frares*.

Algarriols

V. *Garriols*.

Algars, la vall dels

És una altra manera d'anomenar el barranc de l'Algar.

«gran vista damunt la vall dels Algars» (DCTE, 144).

Altes, les coves

Pujant a la Mola pel Portell, a l'esquerra trobem unes balmes.

Altimira

Tres persones en el cens de 1998 duen aquest cognom procedent de Terrassa.

alzina

V. *Escoda*.

Alzina

«vulgariter nu[m]cupato alsine» (MN 1524-1530).

Podria tractar-se de l'alzina de l'Escoda, a la vall de Maçanes. El document que fa referència a l'Alzina és una compravenda on es delimiten les afrontacions del molí de l'Antò, al capdavant de la dita vall.

Amposta

«Po. d[e] amposta» (MN 1316-1318); «Nicholao damposta filio qda. Maymon damposta hts. d[ic]ti loci» (MN 1351-1352).

Troblem en aquesta família un Maimó, pare de Nicolau. Per les dates que van viure sospitem que podria tractar-se d'un llinatge de jueus, potser conversos. Com tants altres d'aquests pobladors primerencs de Colldejou, després del segle XIV van desaparèixer.

Anguera

«et c[u]m E d[e] anguera» (MN 1297-1298); «joh[anes] dang[u]era [e]t ux[or] m[e]a Ermasse[n]d[a] de colly jouis» (MN 1316-1318); «ego G. danguera hbi. coll[o] jug_» (MN 1326); «Ego G[ui]ll[el]mo danguera fili[us] Joh[an]is dang[ue]ra et uxor m[e]a h[abitator]i d[e] colly[jug]ui» (MN 1337-1338, 847).

Els Anguera serien una de les famílies que repoblaren aquestes terres, però que aviat veiem desaparèixer de la documentació de Colldejou però no de la baronia, on encara és present. El cognom generà un topònim, que va donar nom a una font de molta anomenada. Coromines anota, de l'any 1393, un *Arnald d'Anguera* a la Torre de Comte, al Matarranya, com el testimoni personal més antic que havia trobat en terres catalanes d'aquest cognom; a Colldejou el trobem un segle abans.

Anguera, la font d'

V. *Fontdinguera*.

Anselm

«Primo Luy Anselm» (*Fog. 1553*).

Sembla que *Luy* sigui el prenom *Lluís* i *Anselm*, el cognom, però en el mateix fogatge, a la vileta de l'Arboç, anota un Joan Luys; això ens fa dubtar si el cognom no serà *Lluís* en comptes d'*Anselm*.

Antò

«Johan[is] anto» (MN 1524-1530); «antonii antto» (MN 1540-1557).

El cognom està relacionat amb el mas o molí que va prendre'n el nom. Després de la nota de l'entrada *Antoni* i de les dues de *Antò* i *Antò*, *el mas o molí de l'*, no el tornem a trobar en la documentació com a cognom sinó com a nom del mas que perdura en els documents consultats fins al segle XVIII.

Antò, el mas de l', o el molí de l'Antò

Avui trobem el mas o molí de l'Antò en terme de Marçà, però en els documents antics el situen en terme de Colldejou. A Marçà li diuen *molí Paperer* a l'edifici rectangular de grans dimensions amb un conjunt de finestres a la segona planta, típics d'aquesta activitat per a assecar els fulls de paper. Segurament, l'antic molí, que va ser blader, tenia un aspecte diferent a l'actual. Per a fer moure el molí s'aprofitava el cabal de la riera de Fontaubella.

«Johan[is] anto ma[n]si termini de coll de jou» (MN 1524-1530); «antonii antto ma[n]si» (MN 1540-1557); «en lo mas den Anto» (Doc. Racó, escriptura, 1658); «des del mas del Anto» (CBE 1761-1762, 288v); «Antó, Jaume Juncosa del mas del» (Doc. Racó, 1811).

Anton, l'

«Nombra en albaceas suyos a Juan Llorens (a) Antón» (Doc. Racó, testament, 1884).

Segurament és la castellanització que fa el notari del cognom i renom *Antò*.

Anton Llorenç, el corral d'

«a ponent en lo corral de Anton Llorens que li dona lo pa a la seva muller» (Doc. Tomàs, escriptura, 1819).

Anton Marquet, ca l'

És la casa que avui anomenen *cal Manuel*.

Antoni

«Johan Anthoni» (*Fog. 1497*).

En tots els documents consultats no hem trobat cap vegada més el cognom *Antoni*; això ens fa pensar que es deu tractar del cognom *Antò* i, concretament, del mateix Joan Antò documentat vint-i-set anys més tard. En la documentació antiga sovint es troba el prenom *Antoni* de forma abreujada, *Ant^o*. Podria ser que Iglésies l'anotés com *Antoni* per desconeixement de l'existència d'aquest cognom a Colldejou.

«Antonín», ca l'

Al capdamunt del poble, entre cal Ganxet i el camí del Coll. Avui comprèn també el que era cal Fuster. També conegut per *ca la Cinta Janet*. És el número 14 del carrer del Sol.

Arbocet, l'

Petit i pintoresc agregat de Vilanova d'Escornalbou que formava part de la baronia. Conserva algunes edificacions medievals que ens parlen de la seva llarga història lligada a les nostres terres. Antigament sempre se l'anomenava *mas de l'Arboç* o, simplificat, *l'Arboç*, sense diminutiu; avui encara a la major part de la comarca se l'anomena així.

«Bg. danola d[e]l mas d[e]l arbos» (MN 1320).

Argentera, l'

Bonica vila situada al nord del terme de Colldejou, arrecerada sota la serra que li pren el nom. Els dos termes limiten en un parell de quilòmetres escassos per la part de la serra de les Pedrisses i Portpallers. El seu nom li ve de les diverses menes i filons de galena argentífera que afloren en els terrenys paleozoics del seu terme, explotats ja des d'època romana; aquesta explotació ha perdurat fins sobrepasat la meitat d'aquest segle.

«R. fancy dargentaria» (MN 1271-1272, 10v); «Ego Jacob[us] d[e] pedri[n]ya re[c]tor d[e] argenta[ria]» (MN 1305-1306).

Argentera, el camí de l'

El primer tram és el mateix trajecte que el camí d'Escornalbou. A partir de Quatre Camins continua direcció a la collada de les Masies, voreja el barranc de les Valls i, més endavant, a la dreta, veiem la Trilla, antiga masada agregada de l'Argentera; després de travessar els barrancs —primer el de Més Enllà i tot seguit el Reial—, arriba a les cases de la vila.

«terme de colldejou a laques dita lo cami de l'argentera» (MN 1584-1589); «linda al Norde con el camino de Argentera» (Doc. Racó, certificat, 1880).

Argentera, l'hort de l'

«per un hort terme de Colldejou dit lo hort de la Argentera de mitg jornal» (Llevador XVIII); «lloch de Colldejou dit lo hort de la Argentera» (CBE 1761-1762, 285v).

Argentera, la serra de l'

Són les cingleres del Buntsandstein i les més verticals del Muschelkalk que separen, en part, el terme de Colldejou del terme de l'Argentera, el Camp i el Priorat, i que s'estenen des de l'Enderrocada fins al montxó de Portpallers. El seu punt més elevat és el morral de Vilanova, amb 706 metres. Avui tota la carena està ocupada per una central eòlica.

«en el paraje nombrado la serra de la Argentera» (Doc. Cantó, escriptura, 1858).

Arquebisbe, la casa de l'

«I se te la sobre confrontada casa en domini directe del Illm. y Rm. Sor. Arquebisbe de la Sta. Iglesia de Tarragona» (Doc. Casalta, cap. matr., 1798).

Sospitem que era l'actual *cal Gablo*, com així mateix, *la Torre* i en els inicis de la vila, el *castell*.

Arquer

«ab uno latere cu[m] petro arquer» (MN 1584-1589); «petr[us] arquer» (MN 1584-1589); «vendo vobis petro arquer agricola de colldejou» (MN 1595-1598).

No apareix en cap document més aquest cognom, que no és estrany a la baronia.

Arrabassats, el barranc dels

El tram final del barranc de la vall de Maçanes abans no s'aiguabarregi amb la riera de Fontaubella, pren aquest nom. Ens han dit que, malgrat prendre el nom de *barranc*, gairebé sempre hi baixa poca o molta aigua.

Artigó, el barranc de l'

És el mateix barranc de les Castellanes.

Astassi, ca l'

Fa referència a un Anastassi avui desaparegut. Era al costat de cal Salzenc, al carrer de la Font, 27.

Aubelló, l'

Al terme només hi ha una mina d'uns seixanta metres de fonda que anomenen *l'Aubelló*. Situada a la partida de les Hortes i utilitzada per a regar els horts del voltant.

«Font Aubelló» i «Font del Ambelló» (*Amill*, 1945).

Aufinac, el racó de l', o el barranc de l'Aufinac

És la barrancada que s'inicia al pla de l'Avenc i que recull les aigües que s'escolen a la vessant occidental de la muntanya Blanca. Forma una raonada oberta a migdia just on limiten els termes del Pratedip i Colldejou. L'indret dóna nom a les terres dels entorns. OC atribueix un origen àrab al topònim, que pervindria del mot *Bendàq*, *bandaq*, *Alfàndac*: 'barranc, el barranc'.

«un caminet que va al recó de l'Aufinac» (DCTE, 161).

Aurenelles, el barranc de les

Neix a la font Freda, davalla fins a rebre les aigües del barranc del Corral Nou i les de les vessants del coll Rodó, després pren el nom de *Buidegasses* i, aleshores, conflueix amb el barranc de Rifà. Alguna vegada també ho hem sentit dir en singular: *barranc de l'Aurenella*. Conté el nom de l'ocell anomenat *oreneta* (*Hirundo rustica*).

Auró, el sester de l'

Un indret a les vessants occidentals de la Mola, per la zona de Maçanes on s'aturava el bestiar. La manera d'anomenar-lo és *el sester l'Auró*.

Avall, la mola d'

S'aixeca de forma encinglerada, per sobre el barranc de Rifà, per on passa la divisòria de termes Colldejou-Vilanova d'Escornalbou, al N de la muntanya Blanca. Assoleix 548 metres d'altitud i la vessant suaument inclinada de la seva part occidental és la que s'anomena *pla del Mas*. La part superior i conreable és considerada partida de terme. En el *Mapa topogràfic* i en l'*Atlas muntanyenc*, trobem el topònim grafiat *la mola de Vall*. A la documentació, molt moderna, trobem escrit *Mola devall* i *Mola de Vall*. Nosaltres l'hem entrat per *la mola d'Avall*, perquè creiem que pren el nom de la relació latitudinal comparant-la amb la Mola, molt més amunt i més al nord. El document de 1300-1302 que presentem a l'entrada **Colldejou, la mola de diu** «*molam superiorem montejuvi*» pressuposant que n'hi ha una d'inferior o més avall.

«Una peça de terra a la partida la Mola devall» (Doc. Batista, 1846); «en la pieza de tierra llamada la Mola de Vall» (Doc. Racó, peritatge, 1852); «Una posesion nombrada Mola de Vall o Garriol» (Doc. Monjo, des. bens, 1875); «pueblo de Colldejou y partida de la Mola de Vall» (Doc. Monjo, cap. matr., 1889).

Avellà, la bassa de l'

És la que s'omple amb l'aigua de la font de l'Avellà. Abans s'hi regaven unes parades avui mig perdudes.

Avellà, la font de l'

Una font i un bassot d'aigua molt bona a uns vint minuts de la caseta de l'Escoda, sota i al peu del camí que ens condueix a Llaberia poc abans d'iniciar-se el tram anomenat *els Revolts*. Hem sentit que ho diuen amb la bilabial. Possiblement, el nom i l'indret tenen relació amb *els Avellanars*. Antigament, podia ser un lloc d'avellaners (*Corylus avellana*).

«passa vers la font de l'Avellar» (DCTE, 170).

Avellanars, els

«de mitjorn ab lo terme de Tarragona pujant per lo lloch dit Avellanars y la serra de Perafita» (*H. d'E. Toda*, 58, any 1197).

Descripció dels límits de la baronia, segurament per la part del Garriol i les Perdigotes. Havia de ser en una raconada obaga.

avenc

V. *Complot, Figuera, Muntanya Blanca, Pla*.

Avenc, el pla de l'

A l'extrem més meridional del terme. La muntanya Blanca culmina en la mola d'Avall; aleshores es forma un replà suaument inclinat a ponent, anomenat *pla de l'Avenc* perquè hi ha un avenc a la part baixa d'aquest pla.

«en esser ja al pla de l'Avenc, capdamunt de la muntanya (549 m)» (DCTE, 163).

Bailon

V. *Enderrocada*.

Baix, el carrer de

El carrer de Baix és d'un traçat irregular. S'inicia davant l'Ajuntament Vell i va seguint tot un conjunt de raconets que trobem a les cotes baixes de la vila fins a la carretera. Podria ser que el primer tram d'aquest carrer abans fos el *carrer Major*, ja que actualment no hi ha cap carrer amb aquesta denominació, que trobem documentada un segle abans que *carrer de Baix*.

«Calle Abajo» (VPC, 1873); «domiciliado en este pueblo calle de Abajo» (Doc. Cantó, cer. def., 1888); «Calle Baja» (RF 1920).

Bajolí, el

Entremig de Portpallers, la serra de les Pedrisses i el Bec de la Gallina Cega, trobem una elevació de constitució calcària, solcada a la base pel barranc de les Aurenelles, anomenada *el Bajolí*. A l'OC, Coromines considera l'entrada *Baixauli* un cognom arrelat al País Valencià d'origen morisc, però remarca que l'accent és a la *a* en lloc de tenir la síl·laba tònica a la *i*, que és com l'anota l'Alcover-Moll. No sabem si podria tenir alguna relació amb aquesta etimologia. Potser caldria grafiar-lo *Baijolí*.

Balaguer, el coll de

El coll està una mica allunyat de Colldejou però el seu pas per a accedir a les comarques de l'Ebre el devien freqüentar els seus habitants. Segurament el *passi* del document està relacionat amb l'ocupació francesa.

«todos de este pueblo de Colldejou son sujetos abonados los que pasan al Coll de Balaguer» (Doc. Racó, passi, 1808).

bancal

V. **Hort del Castell*.

Barceló o Barcelona

Avui només una persona es diu *Barceló*. No creiem que des del primer Jaume Barceló o Barcelona hi hagi hagut continuïtat del llinatge a la vila.

«vobis honorabilis jacobo barcelo agricula dicti loci de col de jou» i «Jacob[us] barcelona» (MN 1584-1589); «Barceló» (*Amill. 1945*).

Barceloneta

És el vial superior del carrer del Sol o, dit d'una altra manera, les edificacions de la part alta del poble.

Barceloneta, el carrer de la, o la Barceloneta

Se sol anomenar sense el genèric, *la Barceloneta*.

Bargalló

«Bernat Bergalló» (FCCT 1414); «an lorent bargallo fil d[e] dit pe[re] bargallo» (MN 1465-1467); «nobis antonio bargallo loci collis jouis» (MN 1494-1497); «Anthoni Bargalló - Lorenc Bargalló - Pere Bargalló» (*Fog. 1497*); «nos laurentius bargallo ei[us] ux[or] habitatoris de colldejou» (MN 1506-1512); «Anthoni Bargallo balle - Joan Bargallo - Matia Bergallo» (*Fog. 1553*); «quo nos antoni[us] bargualo loqui de colldejou» (MN 1524-1530); «Toni bargallo balle de colldejou habitant en riudecanyes» (MN Botarell 1583); «anthoni bargallo menor fill de franci bargallo pages del lloch de colldejou» (MN 1584-1589); «Ludivicus Bargalló agricola loci de Colldejou Baronia cornibus dertusa» (Doc. Racó, escriptura, 1662); «Anton Bargallo y Joan Bargallo tots del mateix lloch de Colldejou» (Doc. Racó, censal, 1777).

Llinatge instal·lat a Colldejou segurament a l'acabament del segle XIV. S'hi ha mantingut fins al primer terç de segle XX, encara que només com a segon cognom. El 1271 ja trobem un *torrent d'en Bargalló* en terres de la baronia, concretament en el terme de Segura, que ens indica que els Bargalló ja habitaven aquests paratges poc després de la Reconquesta. En els documents veiem que un Toni Bargalló va ser batlle de Colldejou però que el seu domicili era a Riudecanyes.

baronia

V. *Escornalbou*.

barranc

V. *Algar, Arrabassats, Artigó, Aufinac, Aurenelles, Buidegasses, Bullidor, Burgueres, Camp-redon, Canal, Castellanes, Coll de l'Algar, *Colldejou, Corral Nou, Estallades, Estranger, Font del Noguer, Font dels Tres Bat-*

*lles, Forn Teuler, Garriol, Graetes, Grallera, Grèvol, *Irla, Plana d'en Roig, Ricorb, Rifà, Roldorar, Rovina, Salt de les Soques, Socàrrat, Tolls, Torre, *Tragí, Vinyes.*

barrancó

V. *Collet d'en Sanou, Vinyassa.*

Barrancó, el

Lleu solc que s'escola del coll de la Xuta. El seu corriol aboca al barranc del Forn Teuler. Avui un tram és colgat per la plaça que es va fer als Sitjars.

«Barrancon» (RF 1920, 103).

Barrera

Cognom procedent de Calella recentment instal·lat a Colldejou. El duen quatre persones.

Basili, cal

Al carrer del Sol. Avui forma part de cal Llorenç Quico. En pronunciar-lo ensordeixen la essa, *Bassili*.

bassa

V. *Avellà, Galàpet, Jordi, Maçanes, Molí, Racó, Rosset, Susso.*

Bassetes

A l'Horta, un bocí de terra amb unes minúscules bassetes per allà a la bassa del Molí, sobre mateix de la bassa del Jordi.

«Bassetas» (*Amill*. 1945).

bassiols

V. *Pedral.*

bassot

V. *Racó.*

bassots

V. *Escoda.*

Batista

Actualment es diuen *Batista* de primer cognom tres persones.

Batista, el

«de tramuntana ab lo dit Joseph Rofes dit Batista tots de dit Lloch de Colldejou» (Doc. Casalta, cap. matr., 1798); «Baptista, Joan Rofes» (Doc. Racó, 1811); «Josep Rofes Escoda àlies Batista» (Doc. Batista, 1907); «Norde Pedro Rofes Rofes (Batista)» (*Amill. 1945*).

Batista, cal

Es el número 1 del carrer de les Masies, confronta per una banda amb el carrer del Forn i per l'altra amb ca la Júlia. És una casa gran.

Batista, la caseta del

Al Corral Nou, prop del camí de Tragí.

«vora la caseta del Batista» (DCTE, 145).

Batista, el corral del

Per la zona del pla del Mas.

«un camí ample i poc precís que ve del corral del Batista» (DCTE, 161).

Batista, l'era del

Tocant al poble per la part sud i prop de l'era del Just. Ara hi ha uns xallets a la vora.

Batista de Maçanes, el corral de

Prop del coll del Guix, a la vessant solana de la Mola, més o menys davant la font de l'Avellà.

«es veu el corral de Batista de Maçanes» (DCTE, 170).

Batistó, cal

Havia estat entre ca la Sona i cal Rafel Gibert, al carrer de la Font, 13. Avui ja no es diu així.

Batllet, cal

Entre cal Casat i cal Garrut. Abans tenien botiga. És al carrer de la Font, número 19.

Batllet, la canaleta del

El portell de la Cova permet davallar de l'altiplà de la Mola. Cinquanta metres de cota més avall, trobem la *canaleta del Batllet*, que facilita la baixada d'un recinglall per sobre el Clot de la Sàlvia.

«Canaleta del Batllet molt breu» (DCTE, 178).

Batlet, la font del

Prop del morral del Batlet. Amb la seva aigua es reguen unes parades. Té anomenada de ser molt bona.

«petit sender que va a la font del Batlet que es diu ser la millor de la contrada» (DCTE, 178).

Batlet, el morral del

Un morro de cingle per allà al Clot de la Sàlvia, al peu de la gran roca anomenada *morral*, s'hi forma una balma que està tancada per un muret de pedres; servia per a tancar-hi el bestiar.

«conegut per morral del Batlet» (DCTE, 178).

Bec de la Gallina Cega, el

És una mola formada per la seva base amb materials del Buntsandstein coronats per un Muschelkalk trencadís i esbocinat, que s'aixeca per sobre els barrancs de Buidegasses i de Rifà. La divisòria de terme passa per les seves vessants de ponent, tot restant aquesta elevació a sol ixent de Colldejou. El seu vèrtex de 506 metres és en terme de Vilanova d'Escornalbou. Segurament la denominació antiga devia ser *Puig de Garses*. La denominació moderna podria provenir de la singular conformació litògena.

«tenint-se al davant la moleta del Bec de la Gallina Cega» (DCTE, 171).

Bellmunt, el «Pepito» de

Va viure una colla d'anys a Bellmunt del Priorat.

Benavent

«Benavent, Joseph» (Doc. Racó, 1811).

No el tornem a trobar ni abans ni després d'aquesta data.

«Benito», cal

En ser un nom singular a la vila, passà a nom de casa. Al carrer de Baix, 17, entre cal Capçaner i cal Bonic.

«Benito Salsench Boquer» (VPC, 1873); «Salsench Mestre, Juan (Benet)» (*Amill. 1945*).

Bernat

V. *Cavall B.*

Bernat Mestre, el corral de

«e[t] via publica et corral b[er]n[at] mestre» (MN 1326).

Bes

«honorabili bartolomeo bes habitatori loci decolldejou» i «honorabili bartholomeo bes agricule» (MN 1584-1589); «bartholome[us] bes» (MN 1589).

Un cognom que només apareix en un personatge, *Bartomeu Bes*. En el fogatge de 1553 no el trobem en tota la baronia. Potser van arribar en una data més tardana.

Besora

«Ego P. De besora-vendo v[o]b[is] p. Bela [e]t uxoris-p[e]tia ter[re] q[ue] hab[e]o i[n] t[er]my[n]o d[e] collo yugy» (MN 1283-1287).

No sabem si Pere de Besora vivia a Colldejou, però hi tenia terres, que va vendre a Pere Abella en els primers anys de la restauració cristiana. En el MN de 1337 trobem un «Maimó de Besora habitant d'Alforja»; segons el document, era un jueu que tenia relacions comercials amb persones de la baronia. La preposició davant el cognom ens indica que els Besora devien venir del poble aturonat del mateix nom, al Solsonès.

bigues

V. *Polvorer*.

Blanc

V. *Terrer B*.

Blanc, la coma d'en

«alius in loco q[ue] di[citur] coma d[e]n blanc[h]» (MN 1300-1302).

Per aquestes dates no tenim constància de la presència del cognom *Blanc* a Colldejou, que pogués donar nom a la coma.

Blanc, el morral

A la serra de l'Argentera, per damunt de la Trilla, un sortint de cinglera ben conegut a Colldejou.

Blanc, el pou

Al peu de les Moles, a la partida dels Racons. Se n'extreia baritina. Segurament que pren el nom del color blanc nacrat d'aquest material.

«Damunt el camí hi ha el Pou Blanc, gran cavitat oberta per a extreure mena» (DCTE, 163).

Blanca, la font

Al peu de les Moles o de la muntanya Blanca, al terme de Vilanova, però sovintejada per la gent de Colldejou.

Blanca, la muntanya

La trobem a l'extrem sud de les terres de Colldejou; s'aixeca per sobre els termes de Mont-roig i Vilanova d'Escornalbou. A la cota dels 500 metres convergeixen quatre termes, els ja esmentats i també el de Pradip. Les cingleres calcàries que donen nom a la muntanya tenen un color més esblanqueït del que normalment sol tenir aquest tipus de pedra, que acostuma a ser de color més beix o grisós. A Colldejou saben que l'anomenen d'aquesta manera, però ells en diuen *les Moles*. De fet, el color que les caracteritza és més visible dels termes veïns que no pas de Colldejou, ja que a aquest terme només pertany l'altiplà de sobre la paret vertical de roca.

V. t. *Moles, Muntanya B.*

«a l'E - SE hi ha la muntanya Blanca» (DCTE, 171).

Bo, el

«por el poniente con casa de jose Rofes alias Bó» (Doc. Cantó, escriptura, 1856); «Rafel Rofes Rofes (Bo)» (*Amill. 1945*).

Bonamic

«antoni[us] bonamic[us] et maria uxo[r] mea eius loci de coll de jou» i «et bartholomeus bon amic[us] loci collis jouis» (MN 1524-1530); «Antoni Bonamich» (*Fog. 1553*); «testes sunt anttoni[us] bonamich» (MN 1540-1557).

Després d'aquestes dades coincidents en la meitat de segle XVI no tornem a trobar aquest cognom a Colldejou, possiblement per manca de documents.

Bonamic, el collet del

Prop de la vila, on finalitzen les cases sortint direcció del coll del Guix i Maçanes. És una petita elevació que pren el nom d'un cognom establert a Colldejou al segle XVI.

Bondia¹

V. *Pepa B., Quico B.*

Bondia²

«et cum A. de bondia age infantib[us]» (MN 1308-1309); «et R. Bo[n]dia» (MN 1326); «Raymu[n]d[us] bondia condam d[e] coldejou» (MN frg. 1351); «Ego Raymu[n]dus bondia Collis jugui» (MN frg. 1351).

El primer document on trobem el cognom *Bondia* a Colldejou data del 1308 i fa referència a un infant; segurament els seus pares ja residien a la vila. La primera vegada que trobem aquest cognom és a Vilanova l'any 1271.

Bondia, cal

Tocant a la plaça, davant de la porta de l'església, al carrer de la Font, 3. Sembla poc probable que el nom de casa *Bondia* hagi perdurat tant de temps. Podria ser que pervinguessin de viles veïnes on el llinatge s'ha conservat o que pertanyin a propietaris de les terres on han perviscut els topònims i n'hagin heretat el nom.

Bondia, la canaleta del

Un baixadoret de la Mola per sobre Colldejou i prop del portell del Llamp, on tenien terres a cal Bondia.

Bondia, la caseta del

Als afores del poble, sobre un turonet que s'aixeca per sobre el barranc de la Rovina. La caseta ha estat reformada i avui més aviat en podem dir *xalet del Bondia*.

Bondia, la sort d'en

«una parte t[er]re vocata la sort den bondia afrontata cu[m] itinere q[u]o itur ad scornalbou» (MN 1446-1463).

Com que es trobava al costat del camí d'Escornalbou, que transcorre per la partida de les Sorts, és clar que devia tractar-se d'un bocí de terra en dita partida.

Bonic, cal

Entrant al poble, fa cantonada en un retomb ben tancat. Al carrer de Baix, 19.

Boquer

«Boqué, Joan» (Doc. Racó, 1811); «Boqué, Llorens, Juan» (VPC, 1873); «Boqué» (*Amill*. 1945).

Boquera

«G boq[ue]ra» (MN 1316-1318); «b[er]n[ardus] boquera e[t] uxo rius m[e]la coll[is] jugy» (MN 1326); «de Magi Boquer» (CBE 1761-1762, 275v); «Boquera, Magi» (Doc. Racó, 1811).

Troblem un *Magi Boquer* al CBE; però segurament es tracta del mateix *Magi Boquera* documentat el 1811 o d'un fill seu. El cognom apareix en dues etapes a la vila en un espai de quatre-cents anys de buit tant en la documentació com en els fogatges. Segurament el nom té relació amb l'agregat de Vandellòs, *Mas d'en Boquera*.

Borda, la

Unes terres a les vessants orientals del Bec de la Gallina Cega, al capdavall del barranc de l'Algar, en terres de Vilanova.

bosc

V. *Casalta, Marçà, Molinet, Nevera*.

Bous, el corral dels

Era on hi ha la plaça del Sitjar. Era de cal Salzenc.

Bover

El cognom *Bover* circulava per la baronia; a Duesaigües el trobem documentat l'any 1281.

Bovera, la canal de la

Davant el collet de les Pedres Fogueres, en terme de l'Argentera, just a la partió amb Colldejou. Permet pujar des del camí de Tragí a la serra de les Pedrisses.

«Es travessa el canal de la Bovera» (DCTE, 179).

Bragat, cal

Al carrer de la Font, 7, entre cal Joglar i cal Ferrer.

«por oriente con tierras de Jaime Guinjoan alias Bragada» (Doc. Cantó, escriptura, 1858).

Bragat, la font del

Un aflorament d'aigua per allà al coll d'en Gros.

Brígida, ca la

Al carrer de Baix, 10, al costat de cal Racó i tocant per la banda del darrere de cal Quico.

Buidegasses

Partida de terme, avui tot boscatge, que ocupa les vessants del barranc homònim, a occident del Bec de la Gallina Cega. *Buidegasses* és fruit de l'e-

volució de la denominació *Puig de Garses* (*Pica pica*); aquesta deformació també la fa notar Maristany en TVDE, núm. 076.1, que segurament ja ve de temps. En el capbreu del segle XVIII ja trobem vacil·lació a l'hora d'escriure aquest terme: en un fragment l'escrivà anota *barranc de Puig de Garses* i en una altra part ho fa amb metàtesi, *Puig de Grases*. El topònim *puig de Garses* sembla que abans era aplicat al que avui es coneix per *mola del Bec de la Gallina Cega* i que, actualment, ha quedat relegat a les seves vessants i al barranc que voreja el puig.

«in termino [coll jugy] [esborrat] ville nova in loco qui vocat[ur] pug d[e] garçes» (MN 1281-1282).

Buidegasses, el barranc de

El seu inici és al coll Roig. A la cota dels 450 m comença a fer de divisòria amb el terme de l'Argentera en gairebé un quilòmetre i en un parell amb el terme de Vilanova per després aiguavessar al barranc de Rifà, havent fet un desnivell d'uns 500 m des del seu inici.

«afronta a solixent ab lo barranch de Puig de grases» i «y ab lo barranch de Puig de garces» (CBE 1761-1762, 278v i 278r).

Bullidor, el

Partida de terme situada al sud de la vila, a l'entorn de la font del Bullidor i del barranc homònim, per sota la serra de Llaberia, a la part anomenada *la Cingla*.

«pieza de tierra yerma sita en el termino del propio Collejou y partida Bullidós» (Doc. Mateu, escriptura, 1854); «y las dos de Bollidor situadas en el termino de Collejou» (Doc. Tomàs, donació, 1862); «Bullidó» (*Amill*, 1945).

Bullidor, el barranc del

És un afluent del barranc de les Estallades. Les seves aigües baixen de la serra de Llaberia per la zona de la roca Mitjanera, drenen la partida homònima i a la cota dels 450 metres aboca al barranc ja esmentat, havent fet un recorregut d'un parell de quilòmetres i uns quatre-cents metres de desnivell.

Bullidor, el camí del

Actualment, el primer tram és la carretera. Per la partida de les Tires comença a pujar, creua la Closa, travessa el barranc de les Estallades i després s'enfila per sota la Cingla, fins al Bullidor.

«que linda al Este con el camino del Bullidó» (Doc. Monjo, des. bens, 1875).

Bullidor, la font del

Al peu de les cingleres de la serra de Llaberia. És a l'inici de les aigües del barranc del mateix nom i dona també nom a les terres circumdants. L'aigua emergeix del fons d'un tollet entre joncs i malesa i produeix unes bombolles com si l'aigua bullís.

«el qual porta al Bullidor, la font que dona la primera aigua al barranc» (DCTE, 218).

Burguera, el maset de la

A la partió de terme amb Vilanova, per la part del barranc de Rifà.

«deixant a l'esquerra el maset de la Borguera» (DCTE, 166).

Burgueres, les

Partida de terra que ocupa les vessants del barranc homònim i fa divisió amb les terres de Vilanova d'Escornalbou. S'estén per sota la mola d'Avall fins a la carretera de Mont-roig. Metàtesi de *Bruguer*, que fa referència a 'lloc de brucs' (*Erica arborea*).

«Burguera Este termino de Vilanova Escornalbou» (*Amill*, 1945).

Burgueres, el barranc de les

És un barranquet curt, no té gaire més d'un parell de quilòmetres, i molt angost. S'obre pas entre les cingleres de sota el coll d'en Sanou i arplega les aigües de la mola d'Avall, mitjançant el barranc del Garriol, i les de les Perdigotes, salvant un desnivell d'uns dos-cents metres. Conflueix al barranc de Rifà, davant el Bec de la Gallina Cega. També li diuen *barranc de la Grallera*.

«resseguint el barranc de les Burgueres» (DCTE, 161).

Bustamante

L'any 1936 era mestre de Colldejou.

Cabrer

«Cabré Fransisco» (Doc. Joglar, 1811).

Ens manca documentació dels segles XVI i XVII d'aquest cognom, però el topònim *coll d'en Cabrer* sembla indicar que ja existia a Colldejou abans del 1811. El darrer que trobem és de l'any 1936.

Cabrer, el coll d'en

«in termino de colldejou in parte dicta lo coll den cabrer» (MN 1584-1589).

A algú li sona el nom de *coll d'en Cabret*, però no n'hem tret l'entrellat.

Caçador

És un dels cognoms que repoblaren la baronia, documentat per primera vegada a l'Argentera el 1271 i freqüent a la comarca. Se'n diuen dues persones. A la documentació antiga sempre es troba grafiat amb ç i alguna vegada amb z i r final, avui tothom se'l grafia *Casadó*. És el fruit de la pressió lingüística que pateix la llengua catalana durant els quatre darrers segles.

«Casadó, Escoda, Pablo» (VPC, 1873); «Cassadó» (*Amill. 1945*).

Cameta, cal

Al carrer del Forn, 3, entre cal Tuions i cal Casalta.

«D. José Mestre Rofes (Cameta)» (Doc. Racó, compromissaris, 1919); «Jose Mestre (Cameta)» (*Amill. 1945*).

Cameta, la rasa del

Ho pronuncien *la rasal Cameta*. A la part obaga de la vall de Maçanes. Davalla de la serra de Llaberia i està acarada a les cingleres meridionals de la Mola.

camí

V. *Argentera, Bullidor, Cementiri, Coll, Coll d'en Gros, Collet de Pedrafità, *Darrere l'Abadia, *Darrere l'Església, Escornalbou, Estallades, Falset, *Font, Frases, Llaberia, *Maçanes, Marçà, Moles, Mont-roig, Prat, *Reus, Revolts, *Ricorb, Torre, Tragí, *Vila, Vinaters.*

Camí de Falset, el

«Coll de Alga o Camino de Falset» (Doc. Cantó, escriptura, 1857).

Sembla que aquest nom es refereix a unes terres de partida.

Camí de Tragí, el

Unes finques a la vora del camí que formen una petita partida del terme. Hem observat que alguna vegada l'anomenen, com ho trobem a la documentació, *d'en Tragí*.

V. t. *Tragí, el camí de.*

«una pieza de tierra situada en este termino Municipal partida Camí den Tragí» (Doc. Monjo, venda, 1931).

Camí de la Torre, el carrer del

«ab tota aquella casa que te propia en lo carrer del Camí de la Torre o Carrer del Sitxá» (Doc. Cantó, cap. matr., 1825); «Camino de la Torre» (RF 1920).

Avui no es coneix aquest nom de carrer, que el 1920 encara trobem anotat, però el document deixa clar que es tracta de l'indret anomenat *Sitjar* i, lògicament, l'inici del camí de la Torre de Fontaubella.

Camp-redon, el

Allà on conflueixen els termes de l'Argentera, Colldejou i Vilanova. És una elevació entre els barrancs de les Aurenelles i de l'Algar. Algunes finques dels entorns, prenen aquest nom.

«Camp Redó» (*Amill. 1945*).

Camp-redon, el barranc de

És un afluent del barranc de Buidegasses. Circula per l'entorn de Camp-redon abans d'abocar al que n'és subsidiari.

«els barrancs de Camp Redon» (DCTE, 121).

Camunyes

«A camu[n]yes castlano collis jug_» (MN 1316-1317).

Es tracta del nom del castlà de Colldejou; per tant, hem de creure que hi havia un castell a Colldejou. L'edifici que trobem documentat per *la Torre o casa de l'Arquebisbe* i avui per *cal Gallo* podria ser que, tant per l'estil arquitectònic com per la configuració i les dimensions que té, fos el dit castell.

canal

V. *Bovera, Clavellers, Corb, Escut, Fosca, Mig, *Olla, Roc, Valent*.

Canal, el barranc de la

És la denominació del tram del barranc del Bullidor després d'haver rebut les aigües del barranc de la Font del Noguer. També porta aigua de les vesants dels Garriols i de la Grallera.

«de tremuntana ab lo Barranch de la Canal» (CBE 1761-1762, 176r).

Canal del Corb, les covetes de la

En terres de la Torre, per sota la canal del Corb. Són unes balmes de poca consideració.

«apareixen les covetes de la Canal del Corb» (DCTE, 292).

canaleta

V. *Batllet, Bondia*.

Cantó, cal

Al carrer del Sol, 21, tocant a cal Padrellà. Fa cantonada amb el camí del Coll. Comprèn també el que era *cal Palis*.

Capafonts

«ab terras de Joseph y Magdalena Capafons y Sangenis conjugues tots del lloch de Colldejou» (CBE 1761-1762, 280r); «Capafons, Francisco» (Doc. Racó, 1811); «Jose Robert Capafons» (Doc. Racó, C. P., 1897).

El cognom devia desaparèixer després de la regressió censual causada per la fil·loxera.

Capçaner, cal

Pujant cap al poble, la primera casa a mà dreta tocant als bancals de l'Escoda. Al carrer de Baix, 15.

Capçanes, el coster del

Al terme de l'Argentera, davant el barranc de Camp-redon.

Capellà, la font del

Per la zona de Maçanes, en un costeret damunt la part dreta de l'alzina de l'Escoda.

Capsa, la

Dalt a l'altiplà de la Mola una roca escairada com un taüt. Sembla l'equivalent de *caixa*, nom donat a d'altres indrets a un gran bloc de roca de cares rectangulars.

Caragol, cal

Al carrer del Forn. Junt amb cal Ventura formen una sola casa.

Caragols, el racó dels

A les verticals que configuren la Mola, ben prop de la canaleta del Bondia, per sobre de Colldejou, un tancat angost de cingleres. L'extrem sud de la Cova aboca per damunt el racó. El nom li ve de les abundants caragoles, espècie molt apreciada de gasteròpode, semblat a la varietat de cristians (*Otala punctata*), però més blanca (*Iberus alonensis*), avui en perill d'extinció (DCTE, mapa, 1931).

Caranyena

V. *Pla d'en C*.

Carme Bragat, ca la

La darrera casa del carrer de les Masies, número 22, davant de la plaça del Sitjar.

Carrabiner, la font del

Dalt, al coll d'en Gros, a là vessant oposada a Colldejou. També li diuen *la font de la Jana*. La manera de pronunciar-ho és amb la consonant vibrant simple, *Carabiner*.

carrer

V. *Baix, Barceloneta, *Camí de la Torre, *Cocó, *Dalt, Font, Forn, *Major, Masies, *Nou, Obac, Sitjar, Sol*.

Carrerada, la

Ho diuen a un bocí de mal camí que davalla del pla del Molló al coll del Guix, amb un pendent molt pronunciat i perillós.

casa

V. **Arquebisbe*.

Casadó

V. *Caçador*.

Casal, el

Edifici de nova construcció on hi ha el bar restaurant, la sala de ball i el cine, el consultori mèdic i un pub per als joves. Abans hi havia la Cooperativa Agrícola (ara desapareguda). El trobem al carrer de Baix, 42.

Casalta, el bosc del

Toca a l'indret conegut per *coll de les Pedres Fogueres*.

«es passa per entre el bosquet del Casalta» (DCTE, 121).

Casalta, cal

Al carrer del Forn o de l'Obac, al costat de cal Cameta.

«Ha satisfecho Maria Salsench y Rofes, esposa de Antonio Llorens y Castellnou (a) Casalta vecino de Colldejou» (Doc. Casalta, rebut, 1874).

Casalta, el garatge del

Una casa al carrer de les Masies propietat de cal Casalta, entre cal Cosme i ca la Puríssima.

Casat, cal

Al carrer de la Font, 17. És la primera casa, a mà esquerra, anant des del cementiri Vell cap a la Font. Al seu costat hi ha cal Batllet. Antigament era *cal Troquent*.

Casat, la costa del

Per la carretera que ve de Mont-roig, en arribar al corral del Janet, s'inicia un pendent més pronunciat que en tota la resta del trajecte que finalitza al pont del Prat.

caseta

V. *Batista, Bondia, Escoda, Joglar, Moixó, Pagès*.

casetes

V. **Rifà*.

Cassolis, el pou del

Al peu mateix de la carretera de la Torre, just al revolt abans d'arribar al coll Roig. És un sot d'uns seixanta centímetres voltat de pedres on s'aguanta l'aigua perquè és argilós. Quan el vam visitar, estava sec i mig enrugat. Actualment, no es coneix el nom o l'altres *Cassolis*.

Castell, l'hort del

«per un hort terme de Colldejou dit lo bancal del hor del Castell un corto» (Llevador XVIII); «del ort del castell» (CBE 1761-1762, 281r).

Si considerem que l'actual casa Gallo era l'antic castell de Colldejou, l'hort podria ser un bancal de darrere la dita casa.

V. t. **Hort del C*.

Castell d'Escornalbou, l'era del

«cum aera cast[ri] cornubouis» (MN 1319-1320).

Devia tractar-se d'una era propietat dels canonges d'Escornalbou.

Castell Negrar, la punta del

La punta ateny 629 metres i s'aixeca per sobre la vall de Maçanes, a la vessant de ponent, poc abans d'iniciar-se els estrets. En els mapes consultats trobem de manera errònia escrit *Negral*. Tant Iglésies com les consultes orals diuen *Negrà*.

«enfrent es dreça la punta del Castell Negrar» (DCTE, 161).

Castellanes, el barranc de les

S'inicia a la serra de les Pedrisses, al terme de l'Argentera, gairebé tocant a terres de Colldejou, i després s'endinsa al terme veí de la Torre de Fontaubella, creua aquella vila i aleshores pren el nom de *riera de Fontaubella*.

«afrota de sol ixent ab lo Barranc dit de la Castellana» (CBE 1761-1762, 182r); «es travessa el barranc de l'Artigó o de les Castellanes» (DCTE, 120).

Castellnou

«ab terres de Miquel Castellnou» (CBE 1761-1762, 277r); «Castellnou, Pere» (Doc. Racó, 1811); «Yo Rosa Castellnou [...] consorte de Rafael Llorens [...] Atacada de colera morbo» (Doc. Monjo, testament, 1855).

El cognom devia desaparèixer de la vila la segona meitat de segle XIX, ja que en el VPC de 1873 ja no el trobem.

Castellvell

«1197. Devant lo notari Pere de Carsó el primer de Setembre d'aquest any, Albert de Castellvell reconegué que "tot lo Colldejou amb la vila y sos terres era de dret y propietat d'Escornalbou"» (*H. d'E. Toda*, 57).

Albert de Castellvell va ser un dels primers a tenir rendes i censos sobre la vila de Colldejou. Segurament no va viure mai al poble, només n'era propietari. El 1197 en va fer donació, renunciant als seus drets, a favor del monestir d'Escornalbou.

V. t. *Fenollar*.

Caterí, cal

Avui li diuen *cal Cosme*.

Cavall

V. *Salt de C*.

Cavall Bernat, el

A l'extrem més oriental de la serra de Llaberia, just a la partió dels termes de Colldejou i de Pradip. El seu perfil es pot albirar des de bona part del Baix Camp. El turó forma part d'un conjunt de morrots separats del cingle i arriba als 749 m d'altitud. La seva forma és molt semblat al més conegut Cavall Bernat de Montserrat, però no tan alt. En el mapa de 1920, de Carles Pon, l'assenyala de manera senzilla, *Caball*. No hem trobat documentat el topònim en segles anteriors i això ens fa pensar que podria tractar-se d'una nominació moderna per la semblança esmentada; és clar que això no vol dir que el

nom vingués d'antic, ja que les característiques del monòlit poden assumir el significat que dóna Coromines en l'*Onomasticon*, a l'entrada *Barana*, on s'analitzen els diversos topònims com *Cavall Bernat*, *Penyal Bernat*, *Castell Bernat* i alguns altres, i considera *Bernat-Baranat* derivat de *barana* en sentit de 'rodejat de timba'.

Cavaller

Una persona porta aquest cognom grafiat *Caballé*. A Colldejou trobem documentat al segle XIV un *Cavaller* com a propietari d'un tros de terra. A l'Argentera ja l'anotem un segle abans.

«Cavallé» (*Amill. 1945*).

Cavaller, el tros d'en

«trociu[m] t[er]re vocatu[r] den c[a]valer» (MN frg. 1351).

cementiri

V. *Vell*.

cementiri, el

Sortint del poble, pel camí de l'Argentera, a uns 300 m de l'última casa.

Cementiri, el camí del

És el primer tram del camí d'Escornalbou i alhora del de l'Argentera.

Cervera, el pla d'en

Tocant amb les Tossetes per allà on passa el camí de la Torre i on hi ha les fonts Seques. Avui tot és boscatge. Com ja hem fet notar, la manera d'anomenar-lo és sense la preposició, *Pla en Cervera*.

V. t. *Plana d'en C*.

Cesca, la rasa de la

Per la part del coll de l'Algar, a la partió amb el terme de Vilanova.

«es travessa la rasa de la Cesca» (DCTE, 144).

Cescà

V. *Font d'en C*.

Cescà, la font d'en

Per sobre les Estallades. Rep l'aigua que ve de la cova del Fil i la del coll d'en Gros.

Cingla, la

Rep aquest nom la part de la serra de Llaberia més visible des de Colldejou, en concret, els penyals que es conformen començant pel Cavall Bernat i continuant per la roca Mitjanera, els Frares, la roca Llarga, fins al pla del Molló.

Cinta Janet, ca la

És ca l'«Antonín».

Cinto, cal

És cal Garriga.

Ciprià, cal

Al carrer del Forn, 6, davant de cal Cameta, entre ca la Pepa Sorda i cal Gibert. Acostumen a dir-ho amb pronúncia castellana, cal «Cipriano», però actualment també hi ha qui diu cal *Ciprià*.

«Rofes Rofes, Maria (Cipriana)» (Amill. 1945).

Ciprianet, cal

Al carrer del Sol, 5, entre ca la Josepa Ventura i cal Dragó.

Cirer, el clot del

A la vall de Maçanes, on trobem la caseta, l'alzina i el tros de l'Escoda.

Cisquet, cal

Entre la Societat i ca la Ganxeta, al carrer de Baix, 3. Havia estat ca l'*Ermità*.

Cit

Mossèn Cit va ser rector de Colldejou durant la guerra de 1936.

Clara, ca la

V. «Victorino», cal.

«Clàudio», cal

Avui forma part de la casa número 13 del carrer del Forn.

Clavellers, la canal dels, o el racó dels Clavellers

Una canal a la part occidental de la Mola. Es pot ascendir o descendir amb dificultats per sobre els estrets de Maçanes (DCTE, mapa, 1931).

Closa, la

Partida de terra a un quilòmetre escàs al sud de la vila, per sobre la carretera, per sota la Vinya del Davant, enfront del poble, avui plantada d'avellaners i abans de vinya.

clot

V. *Cirer, Rabosa, Rella*.

Clot de la Sàlvia, el

A les vessants nord-orientals de la Mola, per allà al coll Roig. Hem sentit anomenar-lo *Clot de la Sàuvia*, com en alguns documents.

«toda aquella pieza de tierra situada en el mismo termino llamada Clot de la Sauvia o Coll Roig» (Doc. Monjo, conveni, 1864); «conegut per clot de la Sàlvia» (DCTE, 178); «Clot Saubia» (*Amill. 1945*).

Clot dels Gatxos, el

Petita partida de terra que trobem tocant al pla del Mas. En el fons és com una perllongació d'aquest pla. El fet que estigui envoltat de boscatge i algun roquissar li donen una conformació de clot. Hi devien abundar els gaigs, «gatxos» (*Garrulus glandarius*).

Cocó, el carrer del

«en termino de Collejou y calle o paraje l Carre del Coco» i «Carre del Coco, N° 6 vuy calle del Sol» (Doc. Cantó, escriptura, 1856).

Ens diuen que era la part superior del carrer del Sol, segurament per allà damunt de la plaça del Sitjar. A la documentació, el nom no porta accent. Podria estar relacionat amb *Cocu*, però sembla més versemblant que fes referència a un cocó, 'clot on es recull aigua de pluja'.

Cocu, el

«Cocu, Joseph Escoda» (Doc. Racó, 1811).

Coix, cal

Forma part de cal «Benito».

Coixet, cal

Avui *cal Rafel Gibert*.

coll

V. *Algar, Balaguer, *Cabrer, Fornets, Gros, Guix, Maçanes, Martí, Pedres Fogueres, Rodó, Roig, Sanou, Teixeta, Toriola, Vila Vella, Xuta.*

Coll, el

Partida de terme que s'estén per sobre la carretera de la Torre a les vesants o costers, a la part de sol ixent, que fan de contraforts de la Mola, és a dir, des de la font Freda fins a la mateixa vila. En definitiva, són els careners que es retallen a septentrió, per sobre el poble de Colldejou. Alguna vegada hem sentit que l'esmenten en plural.

«a ponent ab la heretat dita lo coll» (CBE 1761-1762, 287r); «situada en lo terme de Colldejou a la partida del Coll» (Doc. Casalta, cap. matr., 1798); «situat en lo terme de Colldejou y partida Coll» (Doc. Monjo, cap. matr., 1840); «de aquella pesa que tenen en lo mateix terme partida Colls» (Doc. Racó, cap. matr., 1853); «Coll» (*Amill. 1945*).

Coll, el camí del

És el primer tram del camí de la Torre que mena a la partida i les finques anomenades *el Coll*.

Coll d'en Gros, el camí del

Unes finques a l'entorn del camí que mena al coll, una mica abans d'arribar-hi, prenen aquest nom.

V. t. *Gros, el coll d'en.*

«Camino Col d'engros Norde Barranco» (*Amill. 1945*).

Coll de l'Algar, el barranc del

Una altra manera d'anomenar el *barranc de l'Algar*. La seva vegetació és ufanosa, exuberant.

«mitjançant el qual s'entra al barranc del Coll de l'Algar» (DCTE, 144).

Coll de la Vinya, el

Unes terres damunt i darrere el cementiri considerades partida de terme, si bé estarien incloses a la partida del Coll.

«a la partida del coll de la Vinya» (Doc. Racó, censal, 1777).

Coll del Guix, el

Les terres a l'entorn del coll homònim, considerades partida de terme.

V. t. *Guix, el coll del.*

«Coll del Guix» (*Amill. 1945*).

Coll Roig, el

És la partida de terme més septentrional de Colldejou, situada a l'entorn del coll homònim. El terror és espadat, ja que es tracta de la capçalera del barranc de Buidegasses. Encara que hi hem observat terres argiloses, no són precisament d'un color roig accentuat per donar nom al coll. En el capbreu de la baronia es diu d'una finca del Coll Roig que és terra de moltes roques.

«tros de terra ab moltes rocas, dit lo Coll Roig» (CBE 1761-1762, 189v); «en el mismo termino llamada Clot de la Sauvia o Coll Roig y partida de este nombre» (Doc. Monjo, conveni, 1864); «pueblo de Colldejou y partida Coll Roig conocida por las Fontetas» (Doc. Monjo, escriptura, 1878); «Otra pieza de tierra llamada Coll Roig, garriga de extension un jornal» (Doc. Monjo, cap. matr., 1889); «Coll Roig Este Camino Argentera» (*Amill. 1945*).

Colldejou

Segons Coromines, l'etimologia del nom prové del llatí *JUGUM*, 'carena de muntanya', també 'cim de muntanya'. *Coll* i *jou* tenen el mateix sentit. En el fons és una reiteració que es dona sovint en els noms de lloc. Quan s'ha perdut el significat primigeni d'una denominació antiga, el poble li'n torna a posar un de nou que gairebé sempre coincideix amb el significat del nom antic. *Coll*, com és sabut, té dues aplicacions: 'pas entre dues muntanyes', com a *coll del Guix*, i també 'punt més alt de la serra on es divideixen els aiguavessants'. Aquest segon seria el sentit antic de *JUGUM*. En perdre *jou*, amb l'ús, el significat de 'carena de muntanya', s'hi afegí el mot *coll* al davant, amb la qual cosa va esdevenir una reiteració. La mola donà el nom al poble. A la documentació antiga la grafia que trobem és variada; els escrivans vacil·len al moment d'escriure el nom de *Colldejou*. El 1172 anoten *Collem Jugi*, *collo jwvit* el 1297, *coll jugy* i *colly jugo* el 1300, *collo jugy* el 1301 i *collo jowis* el 1305. El 1271 trobem per primera vegada escripturat el nom de la forma actual, *col de jou*, que era la manera de dir-ho dels primers colldejouencs. Aquesta vacil·lació amb algunes grafies desafortunades, com *collo jwvit* o *collo jowis*, han donat lloc a interpretacions errònies de l'etimologia del nom.

«et vadit et revolvit ultra Collem Jugi et usque locum quem apellant Pinars de Lebaria» (*H. d'E. Toda*, p. 44, 6,3,1172); «Donacions particulars. També foren d'importancia las fetas al monastir en los primers temps, y la mes grossa entre ellas fou la de la vila y terme de Colldejou en 1197. Devant lo notari Pere de Carsó, el primer de Setembre d'aquest any, Albert de Castellvell reconegué que "tot lo Colldejou amb la vila i sos termes era de dret y propietat de Escornalbou"» (*H. d'E. Toda*, 57); «habitore collo jowis» (MN 1304-1305); «Colldeiou, de la desús dita quadra» (FCCT 1414).

Colldejou, el barranc de

«de migdia ab lo barranch de Colldejou» (CBE 1761-1762, 278v).

El document pertany a Colldejou, però ordinàriament els habitants d'una vila mai anomenen un accident geogràfic amb el nom de la pròpia localitat, són els dels pobles veïns qui utilitzen aquest nom, que algunes vegades és desconegut fins i tot a la pròpia vila. En aquest cas podria tractar-se del veïns de la Torre o els de l'Argentera que anomenessin *barranc de Colldejou* a algun barranc de Colldejou tocant al seu terme com el de la vall de Maçanes, el de Buidegasses o de les Aurenelles.

Colldejou, la mola de

La mola de Colldejou o, dit de manera senzilla, *la Mola*, és un illot de cinglera liàsicojuràssica amb més de dos-cents metres de potència recolzat sobre un basament paleozoic. Forma part del mateix conjunt geològic que la veïna serra de Llaberia. Resten separades les dues moles per l'estret de Maçanes, el coll del Guix i el barranc del Forn Teuler. Les parets verticals en tot el perímetre fan que la Mola sigui una muntanya singular. En el *Mapa topogràfic nacional de España*, hi ha anotats 921 metres d'altitud. Josep Iglésies i Joaquim Santasusagna, en DCTE, a les pàgines 173-174, de manera precisa ens la descriuen així: «Capçada de la mola de Colldejou, extens pla de calma suportat per una gran cinglera. És llarg, de més d'un quilòmetre i ample de tres-cents a quatre-cents metres. Aquesta planura està solcada en algun lloc per ondulacions. En unes bandes, damunt la roca, s'estén una capa de terra vegetal i un herbei baix hi arrela produint una grata visió de prat; en altres la pedra és al descobert, tota clivellada, però en les escletxes arrelen mates: erissons i borasses, generalment. Un fortí de parets desballestades, record de les guerres dinàstiques del passat segle, s'aixeca en l'indret més alt del pla (914 metres). L'aigua és absent de tot ell, però una rústega cisterna, protegida per una cabana de pedres superposades, que es coneix pel *Pouet*, és situada al mig d'una ondulació i, a prop seu, l'aigua s'embassa en una lleu clotada, on beu el bestiar. Vora els Corralets —unes cledes que ara cauen ara s'aixequen— hi ha un altre bassal, anomenat *del Galàpet*, el qual s'omple amb l'aigua que ix d'un forat en temps de pluges, però que desapareix en estroncar-se el doll i, per això gairebé sempre és sec».

«En 1203 Arnau Riber donà la montanya alta que's deya Montjou, actualment la Mola» (*H. d'E. Toda*, 58); «molam superiorem montejuvi» (MN 1300-1302, 18v); «et ab occidente cu[m] roques de la mola» (MN 1584-1589); «honor[able] Gabriel Fort d[e] Alfurgia arrendador dels grans y rendes de la Baronia de Scornalbou gratis arrenda la Mola al honorable Guillem Nolla pages del lloch de Colldejou» (CM 1610-1629, 86); «de po-

niente con la Mola» (Doc. Monjo, conveni, 1864); «situada en el termino de este citado pueblo de Colldejou y partida la Mola» (Doc. Racó, expedient, 1875).

collet

V. *Bonamic, Horta, Pedres Fogueres, Plana d'en Cervera, Pla del Mas, Sanou, Tomaset, Xuta.*

Collet d'en Sanou, el barrancó del

S'inicia al collet i aboca al barranc de les Estallades.

«sobre el barrancó del collet d'en Senou» (DCTE, 161).

Collet de Pedrafita, el camí del

Va des de la carretera de Pratedip, abans d'on es troba la partió de termes, fins al collet que trobem a la part més meridional del pla de l'Àvenc, per allà on conflueixen els termes de Mont-roig, Colldejou i el Prat, on davalla de la muntanya Blanca cap a terres de Mont-roig, a la partida anomenada *Pedrafita*.

«es fa cap al camí del collet de Pedrafita» (DCTE, 164).

Coloms, la roca dels

Per sobre el barranc de les Estallades, a la vessant septentrional, davant mateix de la Fontdinguera, una paret vertical de poc més d'una vintena de metres d'alçada on destaquen uns foradots aptes per a niar els coloms. Ara, al mur, es practica l'escalada.

coma

V. **Blanc*, **Marco*.

Coma, la

Al peu del camí vell de Mont-roig, una partideta de terra que limita amb la Costa. Es tracta, precisament, d'una fondalada vora el barranc de les Estallades.

«trociu[m] t[er]re vocatu[r] coma» (MN frg. 1351); «la dita heretat nomenada de la Coma» (Doc. Racó, escriptura, 1658); «in termino de Colldejou vocata la Coma» (Doc. Racó, escriptura, 1659); «La Coma» (*Amill. 1945*).

Coma de l'Alaix, la

És una propietat que ocupa una incipient fondalada o rasa, sota la partida del Bullidor i el coll d'en Gros.

comes

V. *Montjou*.

Complot, l'avenc del

Al terme de Vilanova, damunt la font dels Hortets, per allà al barranc de Buidegasses. Expliquen que rep aquest nom perquè hi tiraren el cos d'un home per a fer-lo desaparèixer.

«Conrado», cal

Casa construïda al principi dels anys cinquanta, al carrer de la Font, 8, davant de cal Batllet.

Consolació

A començaments de segle XX una persona se'n deia de cognom.

Corb

V. *Canal del C*.

Corb, la canal del

És un pas estret i gairebé vertical per on es pot pujar a la Mola o davallar-ne per la vessant nord-occidental. També li diuen *la canal Fosca*, però a Colldejou no es coneix amb aquesta denominació.

«es baixa per la canal del Corb gran esquerra vertical» (DCTE, 181).

Corb, el pi del

Prop d'on el terme parteix amb el de l'Argentera. Era un pi molt gran, avui desaparegut. Sentim que diuen *lo pil Còrp*.

Coron, cal

V. *Músic, cal*.

corral

V. **Anton Llorenç, Batista, Batista de Maçanes, *Bernat Mestre, Bous, ca la Guapa, Janet, cal Jaume Racó, Moixó, cal Sabato, Toni, Valent*.

Corral Nou, el

Partida de terme que ocupa una fondalada d'avellaners on el terror és força argilós amb indicis de guixos. La partida del Coll Roig i la serra de les Pedrisses li fan de capçalera. Ningú no ens ha pogut donar raó de l'existència de cap corral a la partida, ni nou ni vell.

«en el termino de Coldejou y partida Corral Nou» (Doc. Racó, escriptura, 1885); «el pedacito de tierra de Corralnou» (Doc. Mateu, rebut, 1891); «del Corral Nou» (DCTE, 121); «Corral Nou» (*Amill. 1945*).

Corral Nou, el barranc del

S'inicia al coll Roig, transcorre per la partida del Corral Nou. És un curt afluent del barranc de Buidegasses i junts aboquen al barranc de Rifà.

«per sobre la barrancada del Corral Nou» (DCTE, 145).

Corralets, els

Dalt, a la Mola, tocant a la bassa del Galàpet, uns tancats amb pedra seca destinats al bestiar.

«vora els Corralets hi ha la bassa del Galàpet gairebé sempre seca» (DCTE, 180).

corredor

V. *Forn*.

Corredor, el

És el tram paral·lel inferior del carrer de les Masies, que és molt més estret que el tram superior.

Corredor, del

«Joan Llorens del corrado mija gallina» (Doc. Racó, b. tropes, 1811).

L'anomenaven així perquè vivia al Corredor. El renom ens indica que el tram de carrer la denominació oficial del qual avui és *de les Masies* al principi del segle XIX ja era conegut per *Corredor*.

Cortiella

«cum en cortiela» (MN frg. 1351); «ego Ph. cortiela [e]t ux[or] m[e]a b[e]r[en]g[aria]. d[e] coldejou» (MN 1370).

No tornem a trobar aquest cognom després del segle XIV. Cortiella era un agregat de població dispersa d'Alforja que es trobava escampada per la vall del riu homònim, els límits de la qual confrontaven amb la baronia d'Escornalbou. Gradualment s'anà despoblant. El cognom devia provenir d'aquella contrada.

Coscolls, la serra dels

Dalt de l'altiplà de la Mola, a la part abocada al Priorat, una incipient elevació recoberta de coscolls desnerits, a causa del sòl rocallós del paratge.

Cosme, cal

Al carrer de les Masies, 19, entre cal Valent i el garatge del Casalta. És una casa molt estreta.

costa

V. *Casat*.

Costa, la

Vora el camí de Mont-roig, tocant a la partida de la Coma, prop a la partió amb Vilanova.

«cum vinea contigua vocatu[r] les costes» (MN frg. 1351).

Costa, l'era de la

«et afrontat cu[m] erea costa» (MN frg. 1351).

Costa, el portell de la

«dit la obaga del Portell de la Costa» (CBE 1761-1762, 179r).

Si tenim en compte que la partideta de la Costa s'escau vora les terres de Vilanova, per la part de la mola del Bec de la Gallina Cega, el dit portell deu ser per aquell indret una mica encinglerat.

Costanç

«Joh[anes] costacio uxor m[e]a ffe. d[e] vila collojouis domini cornabouys» i «Joh[anes] constantio [e]t uxor» (MN 1316-1318); «uxor q[uon]da[m] Joh[an]es costanz» (MN 1319-1320); «et cum jacobo costanç», «afro[n]ta ab na costa[n]ça» i «Marie ux[or] Petri costanç» (MN frg. 1351).

En els documents podem apreciar els dubtes dels escrivans a l'hora de grafiar el cognom. Nosaltres també els vàrem tenir fins que un informador ens donà el nom d'una partida amb aquest nom L'hem entrat per *Costanç*, perquè és la manera com diuen el nom de la partida homònima. Com tants altres llinatges que configuraren el primer assentament de Colldejou, desapareix de la vila sobrepassada la meitat del segle XIV, però no de la baronia.

Costanç, el

Partideta de terra a les vessants de la Mola, rere el coll del Guix. Pocs joves coneixen ja el nom, però és un exemple de com han perviscut els noms dels primers repobladors de Colldejou malgrat que els seus llinatges desaparegueren de la vila ja fa més de sis segles.

«Contans» i «Constans Norde Camino» (*Amill. 1945*).

coster

V. *Capçanes*.

Coster, el

És la mateixa partida del Perpinyol.

V. t. *Parellada, Perpinyol*.

«que radica en el mencionado termino llamado Costé o Parpiñol» (Doc. Monjo, conveni, 1860).

cova

V. **Algar, Fil, Freres, Hewra, Lladre, Llarga, Llonga, Masmonet, Miquelot, Robert, Santgenís, Xinxes, Xoles*.

Cova, la

La descripció que en fan Iglésies i Santasusagna diu que: «la cova és a l'encinglerat de la Mola al lloc conegut per la *punta de Dalt*. Forma una galeria d'un centenar de metres de llarg, travessant la muntanya en una direcció N-S i acaba en un forat que dóna a la vall de Colldejou. Al principi el corredor és espaiós, però després s'estreny fins a fer molt difícil el passatge» (DCTE, 164, 1931).

Cova, el portell de la

Un pas per a accedir a dalt de la Mola, en la vessant oriental, que pren aquest nom perquè es troba molt a prop de la boca de la Cova.

«s'és al portell de la Cova» (DCTE, 177).

Cova, la rasa de la

L'inici d'un reguerall que abocarà al barranc de les Aurenelles.

«en el Portell comença la rasa de la Cova» (DCTE, 177).

Cova Llonga, la

Són les terres a l'entorn de la cova homònima.

«Covallonga - Norde termino Villanueva Escornalbou» (*Amill. 1945*).

coves

V. *Altes*.

covetes

V. *Canal del Corb*.

crestes

V. *Jan.*

Creu, la

Rep aquest nom un indret per sobre el carrer del Forn, entre cal Polvorer i la Barceloneta, en un sortint de roca on va haver-hi una creu.

Creu, el morral de la

En un morral de la serra de Llberia hi ha una creu que recorda els morts en un accident d'aviació.

Creu, el siti de la

Dit el *siti la Creu*. Per sobre els estrets de Maçanes i a la part de la Mola, un indret on posaven arnes o cases d'abelles. L'informador diu que *siti* és un substantiu que, precisament, indica 'lloc on es posen les arnes'.

Creveta, el plan

Una mica de replà a la partida de Corral Nou. La transformació de la *u* en *b-v* la trobàvem en localitats del Camp de Tarragona i Terres de l'Ebre. Hem comprovat a Rasquera que fan el diminutiu de creu, *crebeta*. A Colldejou constatem que la gent de cinquanta anys per amunt encara fa la distinció de la bilabial de la labiodental i diuen *creveta*. *Plan* podria tractar-se d'una contracció de *pla d'en*.

«La Claveta» i «Pla den Claveta» (*Amill. 1945*).

Crusat

El cognom va ser present a la vila al principi del segle xx, però queda com a nom de casa i en un topònim. És viu a l'Argentera.

Crusat, cal

Avui *cal Joan Racó*.

Crusat, el forn del

A les Estallades. S'hi va coure guix.

Cuadrado

Una dona porta aquest cognom.

Dalt, el carrer de

«Carrer de Dalt» (*Doc. Batista, 1796*).

No ens n'han sabut donar raó, però podria tractar-se d'una altra denominació del carrer del Sol, antigament també dit *del Cocó*, o potser el tram superior del carrer de l'Obac.

Daniel, cal

Un altre nom de *ca l'Enric Casat*.

Darrere l'Abadia, el camí de

«a mitg dia en camí detras la Badia» (Doc. Tomàs, escriptura, 1819).

Actualment, ningú no coneix aquesta denominació. Devia tractar-se del mateix camí de Darrere l'Església i que menaria a la Font.

Darrere l'Església, el camí de

«que afronta de sol yxen en lo camí detras la yglesia» (Doc. Tomàs, escriptura, 1819).

Davant

V. *Vinya del D*.

Desideri, cal

A la plaça del Sitjar. Avui és *cal Toni*.

Dimoni, el peu del

És un relleu com l'empremta d'una petjada en una roca prop del pont del Prat, allà on la carretera de Mont-roig enllaça amb la de Pratedip.

dipòsit

V. *aigua*.

Dolçainer, cal

És *cal Francès*.

«Dolores» Moixona, ca la

Darrere de cal Toni, tocant al corral de cal Sabato, al carrer del Sol, 8.

Domènech

Una dona procedent de la Torre porta aquest cognom.

Donagal, la rasa del

A la partida de la Sort, tocant al camí de Mont-roig. Aboca al barranc de les Vinyes cent cinquanta metres abans que aquest aiguavessi al de les Estallades.

Dòvia, el racó de la

A uns dos-cents metres escassos de la partió de terme, en terres de Pratdip. Entremig, però, s'interposen les cingleres del terme de Llaberia, que penetren com un braç a les terres del Camp. És un racó feréstec i de singular bellesa. Coromines, a l'OC, ens diu que, possiblement, el nom ve d'un derivat del mot àrab *tûba*, 'tova', adjectiu del dialecte nisba, *tûbiya*, 'fet de toves', referint-se a alguna construcció que hi devia haver en altres temps en aquell paratge.

Dragó, cal

Al carrer del Sol, entre cal Ciprianet i cal Janet.

Duesaigües

Vila al nord del territori de la baronia d'Escornalbou. El poble es troba situat entremig de l'aiguabarreig dels barrancs dels Masos i el Reial o de l'Argentera, que són els que abasteixen el pantà de Riudecanyes. Aquesta situació geogràfica dona el nom a la vila. Com en tota la baronia, el terreny que l'envolta és muntanyós i es troba al recer de les serres de l'Argentera i el Puigmarí (660 m d'altitud).

«Ego Bg. Dolza et uxor m[e]a eliessendis ve[n]dimus v[o]b[is] Ferrario Prun[er]es et uxori iure Gllma. Petia t[er]re in t[er]my[n] o d[e] duab[us] aq[ui]s» (MN 1271-1273, 4r); «P. angl[e]s [e]t uxor m[e]a pet[i]a i[n] villa duas aq[u]as» (MN 1305-1306).

Eixam, la roca de l'

Una llenca de cingle a la mola d'Avall, acarada a ponent, al costat de la canal de l'Escut.

Encarnació, ca l'

D'antic, havia estat *ca la Parra*. La casa també ha estat *ca l'Hereuet* i *ca l'Ajna Maria*.

Enderrocada, l'

A la partió de termes de Vilanova i l'Argentera una cinglera, al Buntsandstein de tipus ruïnífome amb formacions capricioses, ben prop del terme de Colldejou i visible de bona part de les terres i partides que trobem per la part del Coll Roig. A Colldejou, els informants ens han remarcat que ells no més l'anomenen de manera senzilla, *l'Enderrocada*, però Iglésies l'anomena *Desenrocada del Bailon*. En el recull de TVDE, Maristany també l'anomena *l'Enderrocada del Batllon*, a l'entrada núm. 051.2. Potser el fet que a la serra de Pradell també hi hagi un indret amb el nom de *l'Enderrocada* faci que

pugui haver-hi una interrelació de noms. També pot ser que el renom *Bailon* o *Batllon* siguin desconeguts al terme, ja que es tracta de gent de Vilanova, i l'accident només se l'anomena pel seu aspecte d'enderroc.

«Collet de la Desenrocada del Bailon (490 m) obert en masses de conglomerat que afecten formes estranyes» (DCTE, 144).

Engràcia, ca l'

La primera casa del carrer del Forn venint pel camí de la Mola. Fa cantonada. És el número 19.

Enric Casat, ca l'

Al carrer Obac, 8, davant de cal «Federico». Avui s'hi entra pel Corredor.

entollament

V. *Torretes*.

era

V. *Batista*, **Castell d'Escornalbou*, **Costa*, *Escoda*, **Gibert*, *Just*, *Racó*.

Ermità, ca l'

Avui *cal Cisquet*.

«Rofes Llorens, Maria (Hermitana)» (*Amill*, 1945).

Ermitanet, l'hort de l

A ponent de la Mola. És al barranc del Grèvol, on un eixamplament esdevé un indret planer que antigament es conreava i s'hi feia horta.

«en una plana dita l'Hort de l'Ermitanet» (DCTE, 170).

Escagassats, la font dels

Una fonteta al peu dels cingles per on circula el pas del portell del mateix nom, ja en terme de Vilanova.

Escagassats, el portell dels

A la punta més meridional de les Moles on hi ha el molló que assenyala el vèrtex en el qual Coldejou conflueix amb els termes de Vilanova d'Escornalbou, Mont-roig i Prasdip. Pel portell es pot remuntar el cingle des de la serra del Frare fins al pla de l'Avenc.

«Portell dels Escagassats. El caminet continua, passant sobre el cingle» (DCTE, 163).

Escala, el morral de l'

Per sobre la font del Perenyinós, un morro de cingle que presenta una configuració escalonada que permet pujar de manera graonada per la roca.

Escoda

Vuit homes adults duïen el cognom l'any 1873. L'any 1936 Escoda havia augmentat i se'n deïen vint-i-tres persones. Avui en el cens trobem tres persones que se'n diuen. El primer Escoda que trobem era vicari de Colldejou i al principi de segle XIX un Josep Escoda havia estat batlle de la vila.

«Joany Escoda R. loci de Llaberia et econom loci de Colldejou» (Doc. Racó, escriptura, 1661); «Joseph Escoda y Mestre Pages del lloch de Colldejou» (CBE 1761-1762, 276v); «Joseph Escoda Bayle de Colldejou» (Doc. Racó, nota 1810); «y executors a Jaume Escoda» (Doc. Racó, testament, 1829); «y de norde con Jose Escoda» (Doc. Monjo, conveni, 1864); «Escoda, Gibert, Jose» (VPC, 1873); «Escoda» (*Amill.* 1945).

Escoda, l'alzina de l'

Alzina de grans dimensions que es troba prop dels estrets de Maçanes. Ens diuen que calen tres homes per abraçar el perímetre de la soca.

Escoda, els bassots de l', i la caseta i el tros de l'Escoda

Al peu de la Mola una mica més avall de la font de l'Avellà, unes terres amb una caseta i uns bassots que reben l'aigua que davalla de les cingleres.

«Ací hi ha els bassots i la caseta de l'Escoda. L'aigua dels bassots és fluixa i no cou» (DCTE, 170).

Escoda, ca l'

Al carrer de Baix, 22. Toca per un costat amb la plaça Vella i, per l'altre, amb un camí de terra.

Escoda, l'era de l'

Per sobre la vila, tocant al dipòsit de l'aigua.

«esqueners de l'era de l'Escoda» (CDM 1948).

Escoles, les

És l'edifici de l'antiga escola. Ara serveix de local per a l'associació de veïns i el centre cultural de Colldejou. Al carrer de Baix, 44.

Escornalbou

Escornalbou és una muntanya cònica de 648 metres d'altitud constituïda amb materials del Buntsandstein, extremadament aguda. Aquesta condició

d'aguda contrasta amb les formacions geològiques circumdants (serres de Lla-beria, de l'Argentera i mola de Colldejou), totes d'estructures tabulars. La forma singular d'aquesta muntanya és la que li donà el nom: *corn del bou*. Si tenim present que en el català antic vulgar és freqüent la tendència a l'aglutinació parcial de l'article al nom, com *estisores*, *estovalles*, hem de creure que en els topònims *Estallades*, *Esplanes*, *Estires* o *Escornalbou*, es tracta del mateix cas. Escornalbou no tindria a veure amb *escornar*, 'trençar la banya'. La documentació antiga corrobora l'argument presentat, ja que sempre trobem escrit *Cornubou*, *Cornubouis*, sense l'article aglutinat; no és fins a la meitat de segle xv que trobem escrit *Escornalbou*. Ramon Amigó, en el *Butlletí de la Societat d'Onomàstica*, 58, ja va suggerir aquesta interpretació. Amb la repoblació cristiana l'antic castell sarraí va ser transformat en una canònica agustiniana que hi va erigir una església dedicada a sant Miquel, que depenia de l'arquebisbat de Tarragona. Al segle xvi van ser els franciscans que regiren el monestir fins a l'exclaustració del 1835. Al principi del segle xx, Eduard Toda restaurà monestir i biblioteca. Avui és patrimoni de la Generalitat de Catalunya.

V. t. *Castell d'E.

«ab ocasu terminetur et dividatur cum Monterumbo et cum Cornabous» (CPFC, vol. I, p. 162-164, doc. núm. 110, any 1158); «ad viam qua itur ad Cornalbou et Botarellum» (CPF, vol. I, p. 206-207, doc. núm. 140, any 1173); «Raymundus d[e] erbolino cama[rar]ius cornubou» (MN 1271-1272, 10v); «ego garcia furtu[n]y bayul[us] cornu[bouis]» (MN 1297-1298).

Escornalbou, la baronia d'

La jurisdicció de la baronia d'Escornalbou era ostentada per l'arquebisbe de Tarragona i el seu territori s'estenia pels termes veïns del castell d'Escornalbou, que eren Colldejou, Vilanova d'Escornalbou amb l'agregat de l'Arboç o l'Arbocet, Duesaigües, l'Argentera, Riudecanyes, la Torre de Fontaubella, Pradell de la Teixeta i un petit fragment del terme de Mont-roig per la part de Rifà.

«loci de Colldejou Baronia cornibovis» (Doc. Racó, 1662); «Del Lloch de Colldejou de la Baronia de Escornalbou» (Doc. Racó, escriptura, 1772).

Escornalbou, el camí d'

Surt de la vila pel costat del cementiri. Més endavant, a la dreta passa per la bassa del Racó, creua el barranc del Corral Nou, planeja i, després de la caseta del Batista, davalla al barranc de Tragí. Creua pel coll de l'Algar, passa per entre el montxó de Portpallers i l'Enderrocada. En arribar a Quatre Camins, en terme de l'Argentera, continua fins al collet de les Moletes, i arriba a l'hort dels Frares i al castell d'Escornalbou.

«cu[m] itinere q[u]o itur ad scornalbou» (MN 1446-1463); «in itinere quo itur al castell descornalbou» (Doc. Racó, escriptura, 1663); «mediant lo cami de Escornalbou» (CBE 1761-1762, 279r); «ab lo cami per lo qual se va de dit Lloch de Colldejou al convent de Escornalbou» (Doc. Racó, escriptura, 1776).

Escut, la canal de l'

A la mola d'Avall, pujant pel costat de la roca de l'Eixam. És visible des de Colldejou.

església, l'

L'església actual és a la plaça dedicada a sant Llorenç, i va ser construïda a la meitat de segle XIX. Antigament l'església era al costat del cementiri Vell. No en queden restes.

V. t. **Darrere l'E.*

Església, el pla de l'

«e ab lo pla d[e] la Sgleya» (MN frg. 1351).

Devia ser l'espai que s'estableix entre l'abadia i l'església actual, el que avui és *la Plaça*.

Esmolet, la font de l'

A la part baixa de la vall de Maçanes. D'aigua molt bona.

«un sender que conduceix a la font de l'Esmolet» (DCTE, 169).

Espanagall, l'

A la vessant nord del montxó del Rofes, uns pedregals o tarteres entremig de les pinedes, molt visibles des de la vila.

Espelta

«afronta de una part ab en espelta [...] de altra par en Pe[re] espelta» (MN 1465-1467); «Anthoni Spelta Mases» (*Fog. 1497*); «antoni[us] Spelta jurat[us]» i «petri spelta omb. Dicti loci de colldejou» (MN 1524-1530); «Anthoni Espelta» (*Fog. 1553*); «Testes [...] et anthoni[us] spelta de colldeiou» (MN 1557-1564).

El trobem documentat a la vila per espai d'un segle i després desapareix. L'espelta és una varietat de blat (*Triticum spelta*) conreat des d'antic a les nostres terres, però també tenim l'Espelt, un petit llogarret de l'Anoia, del terme d'Òdena, precisament ben prop de Jorba, la zona d'on van venir bona part dels qui repoblaren la baronia. Potser només es tracta d'una coincidència. El fogat-

ge de 1497 anota un *Antoni Espelta Mases*, i aquest *Mases* sembla un àlies o sobrenom. També trobem en el MN 1524-1530 un *Antoni Espelta* jurat de la vila.

Esquella, la roca de l'

«ab la Roca de la Esquella y ab lo barranc de Puig de garces» (CBE 1761-1762, 287r).

No l'hem pogut identificar però el document ens diu per l'indret on es trobava.

Esquirol, l'

Partideta de terra que trobem tocant a la part sud-est del Bullidor i, com aquesta, al peu de la Cingla, de la serra de Llaberia. El seu nom ens fa pensar en el *molí i barranc de l'Esquirola*, al terme de Siurana, del qual Amigó assenyala, basant-se en altres autors, que pot fer referència al mot cèltic *Quer*, que significa 'roca', precedit d'aglutinació de l'article *les* i amb la terminació que indicaria collectivitat *Erol = Esquerol*, 'el lloc dels rocs o les roques'. L'indret de l'Esquirol reuneix les condicions orogèniques per a sospitar que el nom també fa referència a un indret de grans roques, ja que la partida es troba al peu del Cavall Bernat, el morral d'en Voltes, la Fita-alta i un conjunt de morrots i tormos que emergeixen a l'extrem més oriental dels cingles de Llaberia.

«aquella pessa de terra que tenen en lo terme de Colldejou partida Esquirol» (Doc. Racó, cap. matr., 1853); «Esquirol Oeste Camino Pradip» (*Amill. 1945*).

Esquirol, la font de l'

Un rajolí d'aigua a la partida homònima.

Estadella o Estalella

«R d[e] stellela castlano d[ic]ti loci» (MN 1300); «johanes stadella ma[n]si [...] habit[atori]s loci de colldejou» (MN 1506-1512).

El primer *Estalella* el trobem com a castlà de Colldejou i el cognom no torna a aparèixer fins dos-cents anys més tard grafiat *Stadella* com a habitant d'un mas del terme.

Estalella és un antic lloc de Castellví de la Marca, a la línia fronterera de la Catalunya Vella, que al segle XIII va ser donat al monestir de Santes Creus.

Estallades, les

Partida de terme que s'estén per sota les Estires i la Sortassa ocupant ambdues vessants del barranc homònim que davalla de la Tallada Vella. Es tracta

d'un d'aquells topònims amb l'article aglutinat al nom. La documentació medieval anota *Tallades*; la incorporació de l'article devia ser més tardana.

V. t. *Escornalbou*.

«vocato les taylades» (MN 1351-1352); «Estallades» (*Amill. 1945*).

Estallades, el barranc de les

Té les seves fonts o inicis a les cingleres de la Miranda de Llaberia, rep el barranc del Bullidor per la seva dreta i passa per la Tallada Vella; quan transcorre pel sud de Colldejou, acull el barranquet dels Serrets i un tram més avall, a l'alçada de la carretera de Mont-roig, s'aiguabarreja amb el del Forn Teuler, havent fet un desnivell d'uns 450 metres. El darrer tram és el que pren el nom de la partida, ja que la creua pel bell mig.

«*es passa vora el de les Estallades*» (DCTE, 161).

Estallades, el camí de les

Avui s'hi arriba per la carretera de Mont-roig, abans pel camí d'aquesta mateixa vila.

«*c[m] via pu[bli]ca de les talades*» (MN frg. 1351).

Esteve, ca l'

Al carrer de la Font, 1. Entre cal Gibert i cal Bondia.

Estires, les

La manera d'anomenar-les a Colldejou és com ho trobem en una documentació tardana, «las Astiras». S'ha produït l'aglutinació de l'article al nom. Partida propera al poble, concretament al sud de la vila tocant a la carretera de Mont-roig, per sobre la Sortassa i sota la Vinya del Davant. Quan va prendre el nom, segurament estava plantada de tires de ceps, però les tires que es poden veure avui, de llargada considerable, són d'avellanerars.

«*lo ferreginal deles tires*» (MN 1524-1530); «*olivers y arbres sita en lo terme de dit poble partida Astiras*» (Doc. Mateu, escriptura, 1850); «*y se hallan de las piezas de tierra llamadas las Tiras*» (Doc. Tomàs, donació, 1862); «*Otra pieza de tierra llamada la Tiras*» (Doc. Monjo, cap. matr., 1889).

Estranger, el barranc de l'

En terme del Prat. L'inici és al coll d'en Gros, al terme de Colldejou.

estrets

V. *Maçanes*.

Eulàlia, ca l'

A la plaça Vella, confronta amb cal Garró, cal Pau i cal Quico. És al carrer de Baix, 16.

Falguera

«Y d[e] falgyera [...] de col de jou» (MN 1297-1298, 4r).

Només trobem aquesta nota tan lacònica.

Falset

La vila de Falset, poc després del seu repoblament passà a pertànyer a la baronia d'Entença i al segle XIV, al comtat de Prades. La seva situació estratègica entre el Priorat històric i el Baix Priorat i la seva condició de mercat secundari, van fer que fos designada capital de la comarca del Priorat. Com que era un centre important vitícola, la seva influència s'estenia més enllà de la seva jurisdicció. El camí de Tragí enllaçava aquesta vila amb les terres de Colldejou i les del Camp i el seu mercat principal de Reus. En el segle XIV, jueus de Falset tenien remarcables relacions comercials amb la baronia d'Escornalbou.

«Ego Raymu[n]dus gin? d[e] Falcet» (MN 1271-1272, 10v); «Ego estruch de tolossa judeus de falceto» (MN 1337-1338); «Ego bonjua saladi judeo ffalcteti» (MN frg.1351).

Falset, el camí de

És el mateix camí que el de Marçà.

V. t. *Camí de F.*; *Marçà, el camí de.*

Fanguitxal, el

Entre els termes de l'Argentera, Vilanova i Colldejou, a la vessant est del Bajolí per sobre la Borda, trobem uns tolls dels quals s'aprofita l'aigua per a regar un petit hortet.

Farnós

Cognom procedent de Rasquera molt abundant en aquella vila. El cens de 1998 l'anota dues vegades.

Farreginal

V. *Freginals.*

«Federico», cal

Entre cal Sedes i el corral del Batista, al carrer del Forn, 9.

Fèlix, cal

S'hi arriba per un petit carreró que surt al costat de cal Just. El carreró s'eixampla i dona lloc a una placeta, on hi ha la casa. És el número 30 del carrer de Baix.

Fenollar

Arnau de Fenollar va ser el cavaller que junt amb Albert de Castellvell va restituir la vila i termes de Colldejou al monestir d'Escornalbou l'any 1197. Joan de Sant Boi, primer prior, compensà la restitució amb 450 lliures per a Castellvell i 755 per a Arnau de Fenollar.

V. t. *Castellvell*.

Ferrer

Cognom ben arrelat a la vila, ja documentat a la meitat del segle XIV. Trobem set homes amb el cognom Ferrer l'any 1873 i onze vegades el 1998. Avui grafiat sense la -r i amb accent a la -é.

«Ego d[o]mini[c]u[s] fferrari et ux[or] m[e]a dulcia loci d[e] collo jugy» (MN 1380); «Hyasinti Ferrer a meridie cu[m] dicto Ferrer» (Doc. Racó, escriptura, 1661); «de tremuntana ab francisco Ferrer del mateix Lloch» (Doc. Casalta, cap. matr., 1798); «ab Joan Ferrer» (Doc. Cantó, cap. matr., 1825); «como comprador Don Francisco Ferré Gil» (Doc. Filomena, escriptura, 1916); «Ferré» (*Amill. 1945*).

Ferrer, cal

A la plaça de l'Església, al número 9 del carrer de la Font, entre cal Bragat i ca la Sona. Fins els anys seixanta hi havia el ferrer que hi treballava, tenia totes les eines pròpies de ferrar animals i de treballar el ferro.

Figuera, l'avenc de la

Es troba en terme del Prat. El trobem prop de l'avenc del Pla, però el de la Figuera és molt més petit.

Fil, la cova del

Damunt les Burgueres i la Coma de l'Alaix i enfront del montxó del Rofes, una balma sota un recinglall calcari.

Filella

El trobem anotat dues vegades com a procedent de Reus i els Guiamets.

Filomena, ca la

Al carrer de les Masies, al costat de cal Monjo. Abans era *cal Guarda*.

Fita-alta, la

Un morrissot entre el Cavall Bernat i el morral d'en Voltes. Ho diuen fent elisió; la *Fitalta*.

Fogueres

V. *Pedres F.*

Fonda, la rasa

És una afluent del barranc de la Torre. S'inicia a la canal del Corb, prop del terme per la part de la vall de Maçanes. És al terme de Fontaubella.

«es puja en retombs fins la rasa Fonda» (DCTE, 169).

font

V. *Àguila, Aladern, Anguera, Avellà, Batlet, Blanca, Bragat, Bullidor, Capellà, Carrabiner, Cescà, Escagassats, Esmolet, Esquirol, Freda, Gatell, Jana, Joanet, Maçanes, Marquet, Mestre, Miquelot, Mosca, Noguer, Om, Padrellà, Perenyinós, Petxina, Racó del Saüc, Salt, Teix, Terrer Blanc, Tònia, Tossetes, Tres Batlles, Ull de Bou.*

Font, la

Al final del carrer que en pren el nom, per allà davall del Maset.

Font, de la

«Font, Joan Rofes de la» (Doc. Racó, 1811).

Font, el camí de la

«y a tremuntana en camí va a la font tot en lo present lloch de Colldejou» (Doc. Tomàs, escriptura, 1819).

Era el tram de carrer que mena a la Font quan no estava tot edificat. Suposem que hi devia haver alguna casa, perquè trobem el 1811 un Joan Rofes dit *de la Font*.

Font, el carrer de la

S'inicia davant de l'Ajuntament Vell, passa per davant de l'església, l'abadia, el cementiri Vell, fins a la Font i els rentadors. Segurament que es tracta d'un carrer no gaire antic, ja que al principi del segle XIX encara s'anomenava *el camí de la Font*.

«Calle de la Fuente» (VPC, 1873); «domiciliado en este pueblo Fuente número cuarto» (Doc. Cantó, cer. def., 1888); «Calle Fuente» (RF 1920).

Font d'en Cescà, la

Petita partida de terra tocant a les Burgueres i el bosc d'en Marçà.

Font de l'Om, la

Partideta de terra composta de tres o quatre trossos a l'entorn de la font que li dóna nom. Avui ja no se'n conrea cap.

V. t. *Om, la font de l'.*

«Otra pieza de tierra situada en el mismo termino y partida de la Font del Hom» (Doc. Monjo, relació de possessions, 1864); «porta a la font de l'olm» (DCTE, 171); «Font del Lom» (*Amill. 1945*).

Font del Mestre, la

Petita partida de terra prop del collet d'en Sanou a l'entorn de l'aiguamoll que li dóna nom. El document, en descriure les afrontacions, indica que limita amb el camí del Prat.

V. t. *Mestre, la font d'en.*

«un troç de terre en lo terme de coldejou nomenat la font del maestre» (MN 1465-1467).

Font del Noguer, la

Partida de terme que voreja la font del Noguer. Els conreus són de regadiu, el resultat de l'aprofitament d'aigua de la dita font. Per la documentació podem veure com aquesta partida ja era explotada des d'antic i segurament molt abans de la restauració cristiana.

V. t. *Noguer, la font del.*

«trociu[m] t[er]re vocatu[r] la font d[el] noguer» (MN frg. 1351); «trotiu[m] t[er]re vocatu[r] la Font del noguer» (MN 1494-1497); «troti[um] ter[re] vocatur la font del noguer situatur infra termi[ni] dicti loci collis jous» (MN 1524-1530); «partida dita la Font del Noguer en lo lloch on ix la aigua» (CBE 1761-1762, 185v); «situada en lo prt. terme y partida de la Font den Nugué» (Doc. Cantó, cap. matr., 1825); «Font Nogue» (*Amill. 1945*).

Font del Noguer, el barranc de la

Pren les aigües de les vessants meridionals de la Mola per la rasa del Llop i la canal del Llamp, creua la partida de la Font del Noguer, travessa la carretera, un quilòmetre més avall conflueix amb el barranc de les Estallades i, junts, aboquen al barranc de Rifà, just a la partió de terme amb el de Vilanova d'Escornalbou. També li diuen *el barranc del Forn Teuler* i *el barranc de les Vinyes*.

Font dels Tres Batlles, el barranc de la

Baixa de la raconada de Ricorb en terme de Capçanes i, en el punt on hi ha la font que li dona nom, esdevé partió de termes entre Colldejou i Marçà fins a la riera de Fontaubella.

V. t. *Tres Batlles, la font dels*.

Font Freda, la

Partida de terme que ocupa els entorns de la font que li dona el nom, situada a les vessants de sol ixent de la Mola per sobre la carretera de la Torre.

V. t. *Freda, la font*.

«del entendido Pueblo plantada de viña llamada lo Planás partida de la Font freda» (Doc. Cantó, escriptura, 1844); «Font Freda» (*Amill*. 1945).

Fontaubella, la riera de

El barranc de les Castellanes després d'haver passat pel mig de la Torre de Fontaubella canvia de nom. Un tram més avall rep per la dreta el barranc dels Pous, que davalla del terme de Pradell; aiguabarrejats fan de divisòria un bon tram amb el terme de Falset i, en arribar a Maçanes, fa de frontera en uns 400 metres amb Colldejou. Després s'endinsa en terres de Marçà, Capçanes, i és aturada als Guiamets en un pantà abans d'abocar a l'Ebre.

Fontdinguera, la

Prop del camí vell de Colldejou a Mont-roig, a 2 km del poble i tocant al barranc de Rifà. No s'estronca mai i la seva aigua s'aprofita per fer horta. Es tracta de la *font d'Anguera*, amb aquest antic cognom colldejouenc que, amb el tancament de la *e* en *i*, propi de les comarques meridionals, ha esdevingut *Inguera*; posteriorment, el contacte de les dues consonants dentals ha donat un sol mot.

«Fontdinguera» (*Amill*. 1945).

Fontetes, les

Partida de terra a les vessants nord-est de la Mola ja prop del terme de la Torre per la zona del Corral Nou i el Coll Roig. El nom segurament li ve d'una font que hi ha dins una finca de cal Casalta al peu d'una marginada obaga, que avui han conduït a una mena de cisterna just a la boca mateix de la mina.

«en lo terme de dit Colldejou y partida de las Fontetas» (Doc. Monjo, cap. matr., 1840); «y partida Coll Roig conocida por las Fontetas» (Doc. Monjo, escriptura, 1878); «y a sus hermanos Juan y Rosa Llorens la heredad de las Fontetas» (Doc. Monjo, escriptura, 1878).

Fonts Seques, les

Són les terres que trobem al voltant de les fonts Seques que són com una partideta del terme.

V. t. *Seques, les fonts*.

«tot aquell altre tros de terra pinar dita las fonts secas vuy las Soquerradas» (CBE 1761-1762, 278r).

Foradada, la

Forat natural entre les roques al capdamunt de les Pedrisses, a la serra de l'Argentera.

Formiguers

V. *Pla dels F*.

forn

V. *Crusat, Sampra*.

Forn, el carrer del

Carrer al sud-oest de la vila. Va des de la part més alta del poble fins al carrer de Baix, fent pendent. La denominació antiga, però que també encara avui s'anomena, és *carrer de l'Obac*.

«a sol ixent ab lo carrer del forn» (CBE 1761-1762, 285v); «Calle del Horno» (VPC, 1873); «situada en la Calle del Horno» (Doc. Racó, expedient, 1875); «a la izquierda con la calle del Horno» (Doc. Cantó, escriptura, 1888); «Calle Horno» (RF 1920).

Forn, el corredor del

Segurament que es tracta de la part de carrer de les Masies que anomenen *el Corredor*.

«a tremuntana ab lo corredor del forn» (CBE 1761-1762, 283v).

Forn Teuler, el barranc del

Davalla de la Font del Noguer i quan passa per davant de la vila i alhora del Forn Teuler li roba el nom. La pronunciació varia entre *Fortolé* i *Fortaulé*. També és el *barranc de les Vinyes*.

«es travessa el barranc del Forn Teuler» (DCTE, 162).

Fornaria, la

«terre troci[um] dicti la fornaria- in termino de coldejou» (MN 1540-1557).

Podria tenir relació amb l'antic Alfofara. Avui ningú no en té record.

Fornés

Una dona procedent de Cervià de Ter es diu *Fornés*.

Fornets, el coll dels

Una elevació dins de les Moles.

Fort

Una dona porta aquest cognom.

Fortuny

El 1936 trobem una persona amb aquest cognom.

Fosca, la canal¹

És una esquadra a la part NO de la Mola per on es pot pujar o davallar gairebé en vertical. Com que és molt angosta les cingleres emmarquen una panoràmica prioratina de la zona de Falset. Pel peu de la cinglera transcorre la línia divisòria de terme de la Torre de Fontaubella. A Colldejou no és coneguda per *canal Fosca*.

«Del cim de la Mola a Torre de Fontalbella o a Marsà per la canal Fosca o del Corb» (DCTE, 181).

Fosca, la canal²

Ho diuen a un pas estret i angost del barranc de Buidegasses que fa una espècie de salt.

«Canal - Norde Camino Burgueres» i «Canal Fosca - Norde barranco» (*Amill. 1945*).

Francès, cal

Al carrer de la Font, 31, entre cal Ramon i ca la Marina de la Font. El nom no sabem si té relació amb l'estat veí de França o potser amb el cognom *Francesc*, documentat d'antic a la vila. També en diuen *cal Dolçainer*.

Francesc

«Domynicu[s] FF[rancesch] sagionem jurati d[e] coldejou» (MN frg. 1351).

Només trobem documentat una vegada un Domingo Francesc com a jurat de Colldejou. El cognom s'estengué per la baronia i els voltants (Riudecanyes, Montbrió).

Frare, el mas del

A l'extrem més meridional del terme de Colldejou, a la vessant est de la muntanya Blanca, a la zona anomenada serra del Frare gairebé a la partió de terme.

Frares, els

Unes roques monolítiques més o menys punxegudes, d'una vintena de metres d'alçada, a la Cingla, prop el morral on hi ha la Creu, per sobre la raconada del Bullidor.

Frares, el camí dels

Enllaçava el Camp amb el Priorat. Transcorre pel coll Rodó, el coll Roig i penetra en terres de la Torre de Fontaubella.

«Puja a topar l'antic camí dels Frares» (DCTE, 143).

Frares, la cova dels

És una gran balma on s'aixoplugaven els ramats. Diuen que hi cabien més d'un centenar de caps de bestiar. S'escau per la part alta del barranc de l'Algar. Podria tractar-se de la cova de l'Algar, documentada el 1370.

«un sender que puja a la pròxima cova dels Frares» (DCTE, 144).

Freda, la font

A la vora del camí que va de Colldejou a la Torre de Fontaubella, sota una paret de pedra, a la vessant oriental de la Mola. La seva aigua és recollida per dues bassetes, una a cada banda del camí. Avui l'aigua s'aprofita per a abastar el poble.

V. t. *Font F.*

«Font Freda (630 m) que raja a la dreta del camí» (DCTE, 121).

Freginals, els

Petita partida de terra davall mateix de la vila. Bona part avui està ocupada per la piscina i uns corrals de bestiar cabrú.

«trociu[m] t[er]re vocatu[r] ferreginal» (MN frg. 1351); «En dit terme partida dita lo farreginal» (CBE 1761-1762, 278v); «situada en lo dit terme de Colldejou a la partida dels fraginals» (Doc. Casalta, cap. matr., 1798); «Freixinal Norde casco población» (*Amill. 1945*).

Freginalets, els

Dos bancalets prop de la font del Perenyinós i el morral de l'Escala.

«Freixinalet» (*Amill. 1945*).

Fuster

«alia cu[m] P. fust[er]j» (MN 1297-1298); «bn. fust[er] [e]t ego Cat[a]lina ux[or] ap[ri]llis urgeles hi. de coldejou» (MN 1320-1321); «Ego R. Fus[ter] [e]t uxor m[e]a maria ht. De col[de]jou» (MN 1326).

Els oficis més necessaris en un establiment medieval com ballester, ferrer, forner o fuster, donaven lloc, transcorreguts uns anys, a cognoms, per això són tan freqüents a les nostres viles. Aquest llinatge desaparegut va ser un dels qui forjaren el poble de Colldejou.

Fuster, cal

V. «Antonín», ca l'.

Gaia

Tres persones procedents de Reus se'n diuen.

Galàpet, la bassa del

Un clot al cim de la Mola on s'entolla l'aigua de pluja; quan aquesta manca, la bassa resta seca. Era un lloc d'abeuratge del bestiar.

«la bassa del Galàpet gairebé sempre sense aigua» (DCTE, 180).

Galdeva, el morral d'en

Per la part del Tossal, una roca entre la Mola i la vall de Maçanes.

Galho, cal

A la plaça Vella, al costat de cal Quico. És una casa alta, d'estil gòtic, amb una gran arcada al seu interior de planta més o menys quadrada, al carrer de Baix, 12. És la casa de factura més noble de la vila. Pensem que podria tractar-se del *castell de Colldejou*, la casa documentada per *la Torre* i també la *casa de l'Arquebisbe*.

Ganxet, cal

Al carrer del Sol, 18. La primera casa al capdamunt de la pujada on comença el camí de la Torre.

Ganxeta, ca la

Al carrer de Baix, 5. Davant de la plaça Vella. És un edifici nou on s'integraren cal Jordi i cal Josep Roc.

garatge

V. *Casalta*.

Garcia

El cens de 1998 anota tres dones amb aquest cognom.

Gargori, cal

Metàtesi de *Gregori*. Una manera freqüent de dir aquest nom. És al carrer de Baix, 9, davant de cal Joan Racó. Abans era *cal Toni*.

garnatxes

V. *Granatxes*.

Garriga, cal

Darrere de cal Cantó i tocant a cal Ganxet, al carrer del Sol, 20.

Garriol, el barranc del

Es forma a la mola d'Avall i quan ha transcorregut no gaire més d'un quilòmetre s'aiguabarreja amb el barranc de les Burgueres.

Garriol, la serra del

Va des de baix al pla del Mas fins dalt, a les cingleres de Llaberia, i fa de contrafort per la part del Cavall Bernat. Abans hi havia conreus, ara tota és coberta d'una espessa i tofuda vegetació, bàsicament de pineda. En el document més antic trobem el nom grafiat *Algarriol*, però actualment l'anomenen *Garriol* o en plural, quan es refereixen a la partida. Per la proximitat amb el barranc de l'Algar i atenint-nos a l'etimologia donada per Coromines, que coincideix amb les característiques del barranquet que dona nom a la partida, com també la proximitat de l'Avenc, podria tractar-se d'un diminutiu de *al-gâr*, 'la cova'.

V. t. *Algar, el barranc de l'*.

Garriols, els

És la partida de terra que ocupa les vessants i el repeu de la serra que li dona nom. Actualment, ben poques finques s'hi conreen.

«ab occidentali vero parti ascendit per illum locum qui vocatur Algarriol» (CPFC, vol. 1, p. 196, doc. 138, any 1170); «troçum t[er]re vocatur gariol» (MN frg. 1351); «in termino collis jouis parte vulgariter vocata lo guarriol» (MN 1524-1530); «situada en lo terme de Colldejou y partida dels Garriols» (Doc. Cantó, cap. matr., 1825); «termino del pueblo de Colldejou y partida de la Mola de Vall o Garriol» (Doc. Monjo, cap. matr., 1889); «Una finca en este termino municipal y partida Garriol» (Doc. Monjo, contracte, 1914); «Garriol - Este camino Cuevas Chellas» (*Amill. 1945*).

Garró, cal

A la plaça Vella, entre cal Pau i ca l'Eulàlia, al carrer de Baix, 18.

Garrut, cal

Entre cal Batllet i cal Tomàs, al carrer de la Font, 21.

Gatell, la font del

Per allà la serra de l'Argentera.

Gatxos

V. *Clot dels G.*

Gavaldà

«et cu[m] [...] R. g[av]alda» (MN 1316-1318); «bernardus gavalda» (MN frg. 1351).

El cognom només el documentem amb dos individus i desapareix. Devien instal·lar-se al mas actualment conegut per *mas de Magrinyà*. Durant un espai de temps el mas l'anomenaven *de Gavaldà*, un espai prou dilatat perquè l'any 1761 encara hi ha memòria que tenia aquesta altra denominació. Segons Corromines, a l'OC, vol. IV, p. 334, *Gavaldà* és un cognom de procedència occitana i sembla que no té res a veure amb el topònim *Gavadà*, nom del llogaret agregat de Vandellòs.

Gavaldà, el mas de

«de tremuntana ab lo mas antigament dit de Gavalda, despres de Simo» (CBE 1761-1762, 287r).

És l'actual *mas de Magrinyà*.

V. t. *Magrinyà, el mas de*.

Gaya

V. *Gaia*.

Gegant, el

A nord-est de la roca dels Coloms, en una raconada encinglerada. És un monòlit petri que, per la seva dimensió i les seves característiques, pren aquest nom.

Gegant, el racó del

Rere la roca dels Coloms, una raconada angosta i emboscada a l'entorn de la roca que li dona nom.

Gesalí

Una dona porta aquest cognom.

Gibert

El cens de 1998 anota vuit vegades aquest cognom que, com a mínim, ha restat dos segles a Colldejou i hi ha deixat el nom de casa.

«La sobrenomenada Esperansa Gibert y Escoda y Joan Gibert Pages del mateix lloc de Colldejou» (Doc. Cantó, cap. matr., 1825); «Gibert Llorens Franco» (VPC, 1873); «Gibert» (*Amill. 1945*).

Gibert, cal

Davant de l'Ajuntament Vell, a la confluència dels carrers del Forn, de Baix i de la Font. És el número 2 del carrer del Forn.

Gibert, l'era del

Avui hi ha una casa a sobre. Era tocant al camí de Llaberia, sota el collet del Bonamic.

Gimeno

El 1998 dues persones estan censades amb aquest cognom.

Giner

«Joan Giner» (*Fog. 1553*).

Girona

«et jo. girona» (MN 1300-1302); «Ego Joha. Girona habitatore de collo jouis et uxor m[e]a ferrera» (MN 1304-1305); «Guill[el]moni giron[a] fili[us] pet[rus] girona condam d[e] d[ic]to loco d[e] coldejou» (MN frg. 1351); «cum Raymu[n]do girona» (MN 1380); «G girona h. d[e] coldejou» (MN 1388-1389).

Cognom àmpliament documentat al segle XIV, que possiblement ja forma part del cens de la vila al segle anterior, segurament vingut de la ciutat de Girona per a repoblar aquestes terres; després no el tornem a trobar a Colldejou.

Gòmez

L'anota dues vegades el cens de 1998.

Gort, el toll del

Al mig del barranc de Rifà, per allà on aquest fa partió amb Vilanova. Sembla una deformació del mot *gorg*, sinònim de *toll*.

Graetes o Esgraietes, el barranc de les

S'inicia al Clot dels Gatxos. *Graetes* és una manera de dir *gralletes*. A l'amillament veiem que incorporen l'article; actualment, no ho hem sentit dir d'aquesta manera, però segur que algú l'anomena així.

«Esgraietes Norde Barranco» (*Amill. 1945*).

Grallera, el barranc de la

És una altra denominació del *barranc de les Burgueres*.

Gralleres, les

Partida de terra que ocupa les vessants del barranc de la Grallera i parteix amb Vilanova. L'indret és apropiat per a l'habitatge del còrvid (*Corvus monedula*). Avui l'espècie és difícil de veure al terme.

«Grallera Este termino Vilanova Escornalbou» (*Amill. 1945*).

Granatxes, el pla de les

Un pla a la vessant septentrional del pla del Mas, avui plantat d'avellaners, però hem de creure que havia estat plantat de vinya de la varietat garnatxa. Com ja hem dit en la introducció, la manera de dir-ho és *pla les Granatxes*.

Grant

Un descendent de Reus porta el cognom el 1998.

Grau, el

A l'est de la vila. Partida de terra que parteix al nord amb el Corral Nou, a l'oest amb el Coll i al sud amb la Coma. És conreu d'avellaners. Com que no hi ha cap grau a la partida, això fa pensar en una relació amb el cognom *Guerau* documentat al segle XIV. (V. t. *Guerau*).

A la nota de l'amillament de 1945 es pot verificar com un funcionariat aliè a la terra malmet el topònim d'una vila veïna.

«laltre troç de nomenat lo grau» (MN 1465-1467); «trotiu terra vocatur lo grau» (MN 1524-1530); «altre tros o pessa de terra campa nomenada lo Grau situada en dit terme» (CBE 1761-1762, 278r); «Grau - Norde Camino de Fortabella Oeste casco de poblaci3n» (*Amill. 1945*).

Gregori

V. *Gargori*.

Grèvol, el barranc del

És un afluent del barranc de la Torre, que davalla de la Mola per la part de ponent.

«Aflueix a l'esquerra el barranc del Grèvol» (DCTE, 170).

Gros

«T[estes] jo. gros f» (MN 1305-1306); «Ego Jacob[us] gros [e]t uxor mia [habitor]es d[e] coll[o] jugy» (MN 1308-1309); «Jac[cobus] gros de col-dejou» (MN 1320-1321); «afro[ntat] cu[m] jacobo gros», «P. gros baiuli» i «Petro gros filio jacobo gros d[e] coldejou» (MN frg. 1351).

El 1351 un Pere Gros era batlle de Colldejou. El topònim ben conegut de *coll d'en Gros* és el testimoni del pas d'aquesta família per aquesta vila. El cognom el trobem documentat a Riudecanyes el 1271.

Gros, el coll d'en

És la carena que divideix les aigües que menen vers el barranc del Bullidor i les que ho fan cap al barranc de l'Estranger a terres del Prat, entre el Cavall Bernat i les Perdigotes.

V. t. *Coll d'en G.*

«que va a la partida del Coll d'en Gros» (DCTE, 218).

Grossa

V. *Pedrerà G.*

Guapa, ca la

«Rofes Rofes, José (Guapo)» (*Amill. 1945*).

On era ca la Guapa avui hi ha un solar, al número 15-17 del carrer del Forn.

Guapa, el corral de ca la

Un corral al carrer de les Masies, al costat de cal Marquet.

Guapet

«Norde jose Rofes (Guapet)» (*Amill. 1945*).

Guarda, cal

Al carrer de la Font, 35, la darrera casa adossada. Abans, *cal Sanador*.

Guerau

«ego petr[us] guerau» i «G. gerau bajulo d[e] coldejou» (MN frg. 1351).

El cognom el trobem documentat dues vegades. Vist que els primers cognoms que s'establiren a la baronia generaren un bon nombre de topònims, com *coll d'en Gros*, *el Costanç*, *collet de Sanou*, *la Fontdinguera*, podem pensar que *Guerau* podria haver generat el nom de partida *Grau*, ja que a l'indret no hi ha cap grau. El Guillem del document devia ser un personatge a la vila, ja que en va ser batlle.

Guerrero

El cens de 1998 anota una dona amb aquest cognom.

Guinjoan

«por oriente con tierras de Jaime Guinjoan» (Doc. Cantó, escriptura, 1858).

Sembla ser que es tracta d'un personatge de la Torre.

Guix, el coll del

És on trenca l'aiguavés que per una part aboca les aigües al barranc o estrets de Maçanes, direcció a l'Ebre, i per l'altra, a la vall de Colldejou, direcció al Camp i a la mar. El coll s'obre entre els cingles de la Mola i els més escarpats de Llaberia i és cruïlla de camins, el que mena a la vila de Marçà i els que van del coll a la Mola i del coll a la Miranda i Llaberia. Els terrenys que l'envolten formen part del Keuper i estan constituïts per margues i guixos, que són els que li donen el nom. Anys enrere aquests guixos van ser explotats per a la construcció i a l'entorn de la collada encara s'observen traces de dita explotació.

V. t. *Coll del G*.

«et cu[m] collo vocato del gix» (MN 1494-1497); «et cu[m] collo vocato del guix» (MN 1524-1530); «Coll del Guix (650 m) aiguavès de les valls de Maçanes i Colldejou» (DCTE, 170); «Al coll del Guix que es coloreja damunt de Colldejou» (CDM 1948).

Guixera, la

Allí on la carretera del Prat penetra al terme veí, quan s'inicia el pla del Mas, un forn colgat per les bardisses i uns sots davant, fruit de l'extracció de guix.

Hereuet, ca l'

És ca l'Encarnació.

Heura, la cova de l'

Al peu de les Moles, damunt els Racons, a la divisòria de termes. És en terres de Vilanova.

«I part amb la roca de la Cova de l'heura» (Doc. Batista, 1796).

hort

V. **Argentera*, **Castell*, **Ermitanet*, **Llong*, **Salt*, **Soldavall*.

Hort del Castell, el bancal de l'

«Lloch de Colldejou dit lo bancal del hort del Castell» (CBE 1761-1762, 281r).

V. t. **Castell*, *l'hort del*.

Horta, l'

S'inicia a la font del Noguer, s'estén per les vores del barranc del mateix nom i arriba fins baix a la carretera. Les partides veïnes són la Parellada, el Molinet, la Vinya del Davant i la Rovina. Aquest conjunt d'horts són regats amb les aigües de la font del Noguer i de l'Aubelló i són el regadiu més important del terme si excloem la zona del mas de Magrinyà, que cau molt allunyada del poble i qui n'aprofita els regadius no és gent de Colldejou.

«trocium orti cum te[re]re campa franca liberi in orta de coldejou» (MN frg. 1351); «in orta de coldejou» (MN 1380); «que nos habemus et possidemus in orta dicti loci» (MN 1540-1557); «legitimis tituli in horta» (Doc. Racó, venda, 1668); «per terra ô hort terme _ horta de Colldejou» (Llevador XVIII); «en lo terme de dit Lloch de Colldejou a la partida de la Horta» (Doc. Mateu, cap. matr., 1791); «partida a las Parraladas devant la horta» (Doc. Cantó, escriptura, 1842); «sitas en el termino de Colldejou y partida llamada la Horta» (Doc. Cantó, escriptura, 1853); «y Horta de pertenencia que fueron de la Rectoria de este Pueblo» (Doc. Racó, 1861); «Y partida llamada Horta» (Doc. Racó, expediente, 1875).

Horta, el collet de l'

A les Hortes, un costeret per sobre l'hort del Salt.

«en la orta de Colldejou, in partida dicta lo collet de la horta» (Doc. Racó, escriptura, 1661); «Otra posesion denominada Collet del Horta» (Doc. Monjo, des. bens, 1875); «Otra pieza de tierra denominada Collet del Horta de siembra» (Doc. Monjo, cap. matr., 1889).

Horta, el torrent de l'

«afro[n]tat c[um] torre[n]te q[ue] descendit d[e] orta ville colly jouis»

(MN 1281-1282); «[e]t c[u]m torrent[e] del orte» (MN frg. 1351); «et cu[m] torre[n]te della orta» (MN 1540-1557).

Devia tractar-se de l'actual *barranc de la Font del Noguer*.

Hortal, l'

«vulgariter vocata ortals in dicto termino» (MN frg. 1351); «in loci vulgariter vocatur lortal in via delaberia» i «in termino collis jouis vulgariter vocatur lortal» (MN 1524-1530); «lortal situ[m] in dicto termino» (MN 1540-1557); «pueblo de Colldejou y partida dels Molins, llamada lo Hortal» (Doc. Cantó, escriptura, 1857).

Veiem per les descripcions dels documents que situen la partida vora el camí de Llaberia i la partida de Molins, per tant, era una altra manera de denominar l'Horta o una determinada zona de la mateixa partida.

Ignàsia, ca la

És ca la *Pepa Bondia*.

Irla

V. *Pla de l'I*.

Irla, el barranc de l'

«hereditatem vulgarito dicta lo torrent del irla intermino de colldejou sit. in itinere quo itur al castell descornalbou» (Doc. Racó, escriptura, 1663); «a Mediodia con el Barranco de la Irla» (Doc. Cantó, escriptura, 1857).

Els informadors ens diuen que es tracta del *Pla de l'Irla*, però en el document es diu que era tocant al camí d'Escornalbou; potser hi havia un altre indret amb aquesta denominació. En canvi, és estrany que el nom que porta un document tan recent ja no resti a la memòria. El nom d'aquest segon barranc, no sabem si té cap relació amb les Irlas, petit agregat del terme de Riudecols, l'antic terme del qual i les seves terres flanquejaven la baronia per la part de Duesaigües.

Jan, les crestes del

Són uns roquissers que s'aixequen per sobre els estrets de Maçanes, entre el Castell Negrar i la serra d'en Jover.

Jana, la font de la

És la *font del Carrabiner*.

Janet, cal

Entre cal Dragó i el corral de cal Jaume Racó, al carrer del Sol, 7.

Janet, el corral del

A tres o quatre metres per sobre el nivell de la carretera que va de Montroig a Colldejou, en un revolt poc abans d'arribar a la vila. És una balma al gres rogenc tancada mitjançant una tàpia. Feia les funcions de corral.

«es veu arredossat a la roca el corral del Janet» (DCTE, 166).

Janet, la punta del

Un sortint de cingle a l'extrem oriental de la mola d'Avall.

Jaume Racó, cal

Entre el corral del mateix nom i cal Llorenç Quico, al carrer del Sol, 11.

Jaume Racó, el corral de cal

Entre cal Janet i cal Jaume Racó.

Jaume Racó Vell, cal

Entre cal Llorenç Quico i el corral del Valent.

V. t. *Alapet, ca l'*.

Jaumet Isidre, cal

També *ca la Puríssima*.

Joan «Clàudio», cal

És *ca l'Encarnació*.

Joan Racó, cal

Al carrer de Baix, 26, davant de cal Gargori.

Joana, ca la

La primera casa del carrer del Sol, amb el número 1. Fa cantonada amb el carrer del Forn.

Joanet, la font d'en

Una fonteta tocant a la vall de Maçanes, però en terme de la Torre de Fontaubella.

Joglar, cal

Tocant a la plaça de l'Església, entre cal Bondia i cal Bragat, al carrer de la Font, 5. En el MN de Riudecanyes de 1281 trobem anotat, a Vilanova d'Es-

cornalbou, un *Bernat Juglar* que tenia terres a Puig de Garses. Cognom i nom de casa podrien tenir relació, malgrat l'espai de temps entre els dos documents.

«Juglá, Josep Llorens» (Doc. Racó, 1811); «de mediodia con Franco. Llorens alias juglá» (Doc. Mateu, escriptura, 1853).

Joglar, la caseta del

Per la part del Bullidor i el coll d'en Gros.

«El camí fa un recolze i toca a la caseta del Jonglar» (DCTE, 218).

Joglaret, cal

Al costat de ca l'«Antonín», al carrer del Sol, 12. Avui només és un solar.

Joglaró, el

«me tinch rebut de Joseph Llorens Juglaro 2 pessetas» (Doc. Racó, rebut, 1811).

Era una variant o una branca de cal Joglar.

Jordan

Una dona amb aquest cognom està censada a Colldejou.

Jordi

«ab March jordi» (Doc. Racó, escriptura, 1658); «que abans era de Joseph Jordi» i «lo pinar de Salvador Jordi» (CBE 1761-1762, 276r).

Com a cognom va desaparèixer però restà com a nom de casa fins no fa gaires anys. El fet que trobem documentat a finals del segle XVI un Marco Marco àlies *Jordi* i un Marco Jordi seixanta anys més tard, pot fer pensar que el primer *Jordi* que anotem com a cognom és també un àlies.

Jordi, la bassa de

Es troba al Pla de l'Irla sota les Bassetes.

Jordi, cal

«Marchus Marcho alias Jordi loci de Colldejou» (MN 1584-1589); «Et cum Marco Marco alias jordi» (Doc. Racó, venda, 1668); «Joseph Farre dit lo Jordi de trobar la sumera al sembrat de blat» (Doc. Racó, denúncia, 1822).

Era on és ca la Ganxeta. Veiem que l'àlies o nom de casa el van portar qui es deia de cognom *Marco* i més tard *Ferrer*.

Jose

«Jose, Pablo, Jaime» (VPC, 1873).

Josep Roc, cal

És *ca la Ganxeta*.

Josepa Ventura, ca la

És la mateixa casa que *ca la Teresa Ventura*.

Jover, la serra d'en

A la vessant meridional de la vall de Maçanes, on conflueixen els termes de Llaberia, és a dir, Tivissa, el de Capçanes i el de Colldejou.

Júlia, ca la

Entre cal Batista i ca la Maria Rosset, al carrer de les Masies, 3.

Juncosa

El trobem una vegada l'any 1935.

Just, cal

Es tracta d'una casa de les més antigues de la vila assentada sobre un morro de roques que es troba en un revolt del carrer de Baix. L'arquitectura difereix de la del conjunt del poble perquè conté una espècie de torre circular.

Just, l'era del

Al davall del poble.

Juyol

«d[e] mansso d[e]n juyol» (MN 1300).

Podria tractar-se del mas de la Trilla, perquè Toda diu que el 1296 es fa donació d'aquest mas a un Ramon Juyol.

Llaberia¹

Llaberia és una petita vila agregada al terme de Tivissa, enclotada dalt la serra que porta el seu nom. Avui està gairebé deshabitada, possiblement només trobaríem que hi viuen temporalment. El poblet està format per dos carrers i hi ha una església romànica del segle XIII. La part de terme que limita amb Colldejou és d'uns tres quilòmetres i els dos nuclis estan separats per un parell llarg d'hores de camí. Important en època medieval, va ser fortificada segurament abans de la Reconquesta. El nom ens indica la seva procedència

àrab. Segons Coromines, *Al-'abbariya*, 'travessar', faria referència a lloc de travessa, en aquest cas de la serra. Pels entorns de la vila es troben les coves Marco i Janet excavades per Salvador Vilaseca, on va aparèixer un important material prehistòric de la cultura hallstàtica amb ceràmica de cordons i d'acanalats.

«Un joven de *Laboria* junt amb altres dos testimonis, signa una carta de població de *Valdelor*» (CPFC, any 1191. 397, II, 688. 10); «brgrio. Ventelli rector d[e] coldejou e[t] de laberia» (MN frg. 1351).

Llaberia²

Un dels dos o tres cognoms més antics de Colldejou, documentat per primera vegada el 1297, que segurament baixà de la vila de Llaberia. El cens de 1998 només l'anota una vegada. Francesc Llaberia era jurat quan es va fer el fogatge de 1553. Des del primer *Llaberia* fins al fogatge de 1414 no hem trobat que es mencioni el cognom, però hem de creure que no deixaren la vila. Aquestes absències sovint van lligades a pobladors de masos que feien poques transaccions.

«[e]t cu[m] petrus d[e] labarya» (MN 1297-1298, 8v); «Miquel Labe» (FCCT 1414); «en antoni laberia del loch de coldejou» (MN 1465-1467); «Pere Laberia» (*Fog. 1497*); «et cu[m] petro lleberia» (MN 1524-1530); «Diumenge a 23 de Juliol 1553 dins la vila de Alforge en Francesch Laberia jurat de Colldejou denuncia los fochs de dit loch» (*Fog. 1553*); «joannes llaberia et magdalena eius mater et speransa eius uxor» (MN 1584-1589); «a sol ponent ab Joseph Llaberia» (Doc. Racó, escriptura, 1658); «Maria Llaberia viuda de Marian Llaberia Pages del lloch de Colldejou» (CBE 1761-1762, 280v); «Llaberia, Joan mestre» (Doc. Racó, 1811); «Llaberia Ferré Franco» (VPC, 1873).

Llaberia, el

«ab Joseph Mestre dit Llaberia, de ponent ab lo mateix Joseph Mestre» (Doc. Casalta, cap. matr., 1798).

El renom no sabem si fa referència al cognom *Llaberia* o al patronímic *Llaberià*, procedent de Llaberia.

Llaberia, el camí de

Surt per la part alta del poble per la perllongació del carrer del Forn, allà on hi ha cal Polvorer. Els primers dos-cents metres planeja, però ben aviat s'enfila de manera considerable, passa pel costat de les Hortes fins al coll del Guix, on breument torna a planejar fins als Revolts. Aleshores ascendeix gairebé en vertical per remuntar l'escarpada cinglera fins al Portell. Després de pujar des de Colldejou vora quatre-cents metres de desnivell, es baixa

amb suau pendent, es travessa el barranc de la Cova i ben aviat s'albira la vila veïna.

«in via delaberia» (MN 1524-1530); «affrontatu[r] cu[m] itinere delabaria» (MN 1540-1557).

Llaberia, la serra de

Massís muntanyós de materials calcaris del Liàsic i el Juràssic que segueix una direcció NO-SE amb una cinglera d'uns 4 km de llargada per la part de la vall de Maçanes i el Priorat. A la carena d'aquesta cinglera hi ha la divisòria de termes amb Llaberia. El seu punt més elevat és la Miranda, amb 917 m, però sempre va mantenint els 850-900 m en la seva longitud. Per la part del Camp, els cingles s'aixequen pel barranc i racó de la Dòvia amb el tossal Gran (847 m), les Moles (706 m) i la Grallera. L'altiplà que formen aquestes crestes està abocat cap a ponent vers la riera de la Vall i terres de Capçanes. La denominació de *penes de Llaberia* va caure en desús com també la de *roques*, i tothom anomena aquests penyals *serra de Llaberia*.

«e puja de aquí avant entro en aquelles penes altes de Labari» (*H. d'E. Toda*, 42, 7 septembris anno 1154); «et vadit per ipsas pineas de Laveria» (CPFC, vol. 1, p. 196, doc. 138, any 1170); «roques de llaberia» i «cu[m] rupih[us] sine roques de Llaberia» (MN 1584-1589).

Lladre, la cova del

Dins la vall de Maçanes, per sobre el coll del Martí, prop del camí que va a Riucorb. Sembla que era un dels refugis del guerriller de Capçanes Joan Pere Barceló, àlies *Carrasclat*, en la seva lluita contra les tropes de Felip V.

Llamp, el portell del

Pas per a remuntar la Mola, situat per sobre Mas Portells, entre la canaleta del Bondia i el salt del Llop.

«dirigint-se a la capsada de la Mola pel portell del Llamp» (DCTE, 176).

Llarga, la cova

Al nord de la roca dels Coloms, per sobre el Gegant, tocant al Grau i a les Sorts. És una balma estiragassada amb un mur que fa de tancament. Temps enrere hi criaven conills i gallines. Durant la guerra del 1936 s'hi va refugiar alguna família.

Llarga, la roca

És la Miranda. Un pany de la Cingla que va des dels Frares fins al pla del Molló.

V. t. *Miranda*.

Lleó, el racó del

Tocant al camí d'Escornalbou o de l'Argentera una vessant de roqueres al nord de la Foradada.

«s'entra al recó del Lleó» (DCTE, 179).

Llong, l'hort

«dicti loci nominatu[r] lort long» (MN 1540-1557).

Llonga, la cova

Una balma molt allargassada i no gaire alta on es tancava bestiar. Està tocant a la carretera de Mont-roig al peu dels ribassos que s'aixequen per la part esquerra del barranc de Buidegasses; es pot dir que el pont de la carretera que creua el barranc li passa gairebé per sobre. Prop d'on parteix el terme amb Vilanova. Les terres de l'entorn són considerades partida de terme.

«a l'altra banda de torrent la cova Llonga» (DCTE, 166).

Llonganyes, les

És el triangle de terres que s'estenen entre el barranc de les Estallades i el del Forn Teuler just abans que aquests no conflueixin.

«Llongaña - Norde Barranco Estalladas» (*Amill. 1945*).

Llop, el salt del

Permet pujar a la Mola entre els passos dels portells del Llamp i de Mora.

Llop, la raseta del

Sota el coll del mateix nom un barranquet subsidiari del de la Font del Noguer.

«El senderó, després, remunta la raseta del Llop» (DCTE, 176).

Llorenç

En la llista de 1873 per a les eleccions a regidor, amb un total de cent setze homes n'hi ha dinou que porten per cognom *Llorenç*, n'hi ha trenta-u en el cens de 1936 i catorze en el de 1998. És un dels cognoms més freqüents a Colldejou ja des del segle XVI, que és quan el trobem documentat per primera vegada. El fogatge de 1553 ja l'anota quatre vegades sobre tretze focs. Hem entrat el cognom segons la normativa actualitzada, malgrat que en la documentació sempre el trobem escrit amb essa final i els portadors l'escriuen així també.

«Testes [...] et petr[us] lorens fili[us] antoni[us] lorens de coll de jou» (MN 1524-1530); «Antoni Llorens - Bernat Llorens - Guillem Llorens - Pere

Lorens» (*Fog. 1553*); «et bernard[us] llorens loci de colldejou» (MN 1584-1589); «Joan Llorens Regidor» (CBE 1761-1762, 275v); «entre Joseph Llorens fadrí Pages» (Doc. Monjo, cap. matr., 1799); «y la honesta Raimunda Llorens donsellà filla llegalitima y natural de Jayme Llorens» (Doc. Cantó, cap. matr., 1825); «con tierras de Antonio Llorens» (ibidem, 1844); «Llorens, Salsench, Juan» (VPC, 1873).

Llorenç Quico, cal

Entre cal Jaume Racó i cal Jaume Racó Vell, al carrer del Sol, 13.

Luy

V. *Anselm*.

Maçanes¹

V. *Batista de M*.

Maçanes²

És l'espai ocupat per la vall del mateix nom, considerat partida de terme, la major part de la qual és espès boscatge, principalment les fondalades de l'obac i amb menys vegetació a la solana. Com que és una barrancada una mica feréstega i allunyada de la vila no és gaire freqüentada pels de Colldejou, excepte els pastors i caçadors. Els conreus que hi havia s'han anat perdent i l'aïllament de la vall darrerament és més palès.

«altre tros de terra herma anomenada maçanas» (CBE 1761-1762, 181v); «Maçanes» (*Amill. 1945*).

Maçanes, la bassa de

A la vall de Maçanes, dins el tros de l'Escoda.

Maçanes, el camí de

«a tremuntana ab lo camí de Masana» (CBE 1761-1762, 277r); «y a tremuntana con el camino de Masanes» (Doc. Cantó, escriptura, 1857).

Era el *camí de Marçà*.

Maçanes, el coll de

Sota mateix i a ponent del coll de la Torniola.

«de ponent ab lo coll de masanas» (CBE 1761-1762, 181r).

Maçanes, els estrets de

Entre el mas de Magrinyà i el coll del Guix, a la meitat de la vall, uns penyals emergeixen del mig de la barrancada; les aigües salvatges han hagut

d'obrir-se pas pel roquisser i han donat lloc a un congost estret, profund i feréstec.

«on s'inicien els engorjaments, comencen els Estrets de Maçanes» (DCTE, 169).

Maçanes, la font de

Sota la Mola i el coll del Guix, per això les seves aigües estan molt carregades d'aquest material i no són gaire bones per beure, però si per aprofitar-les per a regar una petita horta.

Maçanes, el mas de

És com s'anomenava antigament el *mas de Magrinyà*.

V. t. *Magrinyà, el mas de*.

Maçanes, el molí de

«mole[n]di[nus] d[e] mazanes q[uo]t dom[inus] cornubou[is]» (MN 1337-1338, 51r); «mole[n]dino bladari d[e] maçanes i[n] t[er]m[in]o castri cornabouis» (MN 1370).

La documentació segurament fa referència al que avui s'anomena *molí de l'Antò* o *Paperer*, al costat del mas de Magrinyà just a la partió de terme amb Marçà. Antigament era un molí fariner o blader.

Maçanes, l'obaga de

Són les vessants septentrionals que trobem sota el Castell Negrar i les crestes del Jan i per sobre els estrets de Maçanes.

Maçanes, el torrent de

«cu[m] torre[n]te de maçanes» (MN frg. 1351).

Denominació antiga que correspon al que avui es diu *vall de Maçanes*.

Maçanes, la vall de

És una gran vallada que s'estén des del coll del Guix fins a l'extrem més occidental del terme, oberta entre els contraforts i les cingleres verticals de les parets de la Mola i la imponent i allargassada serra de Llaberia. Per la part de ponent, trobem la tossa del Mal Pas, el Castell Negrar i les crestes del Jan, que acaben de formar l'ala meridional ponentina de la vall. La seva llargada és de poc més de 4 km i un desnivell des del coll del Guix fins al mas de Magrinyà d'uns 250 m. L'indret és d'una bellesa salvatge tant per la seva vegetació com per l'afrau orogràfic, de manera especial al congost dels estrets.

«et pervenit in ipsam serram de Fonte Albella super regum de Massanas» (CPFC, vol. 1, p. 169, doc. 138, any 1170); «Jacob[us] Narbones habitator d[e] labaria- habemus i[n] vale de maçanes» (MN 1304-1305); «que antigament se deia de la Vall de Maçanes» (CBE 1761-1762, 287r); «s'entra a la vall de Maçanes» (DCTE, 169).

Macària, ca la

Entre ca la Pepa Bondia i cal Valent, al carrer de les Masies, 15.

Macià

Una dona duu el cognom a Colldejou grafiat *Masià*.

Magrinyà

«Magriñá» (*Amill. 1945*).

L'amillament de 1945 censa un propietari de Colldejou, concretament del mas de Magrinyà.

Magrinyà, el mas de

Gran masada amb caràcter, constituïda per diverses dependències. Situada al límit del terme de Colldejou al capdavant de la vall de Maçanes, entre les aigües de la riera de la Torre de Fontaubella i el barranc de la Font dels Tres Batlles, on el terreny ja és planer i obert a les terres de Marçà i Falset. Les extenses terres de la finca són considerades partida de terme, on es fan uns trescents sacs d'avellanes; també té una part de regadiu. L'any 1945 pagava de líquid imposat 14.772 pessetes. La distància a què es troba de Colldejou per la vall de Maçanes (entre 5 i 6 km) i l'abruptesa del camí que hi mena fan que la comunicació amb l'indret sigui més adient des de la vila de Marçà (3 km escassos) i amb terrenys més planers. Per la documentació que presentem en aquesta entrada i en la de **Simó, mas d'en**, es pot comprovar de manera aproximada quan el mas va canviar de denominació. Veiem que, antigament, es deia *mas de Gavalda*, nom que ja era present a Colldejou el 1316, com també *de Maçanes*; al final del segle XVII i principi del segle XVIII, se l'anomena *d'en Simó*, i pel nom de la vídua propietària, a partir de la meitat del segle XVIII, devia passar a dir-se *de Magrinyà*. Malgrat no tenir documentació antiga del mas, segurament que es remunta com a mínim als primers temps del repoblament cristià i molt possiblement a l'època romana.

«Gertrudis Magriña y Aguilo viuda de Falcet per un moli fariner terme de Colldejou ab sa aigua y demes. Item p[er] un mas que antigament se deia de Maçanes dit deñ Simo en dit terme» (Llevador XVIII, ACE); «aponent ab Llorens de Magriñya y antes Lluís Magriñya» (CBE 1761-1762); «que porta al mas de Magrinyà» (DCTE, 169).

Major, el carrer

«a solixent ab lo carrer major» (CBE 1761-1762, 283v); «situada en lo pre-dit lloc de Colldejou en lo carrer major» (Doc. Casalta, cap. matr., 1798).

Fa estrany que avui no hi hagi cap carrer amb aquesta denominació, ja que es troba a tots els pobles. Pensem que devia ser el tram superior del carrer de Baix, que enllaça amb el carrer de l'Obac, també dit *del Forn*.

Mal Pas, la tossa del

És un morral que s'aixeca per sobre les terres planes del mas de Magrinyà i la font dels Tres Batlles, i forma part de la vall de Maçanes. El seu punt més enlairat, 513 metres, fa de partió de termes de Colldejou i Capçanes.

Maldonado

Dues persones es diuen *Maldonado*, segons el cens de 1998.

Malena, ca la

Al costat de l'Ajuntament Vell, al carrer de Baix, 4.

Maleno, cal

És la masculinització de *ca la Malena*. És la mateixa casa.

Manuel, cal

És al carrer del Forn, número 4, entre cal Gibert i cal Ciprià.

Marçà¹

Vila veïna. Els termes limiten en una extensió d'uns cinc-cents metres per la part del mas de Magrinyà. Tota la zona més occidental de la vall de Maçanes, dels estrets per avall, està més relacionada amb Marçà que amb Colldejou, ja que és més avinentat gràcies al terreny menys accidentat i perquè hi passa a freqüència de la carretera que uneix Marçà i la Torre de Fontaubella. El poble és d'origen romà, assentat sobre un indret ja habitat per ibers.

Marçà²

«Ego R. d[e] marça [e]t uxor m[i]a aliesendis d[e] col d[e] jou» (MN 1297-1298).

Un dels primers habitants de la vila que hi deixà rastre en un topònim. No creiem que el nom estigués relacionat amb la veïna Marçà, a la comarca del Priorat, ni amb Marzà, de l'Alt Empordà; més aviat aquest Raimon de Marçà devia venir de l'antiga masia de Marçà, al terme de Castellfollit de Riubregós,

a l'Alt Anoia, els noms de diverses viles de la qual coincideixen amb diferents cognoms establerts a la baronia d'Escornalbou.

Marçà, el bosc d'en

És una vessant de pineda enfront i al sud de Colldejou que va des de la carretera de Mont-roig fins a les Burgueres. El trobem documentat des dels primers anys del repoblament i segurament que *Marçà* era un sobrenom que devia passar a cognom. Després devia traslladar-se a altres terres o desaparèixer, perquè no el trobem ni a Colldejou ni en uns altres pobles de la baronia.

«trociu[m] t[er]re vocatu[r] bosc den marça» (MN frg. 1351).

Marçà, el camí de

El primer tram fins al coll del Guix és el mateix camí que el de Llaberia; a partir del coll, segueix per la vessant esquerra de la vall de Maçanes, passa a fregar per la font de l'Avellà, també passa per la caseta de l'Escoda i més avall per l'hort de l'Ermitanet, davalla passant per sobre els estrets i tot seguit creua la barrancada i continua davallant per la part dreta de la vall i sota els recers del coll de la Torniola fins al mas de Magrinyà, on penetra al terme veí; després d'haver creuat la riera de Fontaubella deixa la carretera i el molí de l'Antò a l'esquerra, s'enfila cap al mas d'en Crusat i continua fins a la vila de Marçà.

«continua l'ample camí que remuntant el coll del Guix porta a Marsà» (DCTE, 175).

Marco

«B marco et uxor m[e]a aliese[n]da de col d[e] jou» (MN 1297-1298, 4r); «D[omi]nic[us] marchio et mea ux[or] antonia hit. collis juguis» (MN 1388-1389); «johannis marchio» i «cu[m] pupilles antoni[us] marquo» (MN 1524-1530); «March Marcho pages y Joana muller habitants en lo present loch de coll de jou» (MN 1584-1589); «Guillem marchio jurats del lloch de colldejou» (MN 1598-1603); «Et cum March Marco alias jordi» (Doc. Racó, 1668).

El cognom va ser viu durant uns tres segles a la vila, des dels inicis fins al final del segle XVII. Segurament generà el nom de casa que ha perdurat fins els nostres dies. En alguns llocs hem trobat imprès el cognom amb accent gràfic a la -o. Tant quan diuen el nom de casa a Colldejou com quan diuen el cognom en els pobles veïns, fan la tònica la primera síl·laba. Un Guillem Marco va ser jurat de Colldejou i un Marc Marco porta el renom de Jordi.

Marco, la coma d'en

«troc[i]um terre qu[o]d dic[i]tu[r] la coma den marco [...] in termino de colldejou» (MN 1584-1589).

No podem saber si simplement era un bocí a la partida de la Coma, propietat d'en Marco, o era un bocí de terra amb aquesta denominació particular.

marges

V. *Abadia, Nous*.

Maria Paula, ca la

V. *Cosme, cal*.

Maria Rosset, ca la

És al carrer de les Masies, número 5, entre cal Rosset i ca la Júlia.

Marina de la Font, ca la

Entre cal Francès i cal Guarda, tocant a la Font, al número 33 del carrer d'aquest nom. En anomenar-la diuen *ca la Marina la Font*.

Marino, cal

També rep aquest nom *ca la Maria Rosset*.

Marquet, cal

Al Corredor o carrer de les Masies, número 5, entre cal Mateu i el corral de ca la Guapa.

Marquet, la font del

Damunt de l'Esquirol i el Bullidor. Actualment està seca.

Marquet Monjo, cal

Al costat de ca la Carme Bragat i la part del corral de ca la Filomena, al carrer de les Masies, 24.

Marquet Salzenc, cal

Al carrer del Forn, 17, entre ca la Guapa i ca l'Engràcia.

Marrades, les

«partida de la sort de las marradas» (CBE 1761-1762, 278v).

Martí

V. *Tires del M*.

Martí, el

«de part darrera ab la casa de Joan Rofes dit Martí» (Doc. Casalta, cap. matr., 1798); «Joan Rofes marti 1 camisa y 3 cortons de ordi» (Doc. Racó, b. tropes, 1811); «por intestato de su tio Juan Rofes (a) Martí de Colldejou» (Doc. Racó, escriptura, 1858).

Martí, el coll del

Damunt els estrets de Maçanes.

Martin

Una dona duu actualment el cognom a Colldejou.

Martínez

El cens de 1998 anota dues persones amb aquest cognom del sud peninsular.

mas

V. *Antò, Frare, *Gavaldà, *Maçanes, Magrinyà, Olivera, Sanador, *Simó.*

Mas, el pla del

Entre els Garriols i les Moles, trobem una faixa de terreny plana i allargassada que penetra al terme de Pratdip. Si tenim en compte el poc terrer pla que hi ha al terme de Colldejou, aquest podem dir que és força extens. Bàsicament està plantat d'avellaners, però també hi ha algunes tires de cirerers. El nom li ve d'un gran mas avui en ruïnes, que s'aixeca a la part més occidental del pla, en terres de Colldejou, a uns dos-cents metres de la carretera que mena al Prat.

V. t. *Pla del M.*

Mas d'en Monet, el

A Pratdip només es coneix el nom com a partida de terme; el que va ser el mas avui ha perdut el nom, ja que ha passat a unes altres famílies. Es trobava dins el terme de Pratdip prop de la partió amb el de Colldejou, allà on s'inicien els barrancs de l'Aufinac, amb vessant a mar, i el de les Burgueres, afluent del de Rifà. L'any 1528 Joan Monet compra un tros de terra al Garriol, a Colldejou, que segurament confrontava amb terres del seu mas o eren ben a prop.

«nob[is] raymu[n]d[us] monet d[el] manso t[er]myni d[e]l pra[tus] dip» (MN frg. 1351); «vob[is] joh[an]ni monet d[el] ma[n]so termini del prat» (MN 1524-1530); «en el termino del expresado pueblo de Pratdip y partida llamada lo Mas den Monet» (Doc. Cantó, escriptura, 1877); «camí que porta a Masmonet» (DCTE, 166).

Mas Portells

És un pas entre roques al nord del coll del Guix i sota el salt del Llop. A l'indret no hi ha cap mas.

«Mas Portells, pas entre les roques» (DCTE, 176).

maset

V. *Burguera*.

Maset, el¹

«José Rofes Rofes (Maset)» (*Amill. 1945*).

Maset, cal, o el Maset²

Li diuen a una casa aïllada sortint del poble i tocant al camí del Cementiri.

Masià

V. *Macià*.

Masia, de la

«Masia, Joseph Rofes de la» (Doc. Racó, 1811).

Podria fer referència al *carrer de les Masies*.

Masies, el carrer de les

En realitat, es tracta de dos carrers paral·lels sota el carrer del Sol. Ambdós són perpendiculars al carrer del Forn i van des d'aquest vial fins a la plaça del Sitjar. El que es troba a un nivell més baix també l'anomenen *el Corredor*.

«Calle de las Masias» (VPC, 1873); «situada en el referido pueblo de Colldejou y calle de las Masias» (Doc. Monjo, des. bens, 1875).

Masmonet, el

Partida del Prat tocant al terme de Colldejou i coneguda per la gent del poble. Ocupa els voltants del mas del mateix nom.

«termino de Pratedip y partida Masmonet» (Doc. Cantó, escriptura, 1866).

Masmonet, la cova de

Ben prop de les terres de Colldejou, a la partió del terme del Prat. És una cova d'una trentena de metres de profunditat, que havia tingut belles formacions estalactítiues. Una sala contenia la formació anomenada *el Piano*; si

s'hi percutia amb un bastó a mode de xilòfon treia diversos sons. És també la *cova del Xoles*.

«si es vol anar a la cova del Mas de Monet» (DCTE, 164).

Massó

Una persona procedent de Constantí és a la llista de 1998.

Mateu

«Mateu» (*Amill*. 1945).

Se'n deia una persona l'any 1936.

Mateu, cal

Una casa al Corredor, número 8, entre cal Susso i cal Marquet.

Mateu Just, cal

Un altre nom de *ca la Júlia*.

Medino

«Antonio (Medino)» (*Amill*. 1945).

Mena, el pou de la

És el pou Blanc. La perforació es va fer per on creuava una mena de la qual extreien baritina.

Mestre

En el repoblament de Siurana, Ramon Amigó documenta, el 1229, un *Mestre* vingut d'Occitània. Per la documentació estudiada, hem deduït que van instal·lar-se al mas d'en Mestre de la vall de Cortiella. D'allí podrien haver-se escampat per les localitats properes a la masada, algunes de les quals eren de la baronia. Com podem veure en una compra d'una casa a Colldejou l'any 1319, en situar-la ja anomenen un *Mestre* com a veí del comprador; per tant, abans d'aquestes dates, els Mestre ja habitaven a la vila. Ens trobem aleshores amb el cognom d'un dels primers repobladors de Colldejou i que ha perdurat fins al present. El 1873 trobem deu candidats a regidor que es diuen *Mestre*. El 1936 se'n diuen trenta-dues persones i actualment disset persones porten el cognom.

«affro[nta] d[ic]te dom[us] cu[m] Ug[ue]to. magistre» (MN 1319-1320); «b[e]r[en]g[ar]io filius Guill[el]mo magistri d[e] coldejou» (MN frg 1351 aprox.); «Pere Mestre» (*Fog*. 1553); «honorabili jacobo mestre agricola dicti loci de colldejou» (MN 1584-1589); «Petr[us] Mestra» (MN 1589); «a tremuntana ab Pere Mestre menor» (Doc. Racó, escriptura, 1658); «Joanni

Mestre-Damian Mestre» (Doc. Racó, escriptura, 1662); «et a meridie cud Bartholomeo Mestre» (Doc. Racó, venda, 1668); «Mariano Mestre pages de Colldejou» (Llevador XVIII); «Joan Mestre de Colldejou Regido» (Doc. Racó, acord, 1769); «En lo any 1811 sent Regido Joan Mestre» (Doc. Racó, b. trofes, 1811); «Mestre, Rofes, Franco» (VPC, 1873).

Mestre, la font d'en

Són com uns aiguamolls que hi ha a les terres que li prenen el nom, prop el collet d'en Sanou.

V. t. *Font del M.*

Mig, la canal del

A la vessant septentrional de la mola de Colldejou, al nord de la bassa del Galàpet. És una bretxa profunda a la cinglera, amb un espanagall de roqueram entre murs que aboca al terme de la Torre.

«enfront es veu l'esvoranc de la canal del Mig» (DCTE, 173).

Miloca, el niu de la

A mig aire d'una cinglera de la Mola que trobem davall el racó dels Caragols, hi ha un foradot que pren aquest nom perquè és un lloc on nia aquesta rapinyaire (*Aegolius funereus*).

Miquelot, la cova del

A uns tres-cents metres de la font Freda, una balma en unes roques calcàries amb un clot on aflueix aigua.

Miquelot, la font del

Davant la cova homònima, un toll d'aigua on es podia beure.

«puja a la font del Miquelot» (DCTE, 121).

Miranda, la

És el cim més alt de la serra de Llaberia (917 m). Els de Colldejou també li diuen *la roca Llarga* perquè, des de la vila, es veu com un pany de cinglera allargassat que va des dels Frares fins al pla del Molló. La seva cresta és un magnífic mirador per observar el Camp de Tarragona.

Mitjanera, la roca

Entre el Cavall Bernat i el morral de la Creu, un pany vertical de calcària que ateny els 909 metres d'altitud, net de qualsevol relleu o vegetació i, per tant, molt visible des de Colldejou.

V. t. *Roca M.*

Moixó, cal

Al carrer de les Masies, número 9, entre cal Rosset i cal Roc.

«Nombrada en albaceas suyos a [...] y a Jose Llorens (a) muxó» (Doc. Racó, testament, 1884).

Moixó, la caseta del

Per la part del corral del Janet, per sota la carretera de Mont-roig.

«i es té a la dreta la caseta del Moixó» (DCTE, 166).

Moixó, el corral del

Es trobava a la plaça del Sitjar al costat del de cal Toni.

mola

V. *Avall, Colldejou*.

Mola, la

És com s'anomena sovint la *mola de Colldejou*. També hi ha qui diu de manera errònia *la mola de Falset*.

V. t. *Colldejou, la mola de*.

Moles, les

A Colldejou coneixen la denominació de *muntanya Blanca*, però mai se l'anomena d'aquesta manera. L'espai ocupat per aquest relleu muntanyós és conegut per *les Moles*. Dins el conjunt es troba la mola d'Avall, el pla del Mas, el pla de l'Avenc i, com a contraforts meridionals, la serra del Frare. Les vessants orientals aboquen les seves aigües al barranc de Rifà i les vessants de ponent, al barranc de l'Aufinac.

V. t. *Blanca, la muntanya*.

«Las Molas» (*Amill. 1945*).

Moles, el camí de les

Era l'antic *camí de Pratedip*. Quan és a la Guixera, un ramal a l'esquerra ens endinsa pel pla del Mas i cresteja per les Moles.

molí

V. *Antò, *Maçanes, Paperer*.

Molí, la bassa del

A la partida de l'Horta, a una vintena de metres del camí del Coll del Guix. Al costat, encara es veuen les restes de les parets del que va ser el molí.

El 1873 el dit molí encara funcionava tres mesos i n'era propietari Josep Escoda Gibert. Durant uns anys, va servir com a dipòsit d'abastament d'aigua per al poble. Avui la bassa fa la funció d'embassament per a regar els horts.

«les ruïnes d'un antic molí fariner, la bassa de la qual ara serveix de dipòsit a les aigües que abasteixen el poble» (DCTE, 171).

Molinet, el

Són les terres que trobem als entorns de la bassa del Molí. Tenen caràcter d'una petita partida de terme dins de les Hortes. A la documentació veiem que la denominen *Molins*, sense diminutiu.

«situado en el termino de dicho lugar y partida del Moli» (Doc. Mateu, traspàs, 1828); «pueblo de Colldejou y partida dels Molins» (Doc. Cantó, escriptura, 1857).

Molinet, el bosc del

Per sobre la font del Perenyinós, abans d'arribar al clot d'en Rella.

«s'entra en el feble i petit bosc del Molinet» (DCTE, 175).

Molló, el pla del

El pla s'estén des de l'extrem nord de la roca Llarga o Miranda en direcció al Portell, per on passa la partió de termes amb Llaberia.

Monet

«miq[ue]l monet nuc. h[a]bitatore vill[a] nov[a]» (MN 1326); «et cu[m] Raymu[n]do monet» (MN 1351-1352); «Testes su[n]t petr[us] monet del mas» (MN 1540-1557).

El cognom *Monet* és antic a la baronia i generà el nom del mas que ha perdurat fins avui. Malgrat que els Monet pertanyen al Prat, veiem com sovint fan de testimoni en transaccions que es realitzen a Colldejou. Per la proximitat del mas amb Colldejou els devia ser més favorable que anar al Prat.

V. t. *Mas d'en M.*

Monjo, cal

Al carrer de les Masies, 20, entre ca la Filomena i ca la Carme Bragat.

Mont-redon

A la falca de cingle que s'interposa entre els termes del Prat i Colldejou per la part del Cavall Bernat, pertanyent a terres de Llaberia. És una elevació arrodonida de base circular que sobrepassa els vuit-cents metres.

Mont-roig

Mont-roig comparteix veïnatge amb Colldejou però els seus termes només coincideixen en un punt a la muntanya Blanca. És la vila més gran de l'entorn de Colldejou i les dues estan comunicades per una carretera construïda l'any 1931 que després continua vers la Torre de Fontaubella fins a Falset. En el transcurs dels segles, en èpoques de regressió, famílies de la baronia s'han establert en aquesta vila, més afavorida pels terrenys més planers.

«ab ocasu terminetur et dividatur cum Monterumbo et cum Cornabous» (CPFC, vol. 1, p. 162-164, julii, 1158); «B. Puyal et B. Furtuy habitator[es] d[e] montis rubi» (MN 1300).

Mont-roig, el camí de

Surt de Colldejou per sota del poble, creua les partides de la Coma i la Costa, passa per on trobem la cova Llonga tot penetrant al terme de Vilanova. Dins aquest terme, voreja les vessants del Bec de la Gallina Cega, creua el barranc de Rifà, continua el seu curs per la part esquerra i penetra al terme de Mont-roig a l'alçada de la Mare de Déu de la Roca.

Montalvo

Cognom procedent de Riba-roja d'Ebre, anotat tres vegades en el cens estudiat.

Montjou, les comes de

Una fondalada al peu d'una alterosa cinglera, sota mateix del portell de la Cova, prop del terme de Fontaubella.

«situ i[n] cumba montis yugui affro[nta] c[u]m ter[m]yno de font albella» (MN 1370); «que Davalla a les comes de Montjou» (DCTE, 178).

Montjou, les penes de

«joh[an]es costanz [e]t cu[m] les penes d[e] mo[n]tjou» (MN 1319-1320).

El document deu fer referència als cingles que s'aixequen per sobre les comes de Montjou.

Montxelló

A la serra de l'Argentera, un morrot de cingle coronat per un petit con de 600 m. Segons Coromines, el nom *montx* seria d'origen mossàrab, derivat del mot llatí MONS, -TIS, o podria procedir de la inflexió del mot infantil mossàrab *muçça*, 'mamella'.

«in termini dicti loci delargentera in parte dicta la serra dicta lo monxallo» (MN 1598-1603).

montxó

V. *Portpallers, Rofes*.

Mora, el portell de

Entre els portells de les Professons i el salt del Llop, per sobre Mas Portells.

«Pel portell de Mora» (DCTE, 171).

Morató

«moratona filia» (MN 1271-1272, 2r); «Fra[n]ciscus morato» (MN 1337-1338); «ego guill[el]mus morato [e]t ux[or] m[e]a raymunda d[e] coldejou» (MN frg. 1351); «Guillelmus morato d[e] coldejou» (MN frg. 1351); «vendo v[o]b[is] Guill[elm]o morato» (MN 1351-1352).

El cognom, ja documentat el 1272, figura com el més antic de Collejou. Podria tractar-se del nom d'una família mossàrab ja instal·lada a Collejou abans de la restauració cristiana.

Morellar, cal

Al carrer de Baix, 10. També li diuen *ca la Brígida*.

Morellar, el salt del

Salt d'aigua que es produeix al barranc de la font del Noguer, davall el Pla de l'Irla, davant mateix de la bassa del Molí.

Moreno

Tres persones porten aquest cognom procedent de Caniles.

morral

V. *Batllet, Blanc, Creu, Escala, Galdeva, Voltes*.

Mosca, la font de la

A les vessants orientals de la muntanya Blanca per la part del portell dels Escagassats.

«i a la font de la Mosca» (DCTE, 163).

Motarro, el racó del

A la partió del terme amb la Torre de Fontaubella, per allà on es troben les comes de Montjou.

«A l'esquerra s'apregoneix el recó del Motarro» (DCTE, 178).

Muntaner

Cognom procedent de Terrassa, anotat tres vegades en el cens de 1998. No hi ha cap mena de relació entre els Muntaner actuals i el Joan Muntaner del segle XIV.

«afrontato cu[m] maria ux[or] q[uondam] joh[anes] muntaner» (MN frg. 1351); «Montaner, Rofes, Jose» (VPC, 1873).

muntanya

V. *Blanca*.

Muntanya Blanca, l'avenc de la

És l'avenc del Pla, mai anomenat d'aquesta manera a Colldejou.

«són dignes de menció els avencs [...] i de la Muntanya Blanca» (DCTE, 21).

Munter

«nos petr[us] mu[n]ter et uxor ei[us] magdalena loci colli jouis» (MN 1499-1504); «ego petr[us] mu[n]ter loci de coldejou» (MN 1506-1512).

En els documents es diu que aquest cognom era de Colldejou, però devia restar ben pocs anys a la vila. Sembla que Pere Munter de Colldejou estava relacionat amb un altre Pere Munter del mas de l'Olivera. El 1506 encara s'anomena un Joan Rocamora i un altre Pere Munter com *del mas de l'Olivera*; poc després, aquest mas, que actualment forma part del terme de Vilanova, passà a dir-se *d'en Munter*.

V. t. *Olivera, el mas de l'*.

Muras

Hi ha una persona anotada en el cens de 1998 amb aquest cognom, procedent de Lleó.

Músic, cal

Al costat de cal Just, en un carreró estret que surt d'allí mateix i que forma part del carrer de Baix. També li diuen *cal Coron*.

Narbonès

«ve[n]dimus V[o]b[is] Saurina uxori G. Rosel [e]t filia qdâ Narbones de col d[e] jou» (MN 1271-1273); «Ego jacob[us] narbones e[t] uxor m[e]a G.» (MN 1300).

Només trobem la família Narbonès en el segle XIII; posteriorment, o no feien transaccions o devien anar-se'n o extingir-se. Possiblement van venir d'Occitània.

Negrar

V. *Castell N.*

Nevera, el bosc de la

Entre el coll del Guix i la font de l'Avellà, a la part obaga de les vessants de la serra de Llaberia, en una parada de pinar que havia estat conreu. Entremig de l'arbreda s'endevina un clot d'uns set metres de diàmetre que va ser la Nevera.

«Et nix recondita in dictis puteis non erit sufficiens pro predicta prouissione conuenio etiam et promitto vobis quod dabo complementum de niue per totum dictum tempus ad dictum pretium in puteis sitis prope villam de Prades aut in puteo sito in partita de Coll de Jou» (NPCT, 122, 1720).

Nicolau

«m nicholau [...] que habe[mus] i[n] villa de col de jou» (MN 1271-1272, 2r).

Només el trobem anotat una vegada. No sabem si era de Colldejou o només hi tenia terres.

niu

V. *Miloca*.

Noguer, la font del

A uns deu minuts abans d'arribar al coll del Guix, prop del camí. És de molta anomenada. En el document de 1825 de l'entrada **Font del Noguer, la**, trobem anotat *d'en Nugué*, fent referència a un antropònim. No hem trobat cap Noguer de cognom, però la documentació antiga desmenteix que el nom provingui d'un antropònim. Les terres a l'entorn de la font són partida de terme.

V. t. *Font del N.*

Nolla

«bgo. d[e] anola d[e] collo jouys» (MN 1297-1298); «P. dinoya de collo jugy» (MN 1300-1302, 8v); «afro[n]ta cu[m] bs. d[e] noya» (MN 1308-1309); «ego petr[us] d[e] noyla et ux[or] m[e]a b[e]r[re]ngaria h[ab]itator[is] d[e] coldejou», «cum bndo. d[e] noyla» i «Simonis de Noia de coldejou» (MN frg. 1351 aprox.); «bn d[e] noya [...] jurati» (MN 1388-1389); «cu[m] jacobo nolla [...] cu[m] joane nolla de colldejou» (MN 1584-1589); «Jacob[us] nolla bayul[us] loci decolldejou» (MN 1589); «Ludivicus Nolla Agricultor loci de Colldejou nunc habitatur in opido de vilanova descornalbou» (Doc. Racó, escriptura, 1661).

Cognom documentat durant quatre segles a Colldejou i amb una forta incidència en tota la baronia. A la vila va tenir prou importància si ens atenim al

nombre de vegades que el trobem fent transaccions de compravenda, fent de testimonis, essent jurat, com Bernat Nolla, o batlle, el 1589, en el cas de Jaume Nolla. Ens falta documentació per a determinar quan va desaparèixer de la vila. El DCVB diu que *Nolla* prové del cognom llatí ANULLIA, forma molt aproximada a la que trobem documentada al segle XIII, però creiem que els Nolla que repoblaren la baronia adoptaren el seu nom en referència al riu Anoia, ja que les grafies es confonen i d'aquelles terres properes a l'Anoia, concretament dels entorns de Jorba, va venir un contingent humà a tenir en consideració. En els cartularis de Sant Cugat del segle X, trobem l'hidrònim grafiat en llatí vulgar ANNOLIA o ANNOLLA, que esdevingué *Anoia* en la solució ioditzant pròpia del català central. Al Camp de Tarragona trobem documentat en llatí vulgar ANOLA, NOIA o NOILA, i és precisament aquí on la solució de *l* més iod és la lateral palatal, que correspondria, doncs, a la forma *Nolla*.

Nolla, el

«Ego petr[us] guerau al[ias] cognominato noyla» (MN frg. 1351).

En l'anotació no queda clar si l'àlies és *Guerau* o *Nolla*. A l'entrada *Guerau* ja suggerim que l'àlies devia ser *Nolla*.

Nou

V. *Corral N*.

Nou, el carrer

«en lo dit lloch de Colldejou al carrer Nou» (Doc. Mateu, cap. matr., 1791); «Un terreny al carrer nou» (Doc. Batista, 1805).

Deu fer referència al carrer de la Font, que és dels més moderns de la vila.

Nous, els marges

«de trobar la sumera al sembrat de blat a la partida dels marges nous» (Doc. Racó, denúncia, 1822).

Obac, el carrer de l'

És el nom de carrer més antic del poble, també dit *carrer del Forn*. Un cas curiós a Colldejou és que els carrers mantenen dues denominacions, les actuals i les que van ser vigents en segles anteriors. Avui el carrer és conegut per les dues denominacions.

V. t. *Sol, el carrer del*.

«domo q[ue] p[o]sei[d]em[us] via obaga in loco collo jouis» (MN 1316-1318); «s'entra pel carrer de l'Obac» (DCTE, 171).

obaga

V. *Maçanes*.

Obrer

«co[n]fro[n]tatur cu[m] bartholomeo obrer» (MN 1524-1530); «nos petr[us] hobrer et teresa ei[us] ux[or] loci de coldejou» (MN 1540-1557).

Per les anotacions que aportem hauríem de trobar el cognom en el fogatge de 1553. Devia fer poc temps que eren a la vila o va ser un d'aquells noms ocultats per diverses raons, principalment fiscals.

Oliana

«ve[n]di[mus] v[ob]is P[er]pi[n]ya doliana» (MN 1305-1306); «affro[nta] cu[m] p[er]pinya doliana» (MN 1316-1318); «p[er]pi[n]ya d[e] oliana una cu[m] br. filio m[e]o h[a]bi[tatores] coll[y] jugy» i «Ego aliese[nda] ux[or] q[uo]nda[m] p[er]pi[n]ya d[e] oliana hbi. coll[y] jugui» (MN 1326-1327).

Totes les vegades que trobem el cognom *Oliana* aquest pertany al mateix personatge que porta el prenom *Perpinya*, excepte una vegada que mencionen el seu fill Berenguer. Segurament pervenia de la vila d'Oliana, de l'Alt Urgell.

Oliva

«affro[nta] cu[m] FF. olivi» (MN 1316-1318).

Podria ser que el cognom tingués relació amb l'entrada *Olivella*, la vinya de n'.

Oliveira

Quatre persones duen aquest cognom a Colldejou. Provenen de Portugal.

Olivella, la vinya de n'

«trociu[m] vine[a] vocatu[r] den olivela» (MN frg. 1351).

No hem pogut trobar en els documents consultats de la baronia el cognom *Olivella* que justificués el nom de la vinya. Potser fa referència al cognom *Oliva* documentat més amunt.

Olivera, el mas de l'

«et Petru[s] mu[n]ter ma[n]ssi d[e]la olivera» i «Petro mu[n]ter loci de coldejou» (MN 1506-1512).

Al terme de Vilanova. Denominat d'aquesta manera ja l'any 1173. Avui és conegut com el *mas d'en Munter*. Va tenir terme propi. El canvi de nom es devia efectuar al principi del segle XVI, quan el mas passà dels Rocamora a mans dels Munter. Segurament que Pere Munter del mas de l'Olivera tenia relació de parentiu amb Pere Munter de Colldejou. Els dos noms apareixen junts en el mateix document.

Olla, el canal de l'

«y ab lo canal de la olla vuy la tossa» (CBE 1761-1762, 287r).

Per l'indret on es troba la Tossa, que coincideix per allà on es troba el toll del Gort, aquesta olla podria tractar-se del dit *Gorg* i el canal ser per aquest indret.

Oller

«Ego johanes oller loci de coldejou» (MN 1446-1463); «edaltra part ab los bens den joha[n] holler» (MN 1465-1467).

No tornem a trobar el cognom potser per falta de documentació del segle XVI.

Om, la font de l'

Sota el cingle de la Miranda o roca Llarga. L'aigua d'aquesta font és molt fresca i molt bona.

V. t. *Font de l'O*.

Oronelles

V. *Aurenelles*.

Padrellà, cal

Entre cal Cantó i el corral del Valent, al carrer del Sol, número 19. Metàtesi de *Pradellà*, oriünd de Pradell de la Teixeta.

Padrellà, la font del

A la part alta de la vila, per sobre el barranc de la Rovina. Hi havia una bassa on s'anava a fer bugada.

Pagès, la caseta del, i el pla del Pagès

Vora la carretera de Mont-roig, a uns 5 km de Colldejou. És al terme de Vilanova d'Escornalbou.

Palis, cal

Avui forma part de cal Cantó.

«Rofes Rofes, Mariano (Palis)» (*Amill. 1945*).

Pallisser

El cens de 1998 anota una dona que procedeix de Marçà com a portadora d'aquest cognom grafiat *Pallisé*. No sabem si hi ha relació amb la que trobem anotada a principis del segle XIX.

«Lucia Pallise de Colldejou» (Doc. Racó, rebut, 1822).

Paperer, el molí

És el *molí* o *mas de l'Antò*. Formava part de la propietat del mas de Marginyà. Avui n'està segregat, després d'un repartiment d'herències.

Parellada o Parralada, la

En el segon document, molt tardà, trobem *Parraladas*. Bocí de terra tocant a l'Horta que també anomenen *Perpinyol* i *Coster*.

«ab lo barranch de les Vinyas y ab la Parellada» (CBE 1761-1762, 277r);
«situat al terme del referit Colldejou y partida a las Parraladas devant la horta» (Doc. Cantó, escriptura, 1842).

Parra, ca la

Avui és *ca l'Encarnació*. El nom de casa te més de dos segles.

«Joan Llorens dit de la Parra» (Doc. Batista, 1796); «Jo Joan Llorens dit de la Parra Pagés del dit lloch de Colldejou» (Doc. Batista, 1808).

Pasqual

«Pasqual, Joseph» (Doc. Racó, 1811).

Pataplop, cal

Avui ja només és un solar al carrer de darrere de cal Llorenç Quico.

Patet, el

«Margalef Rofes, Buenaventura (Patet)» (*Amill. 1945*).

Pau, cal

A la plaça Vella, tocant a ca l'Escoda i cal Garró.

Pedrafita¹

V. *Collet de P.*

Pedrafita²

Una roca aïllada tocant al terme de Llaberia, avui de Tivissa.

Pedrafita, la serra de

En terme de Mont-roig tocant a la partió de Pratedip on conflueixen els tres termes. Delimitava la partió de les terres de la baronia ja en temps de les cartes de poblament. Segurament aquesta pedra fita ja assenyalava una divisòria en època musulmana o fins i tot romana.

«y la serra de Perafita fins als cims de Llaberia» (*H. d'E.* Toda, 58, any 1197).

Pedral, els bassiols del, o els tolls del Pedral

Sota el camí que enllaça Escornalbou i Colldejou, prop de l'Enderrocada del Bailon.

«sota seu es veuen els bassiols o tolls del Pedral» (DCTE, 144).

Pedrer

«Pedrer, Lluís - Pedrer, Joan de Coldijou» (Doc. Racó, clavari, 1732).

Només el trobem per aquestes dates. És interessant el document, que il·lustra com es tendeix a tancar la *e* àtona en *i* i com *Colldejou* esdevé *Coldijou*.

Pedrer Grossa, la

És una altra denominació de *les Pedrisses* i *la Foradada*.

«la Pedrer Grossa» (DCTE, 176).

Pedres Fogueres, el collet de les

Al peu de la Mola, sota mateix de les Obagues. És un espai entre dos barranquets creuat per la carretera que va de Colldejou a la Torre de Fontaubella. L'indret pren el nom dels afloraments de nòduls de sílex, vulgarment *pedra foguera*, que hi ha. També ho hem sentit sense diminutiu: *coll de les Pedres Fogueres*.

«s'és al collet de les Pedres Fogueres» (DCTE, 121).

Pedrisses, les

Aquestes terres, que van ser de conreu, les trobem a les rostes vessants de la serra a la qual donen nom.

«sita en el pueblo de la Argentera y partida llamada las Pedrisses» (Doc. Cantó, escriptura, 1853).

Pedrisses, la serra de les

Entre el coll Roig i el montxó de Portpallers, trobem la serra de les Pe-

drisses. Els tres accidents orogràfics constitueixen part de l'extrem meridional de la serra de l'Argentera. La serra, de formació calcària, és una massa tabular fortament inclinada, deserta de vegetació i amb tot el pendent recobert de pedruscall. Aquesta conformació, que difereix de la inclinació general de tota la serra de l'Argentera, la qual aboca les seves aigües direcció a l'Ebre, aboca al litoral, i sembla deguda a una petita falla o encavalcament que originà el solc de Rifà i el de Maçanes.

«va faldejant la serra de les Pedrisses» (DCTE, 179).

Pedrola

«al[ias] vocatur pedrola hi. de collejou» (MN 1337-1338, 84r).

Peguerol

«Ego R. de Peguerol et uxor m[e]a aliesendis» (MN 1297-1298, 4r).

Un dels primers llinatges de Colldejou.

Peiri

Una dona portava el cognom el 1936.

Pellejà

«e ab en francon pellega» (MN 1465-1467); «Anthoni Pellejà - Berthomeu Pellejà» (*Fog.* 1497); «nos antoni[us] pellega et isabet uxor mea», «cum jones peleja» i «cu[m] segimu[n]do pelleja» (MN 1524-1530).

En un espai molt curt de temps trobem aquesta família representada per quatre individus i després desapareix de la documentació. Antoni Pellejà era ferrer.

Pellissa

«Ego brengari pelisa al[ias] vocatur pedrola h[abitator]i de collejou» (MN 1337-1338, 84r); «Ego b[e]r[en]g[aria] pelicera d[e] collo jugui» (MN frg. 1351); «cu[m] lors. Pelisa et cu[m] torre[n]te» (MN 1351-1352).

Pellissa desapareix de Colldejou, de la baronia i de les comarques veïnes, a la segona meitat de segle XIV. És un cognom no gaire freqüent. Resseguint el fogatge de 1497, a totes les comarques de la Catalunya Nova, només el trobem quatre vegades a la Fatarella, una a Tortosa i una vídua de Falset. A Rasquera avui dia és un dels cognoms més freqüents.

pena

V. *Roja*.

Penafreta o Prenafeta

«affro[nta] cu[m] P. d[e] penafreta» (MN 1316-1318); «Ego p. Pena freta [e]t ux[or] m[e]a m[aria] h[a] bi[tatores] coljugi» i «ve[n]dim[us] v[o]b[is] A. Pena freta d[ic]t[i] loci» (MN 1326-1327); «affrontat cum ffr[ancisc]o d[e] pena fracta» (MN frg. 1351 aprox.).

Els Penafreta devien venir del poblet del mateix nom, de la Conca de Barberà, els primers anys de repoblament de la vila. Com tants altres, sobrepassada la meitat del segle XIV, desapareixen de la vila. La documentació dóna testimoni de l'etimologia del nom *Pena fracta*, 'pena trencada'.

penes

V. **Montjou*.

Peó, cal

És una petita casa adossada a l'illot on es troba l'abadia, al carrer de la Font, número 6. Actualment, no hi és, ja que van enderrocar la casa i l'abadia per fer-hi una zona d'aparcament.

Pep, la rasa del

Un replà per sobre el poble. Havia estat conreat amb sembrat i ametllers. També anys enrere s'havia aprofitat per a jugar-hi a futbol. Hem sentit que diuen *la rasal Pep*.

Pep Anton, cal

És *cal Llorenç Quico*.

Pepa Bondia, ca la

Al carrer de les Masies, 13, entre cal Roc i ca la Macària.

Pepa Sorda, ca la

Ara només en queda un tancat que fa de garatge, al carrer del Forn.

Pepet de la Guapa, cal

Al Corredor, número 16, al costat de ca la Filomena.

Perdigotes, les

Una punta de 610 metres d'altitud a l'est del coll d'en Gros. S'aixeca per sobre els Garriols.

Pere Batista, cal

Era al carrer del Forn. Avui té annexionat cal Ventura.

Pere Bo, cal

V. *Cosme, cal*.

Perellons, els

«tenen en lo terme de colldejou alques dita del camí delargentera dita los perellons» (MN 1584-1589).

L'indret s'ha perdut en la memòria de la gent. Ningú no ens n'ha sabut donar raó.

Perenyinós, la font del

A les vessants orientals de la Mola, per sota el portell de Mora, a uns quinze minuts de la vila. Les seves aigües són aprofitades, junt amb les de la font Freda, per a abastar el poble. Segons el nostre informant un *perenyinós* és 'un aranyoner o prunyó' (*Prunus spinosa* L.). Coromines anomena la font a l'OC, on també dóna l'etimologia de *prunyó*.

«es deixa un camí que va a la font del Perenyinós» (DCTE, 171).

Perpinyà

«Guill[el]m[us] [e]t petri p[er]pin[y]a fratris filios bnrs. p[er]pin[y]a quondam d[e] d[ic]to loci d[e] coldejou» (MN frg. 1351).

Una família de Colldejou, un pare i els dos fills, el cognom dels quals és el de la capital del Rosselló i que no tornem a trobar en cap document, en altres temps generà un topònim.

Perpinyà, la vinya d'en

«trociu[m] vinea vocatu[r] den p[er]pi[n]ya» (MN frg. 1351).

Perpinyol, el

Partida de terra, avui tot bosc, situada per sota el Pla de l'Irla i el salt del Morellar. Per la documentació veiem que també l'anomenen *Coster* i *Parralada*. El nom *Perpinyol* podria tenir relació amb l'entrada anterior.

«Perpiñol o Parralada» (Doc. Cantó, cap. matr., 1825); «llamada Costé o Parpiñol y partida de este nombre» (Doc. Monjo, conveni, 1860); «sita en el termino del Pueblo de Colldejou y partida Perpiñol» (Doc. Filomena, escriptura, 1916).

Petxina, la font de la

Actualment està seca. Es troba a la partida dels Garriols. No ens han do-

nat raó del perquè del nom. Potser és un indret amb fòssils de bivalves, o potser el nom ve de la forma suggeridora de la font.

«que porta a la font de les Petxines» (DCTE, 161).

peu

V. *Dimoni*.

pi

V. *Corb, Pla del Mas*.

pinar

V. **Salvador Jordi*.

pinatells

V. **Rojals*.

Piquer

«Piqué, Vallés, Joaquin» (VPC, 1873).

piscina, la

A la zona més baixa de la vila, allà on es troben els Freginals.

V. el mapa del nucli urbà de Colldejou.

pla

V. *Avenc, Cervera, Creveta, *Església, Granatxes, Mas, Molló, Pagès*.

Pla, l'avenc del

A la vessant SO de la muntanya Blanca, prop d'on s'inicia el barranc de l'Aufinac. És un forat a terra, angost en tres o quatre metres i que després s'exemplifica de manera considerable de forma longitudinal seguint una diàclasi de la roca. Segons Iglésies, s'afona 31 m i, segons un grup d'espeleòlegs, 54 m. És el que dona nom al pla homònim.

«Es fa cap a un sender més batut, la branca esquerra del qual porta a un clar entre garrigues, on s'obre l'Avenc» (DCTE, 163).

Pla d'en Caranyena, el

Partideta de terra. El nom no sabem si li ve perquè va pertànyer a un individu procedent de la vila aragonesa; l'article personal sembla confirmar-ho, però no es pot descartar la possibilitat d'haver estat plantat amb la varietat de ceps anomenats com la vila Carinyena.

Pla de l'Irla, el

Sota la font del Noguer, tocant al barranc, que voreja el pla, un lleu replà entremig de tant espadat. En aquest cas, les condicions orogèniques i geològiques coincideixen amb els suggeriments de Coromines, que diu que poden ser terres fèrtils encerclades per un o dos barranquets.

«Irla» (*Amill*, 1945).

Pla del Mas, el collet del

Allà on decanta l'aiguavés dels barrancs de l'Aufinac i el de les Burgueres. És just on creua els termes la carretera que mena de Colldejou a Pratedip.

«Collet del Pla del Mas (415 m) Colldejou es veu enfront» (DCTE, 161).

Pla del Mas, el pi del

Al bosc que trobem entre el pla del Mas i les primeres cingleres de les moles, hi havia un pi de grans dimensions que va ser talat la primera meitat de segle. Ara n'hi ha un que sobrepassa per molt la mitjana del bosc. Per la seva alçada va veure's afectat per un llamp.

Pla dels Formiguers, el

«tota aquella pessa de terra sembradura y arbres de extensió un jornal poch mes o menos en dit terme y partida lo pla dels Formiguers» (Doc. Monjo, cap. matr., 1840).

Malgrat que és tan recent la documentació, no hem trobat qui ens pugui informar on es trobaven aquestes terres.

plaça

V. *Sitjar, Vella*.

Plaça, la¹

«a migdia ab la Plassa» (CBE 1761-1762, 283v); «Lloch de Colldejou en lo carrer major y afronta de un costat ab la Plassa» (Doc. Casalta, cap. matr., 1798).

Segurament fa referència a l'espai que hi ha al costat de cal Gallo, al carrer de Baix, que ara algú anomena *plaça Vella*.

Plaça, la²

Actualment és anomenat així l'ampli espai de davant de l'església.

Plana

Davant la vila, mirant al sud. És el mateix espai que la Closa i la Vinya del Davant, que formen part de la Plana.

«trociu[m] t[er]re vocatur plana» (MN frg. 1351); «Plana» (*Amill. 1945*).

Plana d'en Cervera, el collet de la

Prop d'on conflueixen els termes de l'Argentera, la Torre de Fontaubella i Colldejou. Situat a 580 metres d'altitud, té una magnífica vista envers el Priorat. V. t. *Cervera, el pla d'en*.

«Collet de la Plana d'en Cervera» (DCTE, 120).

Plana d'en Roig, la

Una mena de fondalada més aviat planera però amb una certa inclinació, situada per sota el collet d'en Sanou i per sobre el barranc de les Estallades. Són terrers argilencs i vermellosos. El nom de la plana, malgrat la coloració de la terra, creiem que es devia generar pel cognom de la família Roig, que com tants altres repobladors llegaren el seu cognom a la geografia del terme de Collejou. En solen dir *la planan Roig*.

«es travessa el de la plana d'en Roig» (DCTE, 161).

Plana d'en Roig, el barranc de la

Baixa del collet d'en Sanou, voreja la plana que li dóna el nom i aboca poc després al barranc de les Estallades. El nom de la plana segurament el devia generar el cognom de la família Roig, que ha perdurat fins avui.

«es travessa el de la plana d'en Roig» (DCTE, 161).

Planàs, el

Per sota la partida de les Fontetes, tocant al terme de Vilanova. El terreny, curiosament, fa força pendent, només es pot considerar un replà comparant-lo amb els terrenys circumdants, tots molt més rostos. Avui és plantat d'ave-llaners però es convertirà en bosc.

«plantada de viña llamada lo Planás» (Doc. Cantó, escriptura, 1844); «Planas» (*Amill. 1945*).

Platero

El cens de 1998 conté quatre vegades aquest cognom procedent de la vila d'Usagre.

Polvorer, les bigues del

Dins el Clot de la Sàlvia, un clap de pins la soca dels quals és de la mida

d'una biga en contraposició a la majoria de pins, la mida dels quals és la d'un cairat. A les comarques meridionals la biga, en alguns llocs dita *travessera*, aguanta els cairats i aquests, molt més prims, suporten els revoltons.

Polvorer, cal

Casa gran, aïllada, al capdamunt del carrer del Forn, arrecerada al roquer del rost de la muntanya. L'edifici s'ha restaurat amb bon gust i ressalta amb el pati ruïnós que té adossat al costat més meridional de la casa. A l'interior es conserva una premsa medieval, testimoni de l'antiguitat de la casa.

pont

V. *Prat*.

portell

V. **Costa, Cova, Escagassats, Llamp, Mora, Professons, Roca Mitjanera*.

Portell, el

Seguint el camí de Llaberia, després del coll del Guix, el camí s'enfila serpentejant pels Revolts, que ens menen al Portell, on mitjançant l'esvoranc es pot remuntar la serra de Llaberia.

Portells

V. *Mas P*.

Portpallers, el montxó de

És un turó que trobem entre el barranc de l'Algar i el de les Valls, a l'Argentera, ben prop del terme de Colldejou, també anomenat *coll Rodó*. La seva forma de base cilíndrica i la part superior cònica, però lleugerament abombada en forma de mamella, respon ben bé a la interpretació que dona Coromines a l'OC. La seva forma també recorda un paller.

«Enfront, a la banda oposada del fondal, hi ha el Monxó de Portpallers» (DCTE, 142).

pou

V. *Blanc, Cassolis, Mena*.

Pouet, el

Una finca a la partida del Corral Nou on hi ha un pouet o cocó que rega una mica d'horta. Interpretem que el *Ponet* de la documentació és una mala grafia de *Pouet* o *Povet*, perquè el Pouet es troba prop de les Tossetes.

«el pedacito de tierra de Corralnou, nombrada Puet que tenia en carta de gracia» (Doc. Mateu, rebut, 1891); «Toseta y Ponet» (*Amill. 1945*).

Pradell

Pradell va formar part de la baronia d'Escornalbou. Avui pertany a la comarca del Priorat i el seu terme fa de límit en uns sis quilòmetres entre aquesta comarca i la del Baix Camp, mentre que amb Colldejou els termes només limiten en uns cinc-cents metres escassos per la zona del mas de Magrinyà.

«sicut aquae vergunt versus eundem Pradel» (CPFC, vol. 1, p. 196, doc. 138, any 1170); «Ego Petr[us] baro fili[us] bn. baro d[e] pradello» (MN 1337-1338, 96r).

Pradell, el riu de

«y part ab lo riu de Pradell» (CBE 1761-1762, 287v).

Sospitem que devia tractar-se de l'actual riera de Fontaubella així com també l'entrada vinent. Trobaríem estrany que fes referència a l'affluent que aboca a la dita riera i que prové de Pradell, ja que, pels documents, ha de tractar-se d'un corrent d'aigua proper al terme.

Pradell, el torrent de

«cu[m] torre[n]te nuncupato de pradell» (MN frg. 1351).

Pradellà, cal

V. *Padrellà*.

Prat, el camí del

És la manera d'anomenar el *camí de Pratedip*. Surt del poble en direcció al barranc del Forn Teuler fent uns quants revolts, puja fins al collet d'en Sanou, segueix per lliseres de pedra, creua el pla del Mas i penetra al terme del Prat. Passa per la vora de Masmonet i segueix paral·lel al barranc del mateix nom fins a creuar el barranc de les Maçones. S'enfila fins al coll de Lle-na i davalla seguint el barranc de les Fonts de les Valls, fins a arribar a la vila veïna.

«cu[m] itt[e]re pu[blico] d[e]l prato» (MN 1319-1320); «alaltra part ab lo cami que va al prat» (MN 1465-1467); «y afronta a solixent ab lo Cami del Prat» (Doc. Casalta, cap. matr., 1798).

Prat, el pont del

On la carretera de Mont-roig creua el barranquet que davalla del coll d'en Sanou, just allà on comença la carretera o camí del Prat.

Pratdip

Vila veïna situada al sud-oest de Colldejou els termes de les quals afronten en no gaire més de dos quilòmetres. Una carretereta uneix les dues viles. La manera com anomenen aquesta vila els pobles veïns i els de Pratdip mateix, és simplificant el nom i dient *el Prat*, que és també com ho trobem en els documents. Pere Balanyà, en ENLLC, ens diu que la primera part del nom prové del llatí PRATU ('prat') i la segona part, la que els del poble defugen, de l'àrab [*ad-*] *dib* ('del llop').

«et cu[m] t[er]mi[n]o d[e]l prat» (MN 1283-1287).

Professons, el portell de les

A la vessant sud de la Mola. És un dels punts per on s'accedeix amb més facilitat a la Mola, ja que fins al coll del Guix el camí és carreter i des d'aquest coll fins a la capçada, el desnivell es fa amb prou suavitat.

«surt un senderó que porta al portell de les Professons» (DCTE, 181).

Puig de Garses

V. *Buidegasses*.

Pujades

«FFra[n]ci[cus] d[e] pugades» (MN 1300, 8v); «FFces. pujades habitator de colo jouis et uxor» (MN 1304-1305); «ego mar[c]h[us] puyades et francisca ei[us] ux[or] h[ab]i[tatoris] collis iugy» (MN frg. 1351); «Ego marcos puyades h[ab]i[tat]ore] d[e] colldejou» (MN 1370); «ma[rc]us Pujades jurati dicti loci» (MN 1388-1389); «G. Pugades» (FCCT 1414).

Durant més d'un segle, la família Pujades senyorejà per Colldejou i sobrepassà la crisi del segle XIV, ja que és una de les cinc famílies que anota el fogatge de 1414. Un Marc Pujades va ser jurat de la vila.

Pujol

«Pujol, Salsench, Domingo» (VPC, 1873).

punta

V. *Castell Negrar, Janet*.

Puríssima, ca la

Al costat de cal Cosme i cal «Victorino», al carrer de les Masies, 23.

Quadrada, la torre

V. **Torre, la*.

Querol

Cognom que trobem en el primer terç de segle xx.

Quico, cal

A la plaça Vella, entre ca l'Eulàlia i cal Gallo.

«Juan Mestre Rofes (Quico)» (*Amill. 1945*).

Quico Bondia, cal

És ca la Joana.

Quiconet, cal

Avui forma part de ca la Guapa.

«Quiconet, Joan Salsench» (Doc. Racó, 1811); «Bayle y Regido y de mes Sugetos venen un pati a Joan Salsench lo quiconet» (Doc. Tomàs, escriptura, 1819).

Rabosa, el clot de la, o la rasa de la Rabosa

Petit solc o fondalada sota mateix de la pena Roja. *Rabosa* és la manera de designar el cànid *Vulpes sp*, per les Terres de l'Ebre. No hem comprovat si en altres viles de la baronia utilitzen aquesta denominació.

racó

V. *Aufinac, Caragols, Clavellers, Dòvia, Gegant, Lleó, Motarro, Safraner, Saüc*.

Racó, cal

Al costat de ca la Brígida i de cal Maleno, al carrer de Baix, número 8.

«Joan Mestre dit del racó del dit lloch de Colldejou» (Doc. Racó, escriptura, 1772); «yo José Mestre y Rofes (a) Racó vecino de Colldejou» (Doc. Racó, pagarè, 1828); «Juan Mestre (a) Racó» (Doc. Racó, peritatge, 1852); «por occidente con Francisco (a) Racó» (Doc. Racó, escriptura, 1858); «concedo indulto de la pena que por el delito de rebelion carlista se ha hecho acreedor Juan Mestre Reco natural de Coll de Jou Provincia de Tarragona de edat 21 años hijo de Juan y de Teresa de oficio labrador que ha pertenecido a la partida del cabecilla Almenar» (Doc. Racó, indult, 26.9.1875); «José Mestre (Rico)» (*Amill. 1945*).

Racó, la bassa del, o el bassot del Racó

Dalt a les Moles, més avall de l'avenc del Pla, en terres del Prat, un clot fet a l'argila blanca recull aigua per a abeurar el bestiar.

«a l'esquerra la bassa del Recó» (DCTE, 145).

Racó, l'era del

Tocant al camí de l'Argentera just sortint del poble per sobre el poliesportiu. Podria tractar-se de l'era del *Castell d'Escornalbou*.

Racó del Saüc, la font del

Anomenada *la font del Racol Seüc*. Un rajolí d'aigua al peu dels cingles de Llaberia per sobre el Bullidor, un clot entre pedres que conté poca o molta aigua. Per a poder beure s'ha de xuclar amb una palla o un estri semblant.

Racons, els

Partida del terme de Vilanova situada al peu de les Moles, ben prop de terres de Colldejou. L'orografia de l'indret ha generat el nom. Els de Mont-roig en diuen *els Masets*.

Rafel Gibert, cal

Davant el cementiri Vell, al carrer de la Font, número 15.

Rafel Janet, cal

Avui és *cal Rafel Quico*.

Raig, el

Boira del riu Ebre que penetra al terme els mesos d'hivern. Raja pel coll del Guix i el coll Roig i envolta tot el poble.

Ramon, cal

Entre cal Francès i cal Salzenc, al carrer de la Font, número 29. També era coneguda per *ca la tia Ramon*.

rasa

V. *Cameta, Cesca, Cova, Donagal, Fonda, Llop, Pep, Rabosa, Tomaset, Toni*.

Rella, el clot d'en

A les Tormines, per allà al corral del Toni, tocant al camí de Llaberia.

«toda aquella pieza de tierra que radica en el referido termino llamado Clot de Rella o tormines» (Doc. Monjo, conveni, 1864); «sita en este término municipal y partida Clot den Rella» (Doc. Racó, escriptura, 1887); «es passa pel damunt del clot d'en Rella» (DCTE, 175).

rentadors, els

Al final del carrer de la Font.

Reus, el camí de

«pieza de tierra situada en el término de Colldejou y partida de las Sorts llamada camí de Reus u Sort» (Doc. Monjo, conveni, 1864).

Revolts, el camí dels

El camí que mena a Llaberia després de sobrepassar al coll del Guix, s'enfila per la cinglera serpentejant fins a arribar dalt, al Portell. Alguns trams estan empedrats. Possiblement, aquest paviment és molt anterior a la restauració cristiana. Sovint només se l'anomena *els Revolts*.

Riba

Una dona porta el cognom a Colldejou.

«Riba» (*Amill. 1945*).

Ricorb

Sota la serra d'en Jover es forma una espècie d'amfiteatre de cinglerades anomenat així. És al terme de Capçanes però hem sentit anomenar-lo als nostres informadors.

«per part de ponent dita serra de Llaberia fins a Riucop» (*H. d'E. Toda, 58, any 1197*).

Ricorb, el barranc de

Es forma dalt Ricorb i davalla paral·lel a la partió de terme amb Capçanes, transcorre per sota les crestes del Jan i el Castell Negrar. A l'alçada de la tossa del Mal Pas i la font dels Tres Batlles, el pas de les aigües separa els termes de Colldejou i de Marçà i davant el molí de l'Antò i el mas del Sugranyes aboca a la riera de Fontaubella o també dita *de Marçà*. En la *Història d'Escornalbou*, d'E. Toda, fent menció d'un document de l'any 1197, Ricorb i el seu barranc figuren com a afrontació del terme de Colldejou i com a possessió del monestir d'Escornalbou.

«de tramontana ab lo terme de Marsà fins a Riucorp en lo riu major» (*H. d'E. Toda, 58, any 1197*).

Ricorb, el camí de

«Maçanes - Norde Camino de Ricort» (*Amill. 1945*).

Ricorb, la séquia de

«de migdia ab la sequia de Ricorb» (CBE 1761-1762, 288v).

riera

V. *Fontaubella*.

Rieral, el

«in loci q[ue] dicit[ur] rieral afro[n]tat cu[m] bg. d[e]noya» (MN 1300);
«i[n] loco q[ue] dicit[ur] rieral» (MN 1308-1309).

Rifà, el barranc de

Neix al peu de la Mola i rega el terme de Colldejou; pren diversos noms: *barranc de la Font del Noguer, del Forn Teuler* i, més avall de la vila, *de Rifà*. Després transcorre pel terme veí de Mont-roig i aboca a la mar, a la platja de Rifà, entre la riera de Riudecanyes i Miramar. Pren el nom de l'antic poblat i partida de terme de Rifà, avui inclòs dins l'extens terme de Mont-roig del Camp. Coromines ens diu que el mot tindria una etimologia àrab, *Rihà*, que equival a 'molí'. El canvi d'accentuació agut (*Rihà*) prové de l'hispanoàrab.

· «loco q. d. Plana de Rifa inter lo. de Cambrils et colle Balagarii»; «a Rifa v. dez Prat Dip» (OC, vol. vi, p. 390, 1302); «es passa pel damunt del barranc de Rifà, el qual ja no es deixarà fins a Colldejou» (DCTE, 165).

Rifà, les casetes de

«villa de Montroig y paraje dicho las casetas de Rifa» (Doc. Mateu, escriptura, 1854).

Segurament es tracta dels masos d'en Brives prop del terme de Colldejou per la part de sota els cingles de la muntanya Blanca, en terme de Mont-roig. *Brives* era un cognom documentat el 1271 a l'Argentera.

V. *Estudi onomàstic de la vila i terme de Mont-roig del Camp*, de Ferran Jové i Hortonedà.

riu

V. **Pradell*.

Riudecanyes

Riudecanyes efectuà les funcions de cap de la baronia d'Escornalbou, si més no, el seu rector exercia de notari de tota la baronia. Situada a la riba dreta de la riera que li dona el nom i arrecerada en una rosta vessant dels primers contraforts del puig agut on hi ha l'antic castell i monestir d'Escornalbou. Aquesta situació ha propiciat que la carretera que hi mena, passi pel centre de la vila. El fet que a les portes de la vila es construís la presa del pantà que duu el nom del poble ha donat lloc que dintre la comarca la vila hagi pres un cert renom.

«Ego michel dortonedada [e]t uxora d[e] rivocanas» i «filia johanes dortonedada d[e] rivocany» (MN 1300); «Johanes Nebot in rivo de Cannes et loco que vocatur marmelar» (MN 1304-1305).

Robert

Andreu de Robert i Miquel de Robert van ser dos repobladors de la baronia establerts a l'Argentera. A Colldejou no els trobem documentats fins a la segona meitat del segle XVIII, però segurament ja estaven establerts a la vila abans d'aquestes dates. El cens de 1998 anota *Robert* dues vegades.

«March Rubert Pages del Lloch de Colldejou» (CBE 1761-1762, 279v); «Sebastia Robert pages del dit lloch de Colldejou» (Doc. Racó, censal, 1777); «Marcos Rubert Labr. Del Pueblo de Colldejou» (RH 1781); «Robert, Bapteste» (Doc. Racó, llista, 1811); «Los consortes Don Jose Robert Rofes» (Doc. Monjo, carta de pagament, 1918).

Robert, la cova del

Prop de la Fontdinguera, davant de l'Aixartigada.

Roc, cal

Al carrer de les Masies, número 11, entre cal Moixó i ca la Pepa Bondia.

Roc, la canal del

Un pas per a remuntar la Cingla per sobre la font de l'Om, entre la roca Llarga i els Frares o morral de la Creu.

roca

V. *Coloms, Eixam, *Esquella, Llarga, Mitjanera*.

Roca Mitjanera, el portell de la

Per la part meridional de la roca Mitjanera, un espadat entre la roca, on es pot pujar o baixar de la Cingla.

«al ròssec pedregós que Davalla del Portell de la Roca Mitjanera» (DCTE, 219).

Roca-roja, la

«et ex alia cu[m] quada[dram] rupe rubea-afro[n]tat cu[m] rupis rubeis» (MN 1281-1282).

Rocamora

«de un costat aben rocamora y sa muller tecla de dit lloc» (MN 1584-1589).

Rodó, el coll

És una altra denominació de l'indret anomenat *montxó de Portpallers*.

«que va pel coll Rodó, al coll Roig» (DCTE, 143).

Rofes

La primera vegada que trobem documentat el cognom *Rofes* a la baronia és l'any 1484 com a habitant de Duesaigües; després devien passar al Prat i d'aquesta vila, al principi del segle XVI, passarien a Colldejou i esdevindria el llinatge més nombrós de la vila. Francis Rofes el trobem anotat com a natural del Prat però habitant de Colldejou. En el cens de 1936, en una població de tres-cents seixanta-nou habitants, cent disset es diuen *Rofes* i en el cens de 1998 és anotat quaranta-tres vegades. Veiem com els prenomés més freqüents en els documents són Francesc i Joan.

«Francii ruffes loci del pratedip modo vero habitator in loci de coldejou» i «nos fra[n]ci ruffes et clareta ei[us] ux[or] loci de coldejou-petr[us] ruffes et magdalena ei[us] ux[or]» (MN 1540-1557); «ego franciscus Rofes agricula loci de colldejou» (MN 1584-1589); «afronta ab Fransesch Rofes» (Doc. Racó, escriptura, 1658); «Franciscus Rofes [...] agricultores» (Doc. Racó, escriptura, 1662); «Franch. Rofes Pages del dit lloch de Colldejou» (Doc. Racó, censal, 1777); «Jo Joan Rofas Pages de Colldejou» (CBE 1761-1762, 191v); «Rofes, Rofes, Lorenzo» (VPC, 1873); «Juan Rofes y Gibert» (Doc. Cantó, carta de pagament, 1890).

Rofes, cal

On avui és ca la Macària, al carrer de les Masies, 15.

Rofes, el montxó del

Al sud de Colldejou, partint amb terme del Prat, entre el coll d'en Gros i les Perdigotes, un turonet cobert de pineda.

Roger, el

Roger és un cognom documentat a l'Argentera i Duesaigües el 1271. En algun moment devien estar emparentats amb aquest llinatge.

«de mitgdia ab Joseph Rofes dit Rogé» (Doc. Casalta, cap. matr., 1798); «Roge, March Rofes» (Doc. Racó, 1811).

Roig¹

V. *Plana d'en R*.

Roig²

«FFra. rog» (MN 1300); «et cu[m] petro rog» (MN frg. 1351).

Roig, el coll

Entre la serra de l'Argentera i la Mola, on es divideixen les aigües que vesen al barranc de les Castellanes i el de la barrancada de l'Orenella. En aquest punt transcorre la carretera que enllaça Colldejou i la Torre de Fontaubella.

V. t. *Coll Roig*.

«Coll Roig (560 m) aiguavés dels barrancs de les Castellanes i de Rifà» (DCTE, 179).

Roja, la pena

És una roca que es troba sota l'esbrocall del racó dels Caragols. La seva formació és calcària, però pren unes coloracions rogenques segurament per pigmentacions argiloses superiors. Podria ser que la documentació de l'entrada següent correspongués a l'actual *pena Roja*.

Rojals, els pinatells de

«ampliant los límits de mitjorn fins als Pinatells de Rubials o Rojals» (*H. d'E. Toda*, 58, any 1197).

Roldorar, el barranc del

Voreja el bosc d'en Marçà i en el seu solc creix el roldor. El nostre informador l'anomenava *lo Roudorar*, prescindint del substantiu *barranc*.

«es troba el del Rodorar» (DCTE, 161).

Rosalia, ca la

És *ca la Guapa*.

Rosario

Cognom anotat una vegada en el cens de 1998 procedent de Cotui, a Santo Domingo.

Rossa, ca la

Li diuen també *cal «Victorino»*.

Rosset, la bassa del

Ben a prop de la bassa del Susso.

«es troba la bassa del Rosset» (DCTE, 171).

Rosset, cal

Al carrer de les Masies, número 7, al costat de ca la Maria Rosset i cal Moixó.

«Roset, Joan Rofes» (Doc. Racó, 1811); «a Poniente con Juan Rofes (a) Rosset» (Doc. Cantó, escriptura, 1857).

Rovina, la

Petita partida de terme que ocupa les vessants de sota la rasa del Pep. Terra composta de palets i argiles grogueses i pineda.

«Robina» (*Amill. 1945*).

Rovina, el barranc de la

Transcorre tocant les parets occidentals del poble, pel peu de la caseta del Bondia; aboca al barranc del Forn Teuler al sud del poble. Les terres del seu entorn són partida de terme. Segons Coromines, *Rovina* prové del llatí RUINAS. Sospitem que l'espai anomenat *barranc de la Rovina* podria tractar-se del mateix indret que, en un document de principis del segle XIV, és anomenat *torrent de Vila Vella*.

Rovira

Un individu se'n deia l'any 1935.

Rubials

V. **Rojals*.

Sabater

En trobem un d'annotat el 1935.

Sabato, cal

Davant de cal Cantó, tocant a cal «Victorino», al carrer de les Masies, 27.

Sabato, el corral de cal

On ara hi ha la plaça del Sitjar.

Safraner, el racó del

Anomenat *racó Safrané*. Ens han dit que és en terme del Prat, rere mateix del coll d'en Gros.

Salsench

V. *Salzenc*.

salt

V. *Llop, Morellar*.

Salt, la font del

A la Tallada Vella, davall del Terrer Blanc.

Salt, l'hort del

Per sota les Hortes, damunt mateix dels Hortals.

«trociu[m] orta vocatur del salt» (MN frg. 1351); «cu[m] orta d[e]l salt» (MN 1370); «et cu[m] marchu puyades et cu[m] orta del salt» (MN frg. 1351); «horto vocato lo hort del Salt [...] en la orta de Colldejou» (Doc. Racó, escriptura, 1661).

Salt de Cavall, el

A la partió de la finca del mas de Magrinyà, dins al barranc dels Arrabasats. Quan comencen els engorjaments dels estrets, una llisera del cingle pren aquest nom.

«La paret que es té a la dreta és el cingle del Salt de Cavall» (DCTE, 169).

Salt de les Soques, el barranc del

És el *barranc de les Estallades*, que també pren aquest nom.

«vora el de les Estallades o del Salt de les Soques» (DCTE, 161).

Salvador

«Salvadó» (*Amill. 1945*).

Dues persones portaven el cognom en la llista de 1935.

Salvador Jordi, el pinar del

«de ponent ab lo pinar de Salvador Jordi» (CBE 1761-1762, 278v).

Sàlvia

V. *Clot de la S*.

Salzenc

El 1936 trobem vint-i-vuit homes que duen aquest cognom grafiat *Salsench*. En el cens de 1998 hi ha anotades una dotzena de persones amb aquest cognom, un dels quatre o cinc més freqüents a Colldejou.

«Salsench Rofes, José Antonio» (Doc. Cantó, cer. defunció, 1888); «un pati a Joan Salsench» (Doc. Tomàs, escriptura, 1819); «Salsench» (*Amill. 1945*).

Salzenc, cal

És al carrer de la Font, número 27, entre ca l'Astassi i cal Ramon. La casa també és coneguda per *ca l'Astassi*.

Sampra, el forn d'en

Dalt al coll Roig, davall mateix del parc eòlic, acarat a migdia.

Sanador, cal

També li diuen *cal Guarda*.

Sanador, el mas del

En terme del Prat, tocant al pla del Mas.

Sanou

«Ego p[er]pi[n]ya canou» (MN 1326); «Ego Raymun[dus] çanou h[ab]itatore de coldejou» (MN frg. 1351); «Ego Raymu[n]d[us] çanou hit. Coll[o] jugy» (MN 1351-1352).

Cognom singular d'una família que habità a Colldejou els primers anys de la seva formació com a vila. El pas d'aquesta família generà un topònim ben conegut i ben viu al nostre terme.

Sanou, el coll (o el collet) d'en

Al sud de la vila i alhora molt visible des d'aquesta per sobre la carretera de Mont-roig i tocant a la que mena a Pratedip.

V. t. *Collet d'en S*.

«terme de Colldejou partida del coll de Sanou» (Llevador XVIII); «partida anomenada lo coll de Sanóu» i «Partida dita lo collet de Sanóu» (CBE 1761-1762, 280r i 284v).

Sans

«Ego johanes sans e[t] ux[or] meageralda loci de coldejou» (MN 1446-1463); «Johanes Sanz et B[er]n[ar]d[us] sanz fratres» (MN 1506-1512); «Sans loci de Colldejou hodie habita [...] in villa Monty Rubri» (Doc. Racó, escriptura, 1661).

No devien restar gaires anys a la vila i es desplaçaren a Mont-roig.

Sant Boi, Joan de

Va ser el primer prior de la comunitat agustiniana del monestir d'Escornalbou i un dels artífexs del repoblament de tota la baronia i, per tant, també de Colldejou. El 1197 recompensava Albert de Castellvell i Arnau de Fenollet per la restitució de Colldejou a Escornalbou i aleshores en va impulsar el repoblament.

Santgenís

«cu[m] barto[lomeo] sengenis» (MN 1540-1557); «Michaelis Sangenis» (Doc. Racó, escriptura, 1662).

Els documents no aclareixen si els Santgenís són de Colldejou o només són propietaris de terres del nostre terme. El cognom *Santgenís* ja era a Dues-aigües al segle XIII.

Santgenís, la cova de

És l'espai que s'obre entre dos grans blocs de cinglera despenjats de la Mola en les seves vessants orientals.

Saüc, el racó del

Per sobre el Bullidor, una raconada al peu del cingle.

V. t. *Racó del S.*

Sedes, cal

Entre cal Casalta i cal «Federico», al carrer del Forn o de l'Obac. El nom segurament és un hipocorístic de *Mercedes*.

Seques, les fonts

Per allà al pla d'en Cervera, a la partió de terme amb la Torre, uns aiguamolls que, paradoxalment, gairebé mai no estan secs. Això potser ve explicat pel fet que també l'indret prengui el nom de les *Socarrades*, 'lloc cremat' i, per tant, sec. Hi ha un bassotet on abans es regava l'horta.

V. t. *Fonts S.*

«dita las fonts secas vuy las Soquerradas» (CBE 1761-1762, 278r).

séquia

V. **Ricorb*.

«Sergento», cal

Allà on avui hi ha el Casal.

serra

V. *Argentera, Coscolls, Garriol, Jover, Llaberia, Pedrafita, Pedrisses*.

Serra

Dues persones duen aquest cognom a Colldejou.

Serralts, els

Partideta situada entre les de la Font de l'Om i la Tallada Vella. També és l'inici de la barrancada que esdevindrà Salt de les Soques. Actualment, s'ha deixat de conrear.

sester

V. *Auró*.

Sierra

Trobem a Colldejou cinc persones que porten aquest cognom.

Simó, el mas d'en

«p[er] un mas q[ue] antigament se deia de Maçanes dit den Simo» (Llevador XVIII); «mas antigament dit de Gavalda, després de Simo - de la Vall de Maçanes, dit lo mas den Simo ab les terres situades part en terme de Colldejou part en lo terme de Fontaubella» (CBE 1761-1762, 287r).

És el nom antic del *mas de Magrinyà*, que també va ser *de Gavalda* i, inicialment, *de Maçanes*.

V. t. *Magrinyà, el mas de*.

Simona, ca la

Davant de ca la Júlia, al carrer de les Masies, número 4.

siti

V. *Creu*.

Sitjar, el, o el carrer o la plaça del Sitjar

Abans d'urbanitzar, l'indret havia estat anomenat *carrer*; de fet, era com una cruïlla de caminets que, per uns terraplens, conduïen al corral dels Bous, del Moixó, del Sabato i del Toni, com també a l'inici del camí de la Torre. Ara és la plaça que trobem a la part nord-est de la vila, on conflueixen els carrers del Sol i el de les Masies. De forma irregular i força gran, està plantada amb acàcies, un salze i un avet. El fet d'haver-hi la nova Casa de la Vila, fa que algú també l'anomeni *plaça de l'Ajuntament*.

«carrer del camí de la Torre o carrer del Sitxá de aquell mateix Lloch de Colldejou» i «Colldejou y paraje llamado lo Sitgar» (Doc. Cantó, cap. matr., 1825).

Socarrades, les

«dita las fonts secas vuy las Soquerradas» (CBE 1761-1762, 278r).

Avui no es coneix aquest nom. L'indret no té res a veure amb el barranc del Socarrat, ja que aquest es troba al sud del terme i les Socarrades o Fonts seques es troben al nord.

Socarrat, el barranc del

Dalt a les Moles per la part del pla de l'Avenc, l'inici d'una barrancada.

«es passa sobre el barranc del Socarrat» (DCTE, 164).

Societat, la

Una casa al començament del carrer de Baix, davant de l'Ajuntament Vell.

Sol, el carrer del

Podem dir que és el carrer més alt de la vila si excloem el tram final del carrer del Forn. Va paral·lel al carrer de les Masies i, com aquest, consta de dos carrers paral·lels que van des del carrer del Forn o de l'Obac a la part superior del carrer del Sitjar.

Un document de la meitat del segle XIX diu que, antigament, se l'havia anomenat *carrer del Cocó*, nom que ha deixat d'utilitzar-se, però que encara hem pogut situar en el plànol com el tram superior de l'actual carrer del Sol. Segurament, des d'antic, els dos noms coexistien, com passa avui mateix amb el *carrer del Forn* o de l'Obac i *carrer de les Masies* o *Corredor*.

El sòl acostuma a ser el punt més fondo d'una vila; per tant, allí on es troben els carrers amb aquesta denominació. Aquest no és el cas de Colldejou, ja que el carrer, com hem dit, és el més alt del poble; per tant, hem de creure que feia referència a 'lloc on hi toca el sol'. Sembla que els dos carrers anomenats *de les Masies* es van edificar posteriorment al carrer del Sol i aleshores era un carrer assolellat perquè les cases estan acarades al sud i no hi havia gaires edificacions que poguessin obstaculitzar la insolació. Pel fet que un dels noms més antics de carrers sigui *de l'Obac*, avui també *carrer del Forn*, i que aquest vagi perpendicular al carrer del Sol, per la qual cosa les seves façanes resten obagues la major part del dia durant tot l'any, sembla que és clar que hi havia un carrer al qual no li tocava el sol i un altre de molt assolellat.

«antes carre del Coco, Nº 6 vuy calle del Sol» (Doc. Cantó, escriptura, 1856);
«Calle del Sol» (VPC, 1873); «sita en el pueblo de Colldejou y calle llamada del Sol» (Doc. Filomena, escriptura, 1888); «Calle del Sol» (RF 1920).

Solar, el

Unes terres tocant a la cova Llarga i a la Fontdinguera.

«El Solá - Norde camino de Montroig» (*Amill. 1945*).

Soldavall, l'hort del

«dicti orti de Soldeval» (MN 1584-1589); «Lo Soldavall de l'Horta» (Doc. Batista, 1739).

Sona, ca la

Hipocorístic de *Teresona*, caldria escriure'l *Zona* perquè soni amb essa sonora, que és com es pronuncia. Trobem la casa al costat de cal Ferrer, al carrer de la Font, número 11.

Soques

V. *Salt de les S*.

sort

V. **Bondia*.

Sortassa, la

Partideta sota mateix de les Estires i alhora de Colldejou. Per la part meridional limita amb les Estallades.

Sorts, les

Partida prop de la vila al costat dels Freginals, acarada a orient i tocant amb la Coma i el Grau.

«partida dita de las Sorts» (CBE 1761-1762, 279r); «toda aquella pieza de tierra situada en el término de Colldejou y partida de las Sorts» (Doc. Monjo, conveni, 1864); «en el termino de Colldejou y partida llamada Sort» (Doc. Racó, escriptura, 1875); «Sort» (*Amill. 1945*).

Susso, el

«Mestre Rofes, Juan (Susó)» (*Amill. 1945*).

Susso, la bassa del

Ben a prop de l'hort del Salt. Una altra bassa a les Hortes també rep aquest nom.

«és al costat de la bassa del Susso» (DCTE, 171).

Susso, cal

Al Corredor, una casa al costat de cal Mateu.

Tallada Vella, la

Partida al sud-oest de Colldejou que ocupa un serratet entre els barrancs de la Font del Noguer i el dels Serralts.

«que los dits donadors tenen en lo dit terme de Colldejou a la partida de la Tallada Vella» (Doc. Mateu, cap. matr., 1791); «en aquella pesa situada en lo terme de este Lloch y partida de la Talladavella» (Doc. Cantó, cap. matr., 1825); «Tallada Vella - Sur Camino Bullidor» (*Amill. 1945*).

Tallades

V. *Estallades*.

Tamarit

«A. tamarit castlano collis iugy» (MN 1316-1318); «ego Petro tamarit d[e] Coldejou» (MN frg. 1351); «Ego ber[en]gari[us] tamarit Hit. Collo jugy», «affro[n]ta cum b[e]r[en]g[ar]io Tamarit» i «P. d[e] tamarit» (MN 1351-1352); «[e]t cu[m] petro tamarit» (MN 1370); «Berenguer Tamerit» (FCCT 1414).

El primer *Tamarit* el trobem com a castlà de Colldejou el 1316 i el darrer, en el fogatge de la comuna del Camp de Tarragona de 1414. Segurament que durant el segle que senyorejaren la vila va ser una família rellevant.

Teix, la font del

A les vessants septentrionals de la Mola, prop de la partió amb el terme de la Torre. Raja molt poquet, gairebé gota a gota, però mai no s'estronca.

Teixeta, el coll de la

És al terme de Duesaigües, però molt conegut a la vila, ja que es tracta d'un pas natural entre el Camp i el Priorat.

«la un dels quals descore d[e] coll de la texeda» (MN frg. 1351).

Teixidor

«Ego P. taixidor de coll jouys» (MN 1300-1302); «q[uon]dam Joh[an]is teixidor bn. teixidor fili[us]» (MN 1322-1323); «ve[n]dim[us] v[o]b[is] Gllm. Teixidor» (MN 1326-1327); «et raymu[n]dus teixidor» (MN 1351-1352); «P. teixidor [...] jurati dicti loci» (MN 1388-1389).

Troblem un *Teixidor* a Duesaigües el 1271, però això no vol dir que no habitessin a Colldejou ja en aquesta data. Ens trobem amb una de les famílies que donaren vida al primer impuls del poble.

Tela, el torrent de la

«y de tremuntana ab lo torrent dit de la tela» (CBE 1761-1762, 278r).

Teresa Ventura, ca la

Entremig de ca la Joana i cal Ciprianet, al carrer del Sol. També és *ca la Josepa Ventura*.

Terpe, el

Afèresi d'*Euterpe*, la musa de la música. Quan es va construir l'edifici es-

tava destinat a sala de ball. Quan ha perdut aquest ús s'ha utilitzat com a granja. És al carrer de Baix, al costat de cal Músic i davant de cal Fèlix.

Terrer Blanc, la font del

Al capdavall del barranc o la vall de Maçanes per sota el coll de la Toriola. Les terres que l'envolten són com una subpartida de la vall de Maçanes.

«va a la pròxima font del Terrer Blanc» (DCTE, 185); «Font Terré Blanc» (*Amill. 1945*).

Teuler

V. *Forn T.*

tia Ramon, ca la

V. *Ramon, cal.*

Tires

V. *Estires.*

Tires del Martí, les

«sita en el termino de dicho pueblo de Coldejou y partida Las Tiras del Marti» (Doc. Racó, escriptura, 1858).

No sabem si totes les Tires o Estires pertanyien al tal Martí; el document les descriu com a partida de terme.

Tivissa, el torrent d'en

«et cu[m] torrente d[e]n teviza» (MN 1281-1282); «ab oriente cu[m] torrente den tivisa» (MN 1584-1589).

No podem situar amb exactitud el torrent però devia ser per la part de Buidagasses, a les vessants de Vilanova, ja que en el primer document un dels límits de la finca és Puig de Garses i és de gent de l'esmentada vila. La grafia del primer document és ben clara però vam dubtar del nom; en trobar de nou el topònim escrit *Tivisa* no vam dubtar que es tractava del mateix indret i feia referència a algú que era d'aquella vila veïna, hi havia viscut o potser hi estava maridat.

toll

V. *Gort, Tortuga.*

tolls

V. *Pedral.*

Tolls, el barranc dels

Davalla i creua la partida del Grau i aboca al barranc de les Graetes.

Tomàs, cal

Al carrer de la Font, número 23, al costat de cal Garrut; fa cantonada.

«Llorens X Maria (Tomas)» (*Amill. 1945*).

Tomaset, el

«Juan Bargalló (Tomaset)» (*Amill. 1945*).

Tomaset, el collet del, i la rasa del Tomaset

Dalt, a les Moles, per allà al pla de l'Avenc, als aiguavessants del racó de l'Aufinac.

«es passa la rasa del Tomaset. Després es puja. Colletó del Tomaset (400 m) on hi ha un clap d'avellaners» (DCTE, 164).

Tomba, la

Damunt mateix dels rentadors. És la placeta que hi ha damunt el dipòsit de l'aigua de la font del poble.

Toni, cal

A la plaça del Sitjar, enfront de l'Ajuntament. Es va edificar entre els anys 1870-1875 on hi havia el corral del Toni. N'havien dit *cal Desideri*. També *cal Gargori*.

«Joan Llorens toni 3 cortans de ordi y 2 caps de bastia» (Doc. Racó, b. tro-pes, 1811); «Joan Llorens dit lo Toni» (Doc. Racó, denúncia, 1822).

Toni, el corral del

Prop de la font del Perenyinós hi ha l'enderroc del que va ser el corral del Toni.

Toni, la rasa del

Un reguerall que davalla de la Mola prop de la font del Noguer i les Tor-mines.

Toni, el torrall del

Formació de cumulonimbus del tipus *castellatus* que es forma de manera repetitiva en un indret concret.

Tònia, la font de la

Ben prop del poble, davall mateix de la caseta del Bondia.

Tormines, les

Partida de terme coberta de bosc situada a les vessants sud-orientals de la Mola per sota el portell del Llamp i sobre la font del Perenyinós. *Tormines* és un derivat —d'aspecte diminutiu— de *Tormo*. Pren el nom d'uns espadats configurats de blocs de roques o petits tormos, provinents del cingle que conforma la Mola.

«en el referido termino llamado Clot de Rella o tormines y partida de este último nombre» (Doc. Monjo, conveni, 1864).

Torniola, el coll de la

Separa els termes de Fontaubella i Colldejou per sobre els estrets de Maçanes, per les vessants occidentals de la Mola. Per la configuració del terreny on es troba el coll, podria tractar-se d'un derivat de *tormo*, *tormiola*. En els documents veiem que, antigament, li deien *coll del Turbiol*.

«del migdia ab lo coll de la Torniola» i «ab lo coll de la Torniola u Torniol y ans Turbiol y ab la mola» (CBE 1761-1762, 181v i 287v).

torrall

V. *Toni*.

Torre, la

«domos vocatos la torre asituatos en d[ic]to loco collis jouis» (MN 1446-1465); «Jaume Capafons y Magdalena Capafons _ Santgenis p[er] una torre quadrada en lo lloc de Colldejou» (Llevador XVIII).

Suposem que es tracta de la casa de factura noble de planta quadrangular i bastida amb carreus ben treballats, bastant alta amb relació a les altres cases del poble, situada al carrer de Baix, allà on és cal Gallo.

Torre, el barranc de la

Davalla de la canal del Mig i la canal Fosca, transcorre pel terme de Fontaubella i aboca al barranc dels estrets de Maçanes, que, plegats, transcorren els darrers cinc-cents metres per terme de Colldejou. En un recorregut d'uns tres quilòmetres fa sis-cents metres de desnivell.

Torre, el camí de la

El *camí de Torre de Fontaubella* se sol anomenar, de manera simplificada, *camí de la Torre*. Surt pel carrer del Sol en direcció al Coll, va faldejant la

Mola tot passant per la font Freda, el coll de les Pedres Fogueres, les fonts seques, el pla d'en Cervera, i en aquest punt, penetra al terme veí. Dins ja el terme de la Torre, davalla per entre les Torretes fins a trobar el barranc de la Font de la Coma i, vorejant-lo per la seva esquerra, condueix a la vila.

«de migdia ab lo camí de la torre de ponent ab lo mateix camí» (Doc. Casalta, cap. matr., 1798).

Torre de Fontaubella, la

També dita *la Torre* i *la Torreta*, és una vileta de la comarca del Priorat que limita amb el terme de Colldejou en una extensió de poc més de cinc quilòmetres. Situada al peu de la Mola a la part de septentrió, on conflueixen els barrancs de la Font de la Coma i de les Castellanes. La meitat de les cases de la vila són en terme de Pradell per la part anomenada *Raval de la Torre*, que és la riba dreta del barranc de les Castellanes. Va formar part de la baronia d'Escornalbou.

«vendo vobis brgrio. mestre d[e] font albella dominis cornabovis» (MN 1370).

torrent

V. **Horta*, **Maçanes*, **Pradell*, **Tela*, **Tivissa*, **Vila Vella*.

Torretes, l'entollament de les

Sota el collet de la Plana d'en Cervera. En terme de la Torre.

«sota el camí es veu l'entollament de les Torretes» (DCTE, 120).

Tortuga, el toll de la

Al barranc de Rifà, una mica més amunt d'on es troba la cova Llonga.

tossa

V. *Mal Pas*.

Tossa, la

Són terres de Vilanova, prop de la partió del terme, davall del Bec de la Gallina Cega, amb algunes finques els propietaris de les quals són de Colldejou.

«canal de la olla vuy la tossa» (CBE 1761-1762, 287r).

Tossal, el

«Troci[us] terres in termino collojouis vulgariter vocatur tossal» i «vocatur tossal in via de laberia» (MN 1524-1530).

Tossetes, les

Partida de terra situada a l'extrem més septentrional del terme, sota les Obagues, partint amb el terme de la Torre de Fontaubella.

«Toseta y Ponet» i «Tosetas Norde – termino de Portabella» (*Amill. 1945*).

Tossetes, la font de les

A la partida homònima, a la part obaga de la Mola.

«s'ha deixat un camí que va a la font de les Tossetes» (DCTE, 121).

Tragí, el barranc de

«de mediodia con el barranco del Tregi» (Doc. Cantó, escriptura, 1853).

És el que davalla del coll Roig. Més avall és el *barranc de Buidegasses*. Devien anomenar-lo *de Tragí* quan el camí era plenament utilitzat.

Tragí, el camí de

Enllaça el Baix Camp amb el Priorat. De Mont-roig penetra al terme de Vilanova pujant per la vessant oriental del Bec de la Gallina Cega i després entra en terres de Colldejou pel peu de les Pedrisses, remunta el barranc de Buidegasses fins al coll Roig; entra al terme de la Torre de Fontaubella i després s'endinsa pel Priorat.

V. t. *Camí de T.*

«al nivell del camí d'en Tragí» (DCTE, 145).

Tres Batlles, la font dels

És un doll d'aigua com el canell que es troba allí on convergeixen els termes de Marçà, Capçanes i Colldejou, a uns cinc-cents metres del mas de Margrinyà. Rep aquest nom perquè a l'indret hi ha una taula on els batlles d'aquestes tres viles poden menjar asseguts, cadascun en el seu propi terme.

V. t. *Font dels T. B.*

«una font raja en aquesta convergència i és anomenada dels Tres Batlles» (DCTE, 169).

Trilla, la

Finca del terme de l'Argentera situada entre aquesta vila i Colldejou. Hi va haver un intent de repoblament que només quedà en la perduració d'una gran masada amb forn i diverses dependències.

«Franco. Crusat pages del mas de la Trilla- Mas de la trilla de cent jornals cens la divuitena part de tots los fruits» (Llevador XVIII).

Troquent, cal

El nom gairebé s'ha perdut. Era allà on avui és cal Casat.

tros

V. *Abadia*, **Cavaller*, *Escoda*.

Tuions, cal

Al carrer del Forn o de l'Obac, 1, entre l'Ajuntament Vell i cal Cameta.

Ull de Bou, l'

Una roca bastant alta al peu de la Mola.

Ull de Bou, la font de l'

És com un cocó o tollet al peu de la roca homònima, en una terra vermella que reté l'aigua.

Urgellès

«Com jo abryl urgeles d[e] cold[e]jou» i «b[eren]g[ario] urgeles h[ab]i[tatore] d[e] coldejou et filiu[s] meu[s]» (MN 1320-1321); «Ego abril urg[e]ll[e]s [e]t ux[or] m[e]a G. h[a]bi[tatores] coll[y] yuvys» (MN 1326).

De les terres lleiditanes van venir algunes famílies a repoblar la baronia: els Abella, Almenara, Coma, Rat, Obac, Oliana i els Urgellès, entre d'altres. A Colldejou trobem l'Abril Urgellès —i la seva muller Guillema— documentat un parell de vegades.

Valent, cal

Entre ca la Macària i cal Cosme, al carrer de les Masies, número 17.

Valent, la canal del

Una escletxa a la Cingla per sota el pla del Molló.

Valent, el corral del

Al carrer del Sol, entre cal Padrellà i ca l'Alapet.

vall

V. *Algars*, *Maçanes*.

Vallès

Una dona porta el cognom actualment a Colldejou.

«Jaume Vallés Pages de dit lloch de Colldejou» (Doc. Racó, cap. matr., 1835); «Vallés, Sabaté, Jaime» (VPC, 1873); «Valles» (*Amill. 1945*).

Vallès, cal

Al carrer de Baix, fent costat a cal Racó. El replà que té al davant antigament era una petita era.

Vallesa, ca la

És la feminització de *cal Vallès*. També se l'anomena d'aquesta manera.

Vaquer

Cognom anotat tres vegades en el cens de 1998.

«Vaqué, Vaqué, Franco» (VPC, 1873); «Vaqué» (*Amill. 1945*).

Vedell

Els Vedell són procedents de Vilanova i la Geltrú. El cens de 1998 anota el cognom dues vegades grafiat *Vadell*.

Vell, el cementiri

És l'espai que ocupava antigament el fossar. Com en gairebé totes les viles, estava adossat a l'església. Ara és la plaça que trobem per la part de darrere l'abadia, entre aquesta i la plaça del Sitjar.

Vella, la plaça

L'espai que trobem al costat de cal Gallo, que és com una mena de plaçoleta.

Ventellí

«brgrio. ventellí rector d[e] coldejou e[t] de labaria» (MN frg. 1351).

En el segle XIV veiem que el rector de Colldejou també atenia la parròquia de Llaberia.

Ventura, cal

Avui ja no existeix, forma part de cal Caragol, del carrer del Forn.

Vernet

El trobem anotat el 1935. Procedent de Remullar, aldea de Vandellòs.

«Victorino», cal

És al carrer de les Masies, número 25, entre ca la Puríssima i cal Sabato.

Vidal

Procedent de Pratedip, trobem anotat el cognom una vegada el 1998.

Vila, el camí de la

«Y en lo cami de la Vila» (Doc. Racó, escriptura, 1658).

Vila Vella, el coll de la

Just sortint del poble, direcció a la Mola.

Vila Vella, el torrent de

«affro[n]tat cu[m] torrente de villa vet[er]i et c[u]m via publica» (MN 1308-1309).

Segurament es tracta de l'actual *barranc de la Rovina*, a sobre del qual trobem el coll de la Vila Vella.

Vilanova d'Escornalbou

Vila situada al NO de Colldejou. Els termes limiten al llarg de prop de quatre quilòmetres. Dins el seu terme es troba el monestir d'Escornalbou. El fet de dir-se *Vilanova* expressa que el poble és més modern que els veïns. En el document podem veure que en els primers anys de la restauració la vila ja existia. Segurament, les altres viles de la baronia ja eren nuclis habitats a l'hora del repoblament cristià. Vilanova devia créixer al peu d'Escornalbou en reconstruir-lo.

«ferreginale in termino ville nove cornubou» (MN 1271-1272).

Vinaters, el camí de

El nom li ve perquè era l'antic camí que s'utilitzava per a baixar a Reus el vi d'aquells pobles. És el mateix *camí de Tragi*.

vinya

V. **Olivella*, **Perpinyà*.

Vinya

V. *Coll de la V*.

Vinya del Davant, la

Com diu la documentació, són uns costerets davant de Colldejou rodejats pel barranc de les Vinyes que s'aixequen per sobre les Tires o Estires, on precisament ja no hi ha vinyes. Diuen *la vinyal Davant*.

«situada en lo terme del dit Lloch de Colldejou a la partida de las vinyas del devant la vila» (Doc. Casalta, cap. matr., 1798); «situada en lo expresat terme y partida de les viñas de Devant» (Doc. Cantó, cap. matr., 1825); «Otra

pieza de tierra llamada Viñas den davant» (Doc. Monjo, cap matr., 1889); «Viña Davant» (*Amill. 1945*).

Vinyassa, el barrancó de la

Davalla de la Mola, per sota el portell del Llamp, creua la partida de les Vinyasses i després aiguavessa al barranc de la Font del Noguer, també dit *del Forn Teuler*.

«Aquest camí puja i travessa el barrancó de la Vinyassa» (DCTE, 175).

Vinyasses, les

Partida de terra a l'oest de la vila. Ocupa el peu meridional de la Mola.

«Viñasas» (Doc. Cantó, escriptura, 1853); «Viñaza» (*Amill. 1945*).

Vinyes, les

Petita partida de terme, situada al sud de la vila, per allà on transcorre el barranc del Forn Teuler quan creua la carretera de Mont-roig.

«in partita de les vinyes» (Doc. Racó, escriptura, 1662).

Vinyes, el barranc de les

Davall mateix del poble. És el mateix que l'anomenat *barranc de la Font del Noguer*, o també *barranc del Forn Teuler*, i pren el nom de la partideta de les Vinyes.

«a migorn en lo Barranch de las vinyes» (Doc. Racó, escriptura, 1658); «de mig dia ab lo barranch de las Vinyas» (CBE 1761-1762, 276r); «y part ab lo barranch de las vinyas» (Doc. Casalta, cap. matr., 1798); «y a tremuntana ab Joan Ferrer y ab lo barranch de las viñas» (Doc. Cantó, cap. matr., 1825); «y atremuntana ab lo Barranch de las Viñas» (Doc. Mateu, escriptura, 1850).

Voltes

«Bernat Voltes» (FCCT 1414); «aretuts en pater den joha[n] voltes com administrador dels rendes del capítol de monestyr» (MN 1465-1467).

Voltes, el morral d'en

Un morro calcarí que trobem damunt de l'Esquirol i sota el Cavall Bernat, rodejat de boscatge; forma part de les cingleres de Llaberia.

«una massa coneguda per morral d'en Voltes» (DCTE, 219).

Voltor, el

«Joanis Mestre dicto lo volto» (Doc. Racó, escriptura, 1661); «ab aquilonecum Joanne Mestre dicto lo Voltó» (Doc. Racó, venda, 1668); «que foren de Joan Mestre dit lo Voltor» (CBE 1761-1762, 277r).

Un renom perdut que durà com a mínim un segle a la vila.

Xacó, el

«Joan Ferré Xacó, 2 ps» (Doc. Racó, 1811).

Xinxes, la cova de les

Dita *cova les Xinxes*. Per sobre la Rovina, un foradot en un sortint de roca.

Xoles, la cova del

És la *cova de Masmonet*. Suposem que a l'amillament del 1945, l'escrivà volia anotar «Cuevas Cholas».

V. t. *Masmonet, la cova de*.

«Garriol - Este camino Cuevas Chellas» (*Amill. 1945*).

Xuta, el coll (o el collet) de la

El nom fa referència al rampinyaire xuta o òliba (*Tyto alba*). És un collet cobert de pineda. S'aixeca per sobre la vila a la part dels Sitjars, freqüentat per aquest ocell nocturn.

APÈNDIXS

I. COGNOMS

*Abella, *Abelló, *Alaix, *Anguera, *Anselm, *Antò, *Antoni, *Arquer, Barceló, *Bargalló, Batista, *Benavent, *Bes, *Besora, *Bonamic, *Bondia, *Boquer, *Boquera, *Bustamante, *Cabrer, *Camunyes, *Capafonts, Casadó, *Castellnou, *Castellvell, Cavaller, *Cit, *Consolació, *Cortiella, *Costanç, *Crusat, Cuadrado, Domènech, Escoda, *Espelta, *Estalella, *Falguera, Farnós, *Fenollar, Ferrer, Filella, Fornés, Fort, *Fortuny, *Francesc, *Fuster, Garcia, *Gavaldà, Gesalí, Gibert, Gimeno, *Giner, *Girona, Gómez, Grant, *Gros, *Guerau, Guerrero, *Guinjoan, *Jordi, *Jose, *Juncosa, *Juyol, Llaberia, Llorens, Maldonado, *Marçà, *Marco, Martin, Masià, *Mateu, Mestre, *Monet, Montalvo, *Morató, Moreno, Muntaner, *Munter, Muras, *Nicolau, *Nolla, *Obrer, *Oliana, *Oliva, Oliveira, *Oller, Pallisser, *Pasqual, *Pedrer, *Peguerol, *Peiri, *Pellejà, *Pellissa, *Perpinyà, *Piquer, Platero, *Prenafeta, *Pujades, *Pujol, *Querol, Riba, Robert, *Rocamora, Rofes, *Roig, Rosario, *Rovira, *Sabater, Salsench, *Salvador, *Sanou, *Sans, *Sant Boi, *Santgenís, Serra, Sierra, *Tamarit, *Teixidor, *Urgellès, Vallès, Vaquer, *Ventellí, *Vernet, Vidal, *Voltes.

II. NOMS DE CASA

*Agnà Maria, *Agustí, *Alapet, *Anton Marquet, «Antonín», *Astassi, Basili, Batista, *Batistó, Batllet, «Benito», Bondia, Bonic, Bragat, Brígida, Cameta, Cantó, Capçaner, Caragol, Carme Bragat, Casalta, Casat, *Caterí, Cinta Janet, Cinto, Ciprià, Ciprianet, Cisquet, Clara, «Clàudio», Coix, *Coixet, «Conrado», Coron, Cosme, *Crusat, Daniel, *Desideri, Dolçainer, «Dolores» Moixona, Dragó, Engràcia, Enric Casat, *Ermità, Escoda, Esteve,

Eulàlia, «Federico», Fèlix, Ferrer, Filomena, Francès, *Fuster, Gallo, Ganxet, Ganxeta, Gargori, Garriga, Garró, Garrut, Gibert, *Guapa, Guarda, *He-reuet, Ignàsia, Janet, Jaume Racó, Jaume Racó Vell, Jaumet Isidre, Joan «Clàudio», Joan Racó, Joana, Joglar, Joglaret, *Jordi, Josep Roc, Josepa Ven-tura, Júlia, Just, Llorenç Quico, Macària, Malena, Maleno, Manuel, Maria Paula, Maria Rosset, Marina de la Font, Marino, Marquet, Marquet Monjo, Marquet Salzenc, Maset, Mateu, Mateu Just, Moixó, Monjo, Morellar, Músic, Padrellà, Palis, *Parra, *Pataplop, Pau, *Peó, Pep Anton, Pepa Bondia, Pepa Sorda, Pepet de la Guapa, Pere Batista, Pere Bo, Polvorer, Puríssima, Quico, Quico Bondia, Quiconet, Racó, Rafel Gibert, Rafel Janet, Ramon, Roc, *Ro-fes, Rosalia, Rossa, Rosset, Sabato, Salzenc, Sanador, Sedes, *«Sergento», Si-mona, Sona, Susso, Teresa Ventura, tia Ramon, Tomàs, Toni, *Troquent, Tuions, Valent, Vallès, Vallesa, *Ventura, «Victorino».

III. PARTIDES DE TERRA

Buidegasses, Bullidor, Burgueres, Camí de Tragí, Closa, Clot dels Gat-xos, Coll, Coll Roig, Coma, Corral Nou, Costa, Costanç, Estallades, Estires, Font d'Anguera (Fontdinguera), Font de l'Om, Font del Noguer, Font Fre-da, Fontetes, Fonts Seques, *Fornaria, Freginals, Freginalets, Garriols, Grau, Horta, *Hortal, Llonganyes, Maçanes, Moles, Parralada, *Perellons, Perpi-nyol, Pla d'en Caranyena, *Pla dels Formiguers, Plana d'en Roig, Planàs, Ra-cons, *Roca-roja, Rovina, Serralts, Sitjar, Sortassa, Sorts, Tormines, Vinya del Davant, Vinyasses, Vinyes.

IV. POBLES

Arbocet, Argentera, Duesaigües, Falset, Marçà, Mont-roig, Pradell, Prat-dip, Riudecanyes, Vilanova d'Escornalbou.

V. RENOMS

de Bellmunt, *Bo, Bragat, Casalta, *Cocu, *del Corredor, *Guapet, Jo-glar, *Joglaró, *Jordi, *Llaberia, *Martí, Maset¹, *de la Masia, *Medino, Moi-xó, *Nolla, *Pedrola, Quiconet, Racó, Roger, Rosset, *Susso, *Tomaset, Toni, *Voltor.

VI. NOMS ANOTATS AL MAPA DE COLLDEJOU

a) Partides de terme i similars

Maçanes, el Costanç, les Tormines, la Parralada o Perpinyol, el Pla de l'Irla, els Serralts, les Hortes, la Tallada Vella, la Rovina, la Vinya del Davant, les Estires, la Closa, la Coma de l'Alaix, la Plana d'en Roig, les Estallades, la Sortassa, els Freginals, el Coll, el Grau, el Corral Nou, les Fontetes, el Clot de la Sàlvia, el Camí de Tragí, les Sorts, la Costa, la Fontdinguera, les Llonganyes, les Brugueres, els Garriols, la Cova Llonga.

b) Barrancs

barranc de la Font del Noguer, barranc de les Castellanes, barranc del Forn Teuler, barranc del Bullidor, barranc de Buidegasses, barranc de Rifà, barranc de la Grallera, riera de Fontaubella.

c) Termes

terme de Pradell, terme de la Torre de Fontaubella, terme de l'Argentera, terme de Vilanova d'Escornalbou, terme de Mont-roig, terme de Prasdip, terme de Llaberia, terme de Capçanes, terme de Marçà.

d) Fonts

font dels Tres Batlles, font de l'Avellà, font de l'Om, font del Bullidor, font del Noguer, font del Perenyinós, font Freda, fonts Seques, bassa del Galàpet.

e) Colls

coll de la Torniola, coll del Guix, collet d'en Sanou, coll d'en Gros, coll Roig.

f) Serres, cims, portells, tosses i altres accidents del terreny

tossa del Mal Pas, el Castell Negrar, crestes del Jan, serra d'en Jover, la Miranda, els Frares, el Cavall Bernat, les Moles, mola d'Avall, pla del Mas, pla

de l'Avenc, el Bec de la Gallina Cega, el Bajolí, montxó de Portpallers, canal de la Bovera, serra de les Pedrisses, racó dels Caragols, portell de la Cova, la Mola, salt del Llop, portell de la Mora, portell de les Professons, racó dels Clavellers, serra dels Coscolls, canal del Corb, estrets de Maçanes, canal del Mig, clot del Cirer, bosc de la Nevera.

g) Carreteres i camins

carretera del Prat carretera de la Torre, carretera de Mont-roig, els Revolts, camí de Mont-roig, camí de Llaberia, camí de Marçà.

b) Urbanisme

molí de l'Antò, mas de Magrinyà, Colldejou.

